

T A B O R

Tradiție și Actualitate în Biserica Ortodoxă Română

**ANUL XIV, NR. 7
IULIE 2020**

T A B O R

Revistă lunară de cultură și spiritualitate românească
editată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului

COLEGIUL DIRECTOR:

†Andrei Andreicuț; †Iustin Hodea; †Petroniu Florea; †Vasile Someșanul, † Timotei Sătmăreanul

Fondator: † BARTOLOMEU ANANIA

Director: Pr. CĂTĂLIN PĂLIMARU

Redactor-șef: Pr. FLORIN-CĂTĂLIN GHIȚ

Consultant: Pr. ȘTEFAN ILOAIE

COLEGIUL DE REDACȚIE (alfabetic) : Simion Aștilean; Titus Beu;

Paul Brusanowski; Pr. Ioan Chirilă; Dan Ciachir; Vasile Cristea;

Doina Curticăpeanu; Petre Guran; Pr. Ioan I. Ică sr; Arhid. Ioan I. Ică jr;

Adrian Lemeni; Andrei Marga; Mircea Muthu; Basarab Nicolescu;

Ierom. Rafael Noica; Theodor Paleologu; Pr. Ioan Pinteș; Mircea Platon; Liviu Pop; Mircea Popa;

Octavian Popescu; Mihai Șora; Nicolae-Șerban Tănașoca; Bogdan Tătaru-Cazaban;

Episcop Ignatie Trif; Pr. Patriciu Vlaicu

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC: Ioana Both; Șerban Turcuș; Grigore Dinu Moș; Adrian Podaru;

Nicolae Turcan

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: Piața Avram Iancu nr. 18, 400117 Cluj-Napoca

Tel/fax: 0264-599649; E-mail: tabor_revista@yahoo.com; adresa site: <http://www.tabor-revista.ro/>

GRAFICIAN: Marius Ghenescu; TEHNOREDACTOR: Pr. Eugen Mera;

TRADUCERI REZUMATE: Monica Felecan

DIFUZARE: Pr. Nicolae Kerekes

ISSN 1843 – 0287

Preț: 10 lei

Abonament anual: 120 lei

Cod IBAN: RO84 BTRL 0130 1205 P129 1800

Aniversare

UN PATRIARH HARISMATIC PENTRU VREMURI ATIPICE

† ANDREI ANDREICUȚ

Pe 22 iulie 2020, Părintele Patriarh Daniel împlinește 69 de ani. De aici din Cluj, de lângă zvelta catedrală ridicată de episcopul Nicolae Ivan, gândurile noastre bune se îndreaptă către Preafericirea Sa, iar pe Bunul Dumnezeu Îl rugăm să-i dăruiască ani mulți cu sănătate.

Pe 4 noiembrie 1933, în ajunul sfințirii monumentalei Catedrale din Cluj, Episcopul Nicolae Ivan i se adresa Patriarhului Miron Cristea cu următoarele cuvinte: „*este cu adevărat o minune că aici, în acest oraș al excluderii, în orașul umilințelor și suferințelor noastre pământești, vedem în mod real crucile acestei impunătoare Catedrale ortodoxe înălțate spre cer...*”¹. Eparhia se reînființase încă din 1921, iar readucerea ei la viață fusese anticipată de înființarea Consistoriului Eparhial al Clujului, în 1919, după Marea Unire.

Tot atunci, în 1919, s-a înființat și Universitatea românească de la Cluj „*cea mai de seamă instituție românească a începutului noii epoci istorice*”². În cursul inaugural, Vasile Pârvan creiona, folosindu-se de graiul epocii, intenția spirituală programatică a acestei Universități: „*Cântăreții divini ai frumosului, profeți incomparabili ai adevărului vor da viziunea sublimului, în formă transcendental ritmată română, tuturor popoarelor și tuturor timpurilor ... Desfă-ți, dar aripile, suflet al națiunii mele, lovește cu ele puternic și larg aerul lumii de jos și ia-ți ca un vultur sborul în zările senine și curate*”³.

Acum, în aceste vremuri dificile, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a ridicat „ctitorie pentru veșnicie”, pentru că ea, *Catedrala Națională*, va grăi peste ani despre credința, jertfelnicia și dragostea față de valorile spirituale ale unei generații.

De fapt și personalitatea Preafericirii Sale este pe măsura acestei ctitorii și de aceea mi-am intitulat cuvântul meu omagial: „*Un patriarh harismatic pentru vremuri atipice*”. Și, n-am fi sinceri, dacă n-am recunoaște că vremurile pe care le trăim sunt dificile. Sunt dificile nu numai când ne referim la situația economică precară, care-i evidentă, ci și când ne referim și la cea spirituală. Referindu-se la aceste vremuri, Sfântul Apostol Pavel zicea: „*În zilele din urmă, vor veni vremuri grele; că vor fi oameni iubitori de sine, iubitori de arginți, lăudăroși, trufași, hulitori, neascultători de părinți, nemulțumitori, fără cucernicie*” (2 Timotei 3, 1-2).

¹ Pr. Prof. Dr. ALEXANDRU MORARU, *Catedrala Ortodoxă din Cluj-Napoca*, manuscris, p. 3.

² *Cluj-Napoca, Inima Transilvaniei*, Editura „Studia”, Cluj-Napoca, 1997, p. 105.

³ *Ibidem*.

Avva Pamvo, în același spirit, spunea profetic: „în astfel de vremuri se va răci dragostea multora și va fi mult necaz ... va intra încă și în norod necredință, desfrânare, urâciune, vrajbă, zavistie, întărâtări, furțișaguri și beție”⁴.

Atât profețiile biblice cât și cele patristice se referă la patimile dominante astăzi: lăcomie, senzualitate și individualism exacerbat. Omul care-și pune problema spirituală se luptă împotriva acestei stări de lucruri știind că lupta lui „nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, împotriva stăpânilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduhuri” (Efeseni 6, 12). Lumea în care trăim noi trebuie exorcizată de rău și îndreptată pe calea binelui.

Purtătorul de steag în această luptă este Preafericitul Părinte Daniel, Patriarh harismatic pentru vremuri atipice. Iar unul dintre bastioanele pe care le ridică în calea valului vremelniciei ce ne poate îneca este *Catedrala Mântuirii Neamului*.

Spiritul în care acționează și se roagă Preafericirea Sa este cel care l-a animat pe Miron Cristea, primul Patriarh al României, care la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, se ruga așa: „Doamne, Dumnezeu nostru, Tu ești Părintele nostru, Tu ai văzut strâmtorarea părinților noștri și ai auzit strigarea lor, căci se făcuseră ei ca floarea în brumă și plecat spre pulbere era sufletul lor, și trupul lor lipit de pământ”⁵. Și dacă primul Patriarh, și cei patru care au urmat, din cauza strâmtorărilor de tot felul, n-au putut ridica această ctitorie pentru veșnicie, o ridică ce de-al șaselea Patriarh.

Cu toată deschiderea sa înspre lume, înspre valorile europene și ecumenism, Patriarhul nostru rămâne înrădăcinat în Tradiția înaintașilor săi. Crede și mărturisește, așa cum au crezut și mărturisit moșii și strămoșii noștri. Crede în Dumnezeu, Unul în ființă și întreit în Persoane, Care i-a creat pe ei și pe noi, Care ne-a ocrotit și înălțat peste veacuri în glia pe care ne-a dăruit-o ca să ne rodească tărie trupului și înțelepciune minții.

Patriarhul este „figura impunătoare, înțeleaptă, fermă, așezată, senină, limpede în gând, ușor profetică, afabilă, legată de neamul său cu pecetea și rostul credinței, bun până la eminent, teolog, umanist desăvârșit, în stare să renunțe la privilegiul voluntarismului, iluziei și libertății exterioare, ordonându-și întreaga viață în așa fel încât, în lumea pe care o slujește, să nu rămână greșeli care să nu mai poată fi îndreptate”⁶.

Mai mult ca oriunde, aici, la Cluj-Napoca, capitala Transilvaniei, realizăm că Patriarhul este semnul de normalitate și ființare a unui Neam, garantul și apologetul „valorilor destinale”, precum Credință, Patrie, Limbă, Popor, Sfințenie și Nemurire. El, Patriarhul, este destinat, consacrat, afierosit să fie, pentru Biserică și Poporul nostru rostul moral, amintirea arhetipului, atunci, „când ne-a fost dat să ne scriem viața cu prea multe tăceri și prea încrunțată vreme”⁷.

În lupta cu provocările contemporaneității secularizante și materialiste, el este purtătorul de steag al păstrării tradiției ortodoxe și al valorilor naționale. Pe Patriarh îl întristează și-l doare tot ceea ce-L poate întrista și durea pe Mântuitorul. Și multe-L dor pe Mântuitorul, pentru că mult este păcatul și suferința din lume. „Se săvârșesc crime, sinucideri, furturi, apostazii, profanări și nedreptăți. Se urăște, se înșeală, se minte, se calomniază, se jură strâmb, se dorește bunul altuia; unii se îmbată, alții se învrăjdesc, se ceartă, se bat, se dușmănesc, soții se despart, se corup tinerii și copiii, se înjosește în mulți oameni «chipul și asemănarea lui Dumnezeu»”⁸.

Patriarhii, spune Nichita Stithatul, au pe pământ o slujire asemănătoare cu a cetui ingerești a Scaunelor, devenind purtători de Dumnezeu în demnitatea lor, apropiați de

⁴ Pateric, Reîntregirea, Alba Iulia, 1990, p. 193.

⁵ ILIE ȘANDRU, *Patriarhul Miron Cristea*, Editura Petru Maior, Târgu Mureș, 1998, p. 118.

⁶ IOSIF ZOICA, „Patriarhul”, în *Îndrumătorul Pastoral*, Reîntregirea, vol. XXII, 2008, p. 12.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Prof. TEODOR M. POPESCU, „Îndrumări pentru preoți”, *Îndrumătorul Pastoral*, Reîntregirea, vol. XVII, Alba Iulia, 1993, p. 44.

Apostoli⁹. Sub inspirația Duhului Sfânt, atunci când învață, se arată dimpreună slujitori cu Dumnezeu. Mutându-se în eternitate se odihnesc într-o slavă, dimpreună cu Scaunele cerești, pentru că în ierarhia pământească le-au ținut locul.

Un cuvios părinte, meditănd la slujirea arhierescă, scria: „*Episcopilor li s-a dat un mare har al Sfântului Duh. Ei sunt așezați mai sus decât toți: ca vulturii ei se ridică în înălțimi și de acolo văd întinzându-se depărtări nesfârșite. Prin cunoașterea lui Dumnezeu pasc ei turma lui Hristos. Duhul Sfânt a așezat în Biserică episcopi ca să pască turma lui Hristos (Fapte 20, 28). Dacă credincioșii și-ar aduce aminte de aceasta, ei i-ar iubi pe Păstorii lor cu o mare iubire și s-ar bucura din toată inima la vederea unuia dintre ei*”¹⁰.

În România, cel așezat mai sus decât toți, privind cu agerime de „vultur duhovnicesc” modul în care se desfășoară viața spirituală a poporului român, este Patriarhul Daniel. În zbuclumatele vremuri ale reșezării lucrurilor pe un fâgaș normal, atitudinea fermă a Preafericirii Sale ne este de mare folos. Amintesc doar câteva din ele: reintroducerea religiei în școlile de stat, Legea cultelor, legi ce prevedeau recuperarea proprietăților Bisericii, salarizarea clerului și multe, multe altele.

Nicio problemă majoră a lumii contemporane nu i-a scăpat Patriarhului Daniel. De aceea, din inițiativa Preafericirii Sale, fiecare an liturgic este dedicat unei frământări ce preocupă societatea. Anul acesta a fost dedicat familiei creștine care este în suferință și, implicit, celor două Taine importante legate de soarta familiei: Botezul și Cununia.

Într-o comunicare la un congres internațional, Preafericirea Sa afirma, pe bună dreptate, că „*familia creștină este speranța României.*” Și, de fapt, familia este speranța pentru întreaga lume. Cu multă dreptate sublinia faptul că „*totdeauna au existat crize în familie. Astăzi însă familia naturală, tradițională se află în criză, în mutație spre un viitor confuz și incert*”¹¹.

Ne arată și calea de ieșire din această situație: apropierea de Dumnezeu. „*Din cauza crizei spirituale profunde a civilizației contemporane, mai ales europene și nord-americane, în care descresținarea și secularizarea devin o notă dominantă a vieții umane individuale și sociale, lumea se prăbușește*”¹². Cu toată dificultatea, nu există altă soluție decât întoarcerea la o viață spirituală normală.

Nu ne permite iconomia spațiului acestei evocări să facem o retrospectivă exhaustivă a biobibliografiei Preafericirii Sale, dar câteva repere tot vom da.

S-a născut la 22 iulie 1951 în Dobrești, județul Timiș. A făcut liceul la Lugoj, Institutul Teologic la Sibiu, Doctoratul la București și studii de înaltă teologie la Strasbourg și Freiburg im Breisgau.

Mentorul tânărului Dan Ilie Ciobotea a fost marele teolog Dumitru Săniloae care, la susținerea tezei de doctorat, afirma: „*Examenul tezei a dovedit Comisiei de examinare că are în fața sa un candidat bine pregătit, bine informat și mai ales pătruns de dorința și râvna de a trăi o viață teologică de adâncime duhovnicească. Nouă asemenea oameni ne trebuie, oameni care să trăiască învățătura Bisericii noastre. Spiritualitatea adevărată a preotului aceasta este: Să trăiască în așa fel încât să poată răspunde întrebărilor omului de azi, dar să rămână un preot adevărat*”¹³.

Cu doctorate în teologie la Strasbourg și București, s-a validat ca un profund și fin teolog la școlile din Bossey, București și Iași. Însă, cum rar se întâmplă, teologul de marcă a fost dublat și de un excepțional om cu harismă pastorală și administrativă.

⁹ NICÉTAS STÉTHATOS, *Opusculs et lettres*, Sources chretiennes, vol. 81, Paris, 1961, p. 293.

¹⁰ CUVIOSUL SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejdi și iadul smereniei*, Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 165.

¹¹ Congresul Internațional, *Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin*, București, 2001, p. 33.

¹² † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foamea și setea după Dumnezeu*, Editura Basilica, București, 2008, p. 11.

¹³ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Teologie și Spiritualitate*, Editura Basilica, București, 2009, p. 10.

S-a călugărit la Sihăstria, a fost Consilier Patriarhal, pentru scurtă vreme Episcop Vicar la Timișoara dar, mai ales, un Mitropolit de marcă al Moldovei și Bucovinei. Devine Patriarh al României într-o blândă zi de toamnă, pe 12 septembrie 2007.

Când, la sfârșit de ianuarie 2011, Dumnezeu l-a chemat la Sine pe vrednicul de pomenire Bartolomeu, Mitropolitul Clujului, cu multă înțelepciune și echilibru a gestionat interimatul și alegerile ce au urmat. De această atitudine duhovnicească și binevoitoare a beneficiat Arhiepiscopia noastră, Mitropolia noastră și semnatul acestor rânduri.

Pe lângă misiunea bisericească prodigioasă ce o desfășoară în țară și-n diaspora românească, Preafericirea Sa a făcut și face parte dintr-o sumedenie de organisme internaționale cum ar fi: Consiliul ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și multe altele. Este membru titular al Academiei Internaționale de Științe Religioase de la Bruxelles și Președintele Fundației Internaționale „Omenia”.

A fost onorat cu multe distincții și titluri, dintre care amintim: Ordinul Serviciului Credincios în grad de Mare Cruce, acordat de către Președintele României, Premiul „Pro Humanitate” acordat de Fundația Europeană pentru Cultură „Pro Europa”, Berlin, Doctor Honoris Causa al Universității Catolice „Sacred Heart”, Fairfield, Connecticut – S.U.A., Senator de onoare al Universității „Dunărea de Jos”, Doctor Honoris Causa al Universității de Arte „George Enescu” din Iași, Ordinul Național Steaua României în Grad de Mare Cruce, București, acordat de către Președintele României, Membru de onoare al Academiei Române, Doctor Honoris Causa al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Doctor Honoris Causa al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Doctor Honoris Causa al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Doctor Honoris Causa al Institutului de Teologie Ortodoxă „Sfântul Serghie” din Paris, Doctor Honoris Causa al Universității „Eftimie Murgu” din Reșița, Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea, Doctor Honoris Causa al Universității „Al. I. Cuza” din Iași și Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

A fondat multe școli și instituții de cultură, dintre care pomenim: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, din Iași, Seminarul Teologic Ortodox „Cuvioasa Parascheva” din Agapia, Seminarul Teologic Ortodox din Botoșani, Seminarul Teologic Ortodox din Dorohoi, Școala Teologico-Sanitară Post-Liceală din Piatra Neamț, Academia „Sf. Ioan de la Neamț” din Mănăstirea Neamț, Școala Teologico-Sanitară Post-Liceală din Iași, Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R. din Iași, Centrul Cultural-Pastoral „Sf. Daniil Sihu” de la Durău, Biblioteca Ecumenică „Dumitru Stăniloae” din Iași, Seminarul Teologic Ortodox Sf. Vasile” din Iași, Seminarul Teologic Ortodox din Piatra Neamț, Institutul Ecumenic „Sf. Nicolae” din Iași, Institutul Cultural-Misionar TRINITAS (Editura Trinitas, tipografie și Radio Trinitas) din Iași, Centrul de Presă „Basilica” (Radio Trinitas, TV Trinitas, Ziarul Lumina, Agenția de știri „Basilica” și Biroul de Presă al Patriarhiei Române) București, Editura „Basilica” a Patriarhiei Române, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și multe altele.

În spiritul Evangheliei Mântuitorului Hristos a înființat multe așezăminte sociale: Cabinetul stomatologic „Sf. Pantelimon” din Iași, Asociația Medicilor și Farmaciștilor Ortodocși din România, Departamentul socio-caritativ „Diaconia”, din Iași, Cantine pentru săraci la Iași, Pașcani, Dorohoi și Hârlău, Dispensarul policlinic „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Iași, Centrul de diagnostic și tratament „Providența” din Iași, Fundația „Solidaritate și Speranță” din Iași, Institutul social-caritativ „Diaconia” din Iași, Centrele Social-Culturale din Mănăstirile Neamț și Miclăușeni, la care am putea adăuga multe altele.

A inițiat proiectul „Niciun sat fără biserică și casă parohială”, program din care s-au născut sute de biserici și s-au organizat peste 300 de parohii. S-au înființat în Arhiepiscopia Iașului cinci noi protopopiate și s-au întemeiat peste 40 de mănăstiri.

Pentru revigorarea vieții bisericești, Preafericirea Sa a organizat pelerinaje cu moaște, întruniri naționale și internaționale ale tinerilor, programe educative și proiecte de impact, dacă ar fi să amintim doar „Hristos împărtășit copiilor” și „Alege școala”.

Pe lângă acestea, cu toate obligațiile pastorale, s-a implicat în viața academică scriind cărți și studii de mare folos pentru bunul mers al instituțiilor noastre teologice și misionare. Mai putem adăuga că a tradus în franceză din Părintele Dumitru Stăniloae, că a scris în franceză 45 de studii și articole, 35 de studii și articole în limba engleză, 19 studii în limba germană, 14 studii și articole în alte limbi. Și, cu siguranță, vor apărea alte lucrări de mare valoare.

Toate acestea sunt o dovadă a deschiderii Preafericitului Daniel înspre frământările lumii contemporane, dar demonstrează, în același timp, o puternică înrădăcinare în Tradiție vie a Bisericii. De fapt, la instalare a și declarat răspicat că va continua misiunea și tradiția binecuvântaților înaintași ai Preafericitului Sale. În plus, față de aceștia, folosindu-se de mijloacele moderne, radioul și televiziunea, cu neclintita convingere a Sfântului Pavel, știe că din auzire este credința, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos (Romani 10, 17).

Ca Părinte duhovnicesc suprem al Bisericii Ortodoxe Române se preocupă în mod special de „foamea și setea după Dumnezeu” a poporului său, așa cum își intitulează o carte de predici pentru Postul Mare¹⁴. Preocupările spirituale sunt o necesitate și singură credință dă sens existenței noastre efemere, afirmă Părintele Patriarh în „Făclii de Înviere”: „*Omul vede și simte că totul în jurul său este schimbător și trecător, că el însuși este trecător și e oarecum obligat să constate că existența însăși este trecere, transformare, venire de undeva, din necunoscut și mergere spre undeva, tot spre necunoscut. Credința însă, ca legătură vie a omului cu Dumnezeu Creatorul a toată existența, dă sens și conținut spiritual existenței ca trecere*”¹⁵.

De fapt, de când existăm noi românii ca popor creștin, dănuim tocmai pentru că ne-am dăruit lui Dumnezeu prin jertfelnicia noastră. Punctează această realitate Preafericitul Părinte Patriarh, urmărind veacurile de încercare biruitoare, în volumul intitulat „*Dăruire și Dănuire*”¹⁶.

Și dacă este să interpretăm stăruința Patriarhului nostru pentru implicarea în slujirea socială, ar fi de observat că este tot o dăruire pentru dănuirea semenului nostru aflat în nevoi. Mai ales în aceste vremuri marcate de o acută criză economică, care are în spate o și mai mare criză spirituală, slujirea filantropică este foarte necesară. „*Contrastul dintre sărăcia materială a multora dintre români, pe de-o parte – spune Preafericitul Sa – și bogăția spirituală și frumusețea țării pe care aceștia o părăsesc pentru a lucra în alte țări, pe de alta, trebuie să fie principala preocupare atât a Bisericii, cât și a liderilor politici din România*”¹⁷.

Preocuparea pentru emigrația română și față de copiii rămași acasă este o frământare aparte a Părintelui Patriarh. Așa se face că, pe toate meridianele globului, s-au creat structurile eclesiastice necesare pentru o bună păstorie a creștinilor ortodocși români.

Este greu de rezumat într-un cuvânt festiv o activitate atât de variată și de profundă. Cred că alocuțiunea rostită la întronizare de către Preafericitul Sa este un adevărat cuvânt programatic: „*Cea dintâi dorință și cea dintâi datorie a noastră ca nou Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române constă în păstrarea, prețuirea și cultivarea moștenirii spirituale luminoase pe care ne-a lăsat-o fericitul întru adormire Părintele nostru Patriarhul Teoctist, pildă de înțelepciune și răbdare, de iubire frățească față de toți creștinii ortodocși, pildă de bunătate, față de toți creștinii, față de toți oamenii credincioși și față de toți oamenii făcători de pace și de bine*”¹⁸.

¹⁴ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foamea și setea după Dumnezeu*, Editura Basilica, București, 2008, p. 11.

¹⁵ † DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Făclii de înviere*, Trinitas, Iași, 2005, p. 5.

¹⁶ † DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dănuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Trinitas, Iași, 2005, p. 5.

¹⁷ *Ibidem*, p. 342.

¹⁸ *Cuvânt de întronizare, Glasul Bisericii*, nr. 10, Octombrie 2007, p. 16.

Un al doilea gând era cel al comuniunii frățești în Biserică: „Datoria noastră constantă este promovarea comuniunii frățești, a coresponsabilității și conlucrării cu toți ierarhii din Sfântul Sinod, pentru a păstra și apăra credința ortodoxă și unitatea Bisericii noastre, precum și pentru a găsi împreună cu Înaltpreasfinții și Preasfinții lor, împreună cu clerul și credincioșii mireni ortodocși mijloace corespunzătoare pentru adâncirea și îmbogățirea vieții spirituale și a lucrării misionare în parohiile, mănăstirile, școlile teologice, instituțiile culturale și instituțiile social-caritative ale Bisericii noastre”¹⁹.

Și, în sfârșit, spune Preafericitul, „o altă dorință a noastră, care devine o datorie, este intensificarea misiunii spirituale a Bisericii în societate, dincolo de zidurile locașurilor de cult, prin intermediul a două rețele bisericești ortodoxe la nivel național și anume: radio și televiziune, precum și un cotidian al Bisericii”²⁰. Într-o lume în care mass-media revarsă în spațiu mult venin și mediocritate e nevoie, pentru omul care caută, și de izvoare curate și dătătoare de viață.

Din motivele subliniate, și multe altele, ne dăm seama câtă nevoie avem de un Patriarh puternic. Într-o lume în care aproape că nu mai sunt repere, pentru noi românii și, în mod special, pentru noi transilvănenii, Patriarhul Daniel este un reper și un Părinte.

Este Părinte în sensul pe care bătrânii de odinioară îl dădeau acestui cuvânt, înțelegând că Întâistătorul, cunoscător fiind al lucrurilor dumnezeiești, are față de lucrurile omenești o dreaptă judecată, datorită căreia știe să-i călăuzească pe oameni pe calea lui Dumnezeu²¹.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, Părintele neamului, ne arată că „numai fiind ancorat în ființa unui neam și loc, în istoria unei Patrii, poți aduce roadă”²². Noi, fiii săi spirituali, la acest soroc sărbătoresc, îi zicem dimpreună cu Sfântul Ioan Teologul: „Să mergeți bine cu sănătatea, precum bine mergeți cu sufletul” (3 Ioan 1, 2).

ABSTRACT

† ANDREI ANDREICUȚ, *A charismatic patriarch for atypical times*

On July 22, 2020, His Beatitude the Patriarch Daniel turns 69 years old. This article is a brief evocation of the life and work of Patriarch Daniel. In these difficult times, he erected the “foundation for eternity”, the National Cathedral. In fact, the personality of His Beatitude is commensurate with this foundation. Despite his openness to the world, to European values and ecumenism, our Patriarch remains rooted in the Tradition of his predecessors. He believes and confesses, the same as our ancestors believed and confessed. In the struggle with the challenges of secularizing and materialistic contemporaneity, he is the flag bearer of the preservation of Orthodox tradition and national values. No major problem of the contemporary world was disregarded by Patriarch Daniel. Therefore, on the initiative of His Beatitude, each liturgical year is dedicated to an issue that concerns our society.

KEYWORDS: *Patriarch Daniel, life and activity, National Cathedral, Orthodox tradition, hierarchical ministry, biobibliography*

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, Alba Iulia, 1998, p. 131.

²² IOAN ALEXANDRU, *Iubirea de patrie*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 7.

PREAFERICITUL PĂRINTE PATRIARH DANIEL
 – 30 DE ANI DE ARHIERIE ÎN SLUJBA BISERICII
 LUI IISUS HRISTOS ȘI A NEAMULUI ROMÂNESC –

ALEXANDRU MORARU

1. REPERE BIOGRAFICE

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel Ciobotea a văzut lumina zilei în data de 22 iulie 1951 în localitatea Dobrești, județul Timiș, din părinții Alexie și Stela Ciobotea, la botez primind numele Dan-Ilie; încă de la vârsta priceperii l-au învățat credința statornică în Bunul Dumnezeu, respectul și aprecierea valorilor naționale. La timpul potrivit, a urmat cursurile Școlilor generale din Dobrești și Lăpușnic (1958-1966), apoi cursurile Liceului „Coriolan Brediceanu” din Lugoj (1966-1970), unde a avut învățători și profesori destoinici, care i-au deschis căi spre cultura românească și universală. Înzestrat de Tatăl Ceresc cu numeroase calități spirituale și-a îndreptat privirea spre Cunoașterea Supremă, spre Tainele Credinței Ortodoxe, motivul principal care l-a determinat să se prezinte în 1970 la examenul de admitere la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, o Instituție de înalt prestigiu Teologic și Cultural, temeluită pe principiile solide ale Marelui Mitropolit Andrei Șaguna al Transilvaniei, nu de multă vreme, trecut și el în rândul Sfinților Români. De precizat că, încă de la admitere, tânărul Dan Ilie Ciobotea a impresionat prin pregătirea sa temeinică, îndeosebi la lucrările scrise, cărora le-a dat note, interpretări și explicații subsidiare, fapt nemaîntâlnit până atunci la Institutul Teologic din Sibiu. Pe parcursul pregătirii sale teologice de la Sibiu, a putut fi văzut mereu în Biblioteca Institutului, în discuții particulare pe teme teologice sau de cultură generală, cu profesori de aici, cu diferiți colegi frunțași din an, ori foarte activ la orele de curs și seminar. În perioada celor patru ani de pregătire teologică (1970-1974) a reușit să citească un număr impresionant din operele Sfinților Părinți Răsăriteni, acumulând o pregătire teologică de excepție, pentru ca, după o valoroasă teză de licență, să fie recomandat de către Consiliul Profesoral de la Institutul Teologic din Sibiu pentru a-și continua pregătirea post-universitară la Institutul Teologic de Grad Universitar din București, Secția Sistemătică, unde, între alți profesori de vază, îl pomenim pe ilustrul dogmatist Pr. Prof. Univ. dr. Dumitru Stăniloae. Și la București s-a bucurat de stima și aprecierea colegilor, a profesorilor de aici, pentru deosebita sa pregătire teologică. După cei doi ani de cursuri la zi la București

(1974-1976), i s-au oferit burse de studii de specializare teologică peste hotare și anume la: Facultatea de Teologie Protestantă din Strasbourg (1976-1978), apoi la Facultatea de Teologie Romano-Catolică „Albert Ludwig” din Freiburg im Breisgau (1978-1980); în anul 1979, a obținut doctoratul în Științe Religioase la Facultatea de Teologie Protestantă din Strasbourg, cu teza: *Réflexion et vie chrétiennes aujourd'hui. Essai sur le rapport entre la théologie et la spiritualité* (424 p.), fiind apreciat ca un teolog de frunte din Teologia Ortodoxă Românească. În următorul an (1980), a obținut titlul de doctor și la Institutul Teologic Universitar din București cu teza: *Teologie și spiritualitate creștină. Raportul dintre ele și situația actuală*.

Pe linie teologică, a îndeplinit/îndeplinește următoarele misiuni: lector la Institutul Ecumenic de la Bossey (1980-1988), director adjunct al aceluiași Institut (1986-1988). La 6 august 1987 a fost tuns în monahism la Mănăstirea Sihăstria, primind numele *Daniel*, duhovnic și naș de călugărie fiindu-i Părintele Ilie Cleopa, mai apoi fiind hirotonit ierodiacon și ieromonah; la 1 octombrie 1988 a fost hirotesit protosinghel. În perioada 1 septembrie 1988 - 1 martie 1990 a fost consilier patriarhal și conferențiar la Institutul Teologic Universitar din București. În același an, în data de 12 februarie 1990, a fost ales episcop-vicar la Arhiepiscopia Timișoarei cu titlul „Lugojanul” și hirotonit arhieru la 4 martie 1990, unde a fost implicat în toate sectoarele de activitate bisericești de la acest important Centru Eparhial al Banatului. Trei luni mai târziu, în 7 iunie 1990 a fost ales Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, și întronizat în 1 iulie 1990.

După 17 ani de arhierie roditoare, în 12 septembrie 2007 a fost ales în demnitatea de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fiind întronizat la 30 septembrie 2007. Din acea zi este și Locțiitor al Tro-nului Cezareei Capadociei.

2. ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT LA IAȘI. ÎNFĂPTUIRI REPREZENTATIVE

În timpul păstoririi la Iași a reînființat Institutul Teologic Universitar din Iași (1990), predând cursuri ca profesor asociat. La Iași, ierarhul a dat un nou impuls revistei eparhiale, schimbându-i și numele din *Mitropolia Moldovei și Sucevei* în *Mitropolia Moldovei și Bucovinei* și apoi în *Teologie și Viață*. A inițiat apariția buletinului oficial al eparhiei, *Candela Moldovei*.

De asemenea, a înființat Seminariile Teologice liceale la: Mănăstirea Agapia (1991), Botoșani (1992), Dorohoi (1993), Iași (1995), Piatra Neamț (1996), precum și Școli Teologice Sanitare post-liceale la Piatra Neamț (1993) și Iași (1994).

A pus bazele și altor instituții culturale bisericești: Academia Ortodoxă „Sfântul Ioan de la Neamț” la Mănăstirea Neamț (1993), Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R. (1994), Centrul cultural-pastoral „Sfântul Daniil Sihastrul” de la Durău (1995), Biblioteca Ecumenică „Dumitru Stăniloae” din Iași (1995), Institutul cultural-misionar „Trinitas” (editură, tipografie, radio) la Mănăstirea Golia din Iași (1997-1998), Centrul de conservare și restaurare a patrimoniului religios „Resurrectio” (1998), Fabrica de lumânări „Albina” etc. A îndrumat tipărirea a numeroase lucrări teologice și de spiritualitate ortodoxă, manuale necesare învățământului teologic, cărți de popularizare a credinței ortodoxe.

În perioada de misiune bisericească în capitala Moldovei a organizat sau a participat la numeroase congrese, colocvii, simpozioane interne sau internaționale. În timpul păstoririi sale s-au înființat, s-au construit ori s-au refăcut sute de lăcașuri de închinare; au fost organizate noi protopopiate.

Pe plan social-caritativ, mitropolitul Daniel a înființat o serie de instituții precum: Cabinetul stomatologic „Sfântul Pantelimon” din Iași (1993), Asociația medicilor și farmaciș-

tilor ortodocși din România (AMFOR, 1993), Departamentul socio-caritativ „Diaconia” din Iași (1994), cantine pentru săraci la Iași, Pașcani, Dorohoi, Hârlău (1993-1995), Dispensarul policlinic „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Iași (1998), Centrul de diagnostic și tratament „Providența” din Iași (2000), Fundația „Solidaritate și Speranță” din Iași (2002), Centrul de educație și informare medicală „Providența II” din Iași (2002), Institutul social „Diaconia” din Iași (2003), Centrul socio-cultural „Sfântul Ilie” la Mănăstirea Miclăușeni (2005).

În același timp, putem remarca fondarea Ziarului *Lumina* (7 februarie 2005) precum și sprijinul nemijlocit acordat asociațiilor studenților ortodocși „ASCOR” și „LTOR”, Asociației femeilor ortodoxe române (SNFOR) sau Asociației intelectualilor (FOR).

Pe plan liturgic, ierarhul ieșean a contribuit la canonizarea unor sfinți moldoveni și s-a implicat în aducerea unor moaște de sfinți din Răsăritul ortodox.

3. PATRIARH AL ROMÂNIEI. REALIZĂRI DE SEAMĂ

În noua sa demnitate, de patriarh al României, „a inițiat o serie de acțiuni menite să revigoreze viața bisericească din toată Patriarhia Română”. Astfel, putem aminti: definitivarea și aprobarea de către Sfântul Sinod a noului Statut de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române (28 noiembrie 2007); punerea pietrei de temelie pentru zidirea Catedralei Mântuirii Neamului (29 noiembrie 2007), lucrările demarând susținut în februarie 2011 (ca Prima Sfântă Liturghie săvârșită Catedrala Mântuirii Neamului, la 25 noiembrie 2018, cu participarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic, a avut loc sfințirea Altarului și a catapetesmei Catedralei Mântuirii Neamului); la propunerea sa, au fost înființate patru eparhii noi: Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei (2007), Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord (2007) și Episcopia Ortodoxă Română a Australiei și Noii Zeelande (2007), Episcopia Devei și Hunedoarei (2009), precum și parohii noi în Japonia (în Tokio și Osaka), Siria, Croația; ridicarea la rangul de mitropolie a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a celor două Americi și înființarea Episcopiei Canadei (2016); vizita Patriarhului Kiril al Moscovei, cu prilejul participării la manifestările religioase și culturale prilejuite de hramul Catedralei Patriarhale (27 octombrie 2017), vizita Preafericitului Patriarh Daniel la Moscova, pentru a participa la evenimentele dedicate Centenarului restabilirii Instituției Patriarhatului în Biserica Ortodoxă Rusă (2-5 decembrie 2017); vizita în România a Patriarhului Teofil al Ierusalimului, pentru a sluji la hramul catedralei naționale împreună cu Patriarhul Daniel (2018); Sfințirea Sfântului și Marelui Mir la Patriarhia Română (25 aprilie 2019); participări sau mesaje pentru ITO; canonizări de Sfinți Români ș.a; organizarea unei reprezentanțe a Patriarhiei Române pe lângă instituțiile europene (Bruxelles). Trebuie remarcat faptul că, în toate aceste eparhii, parohii sau instituții bisericești au fost aleși ierarhi și clerici tineri, cu studii superioare sau doctori în Teologie.

O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării canalelor media ale Patriarhiei Române, luând astfel ființă Centrul de Presă „Basilica” (compus din: „Trinitas” TV, Radio „Trinitas”, Agenția de Știri „Basilica”, Ziarul *Lumina* – primul cotidian creștin din România, cu subredacțiile *Lumina de Duminică* și *Vestitorul Ortodoxiei*, și Biroul de Presă al Patriarhiei Române) - 27 octombrie 2007.

De asemenea, au fost înființate și Editurile *Basilica* a Patriarhiei Române și *Cuvântul Vieții* a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

În plan cultural-educational trebuie amintite printre multe alte realizări și înființarea Muzeului Patriarhilor din Reședința Patriarhală (2014); a muzeelor de artă bisericească de la Mănăstirea Antim și de la Palatul Patriarhiei (2016); înființarea unei extensii universitare a Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București la Roma, pentru nivelul

de licență, specializarea Teologie Pastorală (2017). Încă din 2007, Preafericitul Patriarh Daniel este profesor universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București.

În calitate de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Daniel a acordat o atenție deosebită marilor proiecte editoriale, dintre acestea meritând a fi amintite: o nouă ediție sinodală a *Sfintei Scripturi* (2008), ediția jubiliară a *Liturghierului* (2008; retipărit în 2017), o nouă ediție a *Filocaliei* române (12 volume); *Triodul* (2010); *Molitfelnicul* (2019); reînființarea Comisiei patristice „Părinți și Scriitori Bisericești” (2008) și continuarea seriei PSB prin apariția unor noi volume etc. A fost inițiată publicarea unei serii de lucrări enciclopedice, dintre care menționăm: *Domnitorii și ierarhii Țării Românești – ctitoriile și mormintele lor* (2009), *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române* (2010, 3 volume), *Enciclopedia ortodoxiei Românești* (2010, 2015), *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea* (2011, ediție în lb. engleză, 2013), *Istoricul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București 1881-2012* (2013), *Dicționar de Muzică Bisericească* (2013), *Monahismul Ortodox Românesc. Istorie, contribuții și repertorizare* (vol. I, 2014, vol. 2-3, 2015), *Dicționarul ierarhilor români și străini-slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române* (2015), *Istoria parohiilor ortodoxe românești* (serie monografică proiectată în 12 volume, primul volum apărut în 2018), *Dicționar Biblic Ortodox*, *Dicționar de Teologie Ortodoxă* (2019), *Dicționarul clericilor și mirenilor ortodocși români mărturisitori în detenția comunistă (1945-1964)* (2017), *Dicționar de Istoria Religiiilor*, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române în context internațional* (în curs de redactare) ș.a.

O preocupare constantă a reprezentat-o demararea și implementarea unor proiecte privind educația religioasă a copiilor și a tineretului, dintre care pomenim: „Nici un liceu fără Dumnezeu”, „Hristos împărtășit copiilor” și „Alege școala”. Patriarhul Daniel a inițiat concursul coral „Tineri lăudați pe Domnul”, căutând a impulsiona viața duhovnicească și prin alte măsuri, un exemplu fiind programul: „Nici un sat fără biserică și casă parohială”.

De-a lungul anilor, începând chiar cu perioada studiilor doctorale, Patriarhul Daniel a participat la numeroase întâlniri pan-ortodoxe sau ecumenice, dintre acestea trebuind a fi amintite: Congresul Ortodox al Europei Occidentale, Amiens – Franța (1977), Colocviul despre *Filioque* de la Klingenthal – Germania (1978 și 1979), Conferința Studenților Creștini de la Wellesley – SUA (1979), Conferința Ecumenică de la Cambridge – Boston, SUA (1979), Reuniunea ecumenică asupra spiritualității creștine de azi, de la Mănăstirea Valamo – Finlanda (1981), Reuniunea ecumenică „Iisus Hristos – viața lumii” din Niederaltaich – Germania (1982), Reuniunea ecumenică asupra rugăciunii pentru unitatea creștinilor, Veneția (1982), a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver, Canada, 1983); a VII-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Canberra, Australia, 1991); membru în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Geneva); vicepreședinte al celei de a II-a Adunări Generale a Conferinței Bisericilor Europene (Graz, 1997). Două evenimente au însă o importanță deosebită, în special pentru spațiul ortodox: participarea la *Sinaxa Întâistătătorilor și Reprezentanților Bisericilor Ortodoxe Autocefale Surori*, Chambésy, Geneva (22-27 ianuarie 2016); participarea la *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, Creta, Grecia* (16-26 iunie 2016). A participat și la alte întruniri ecumenice interne și internaționale, conferințe, simpozioane ș.a., vizitând în numeroase rânduri comunitățile de credincioși ortodocși români din străinătate sau alte Biserici creștine din lumea întreagă.

Vizita Papei Francisc I în România (31 mai - 2 iunie 2019) a constituit un eveniment deosebit de important atât pentru catolicii români cât și în perspectiva evoluției dialogului dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă. Venind la două decenii după istorica vizită a Papei Ioan Paul al II-lea în România (7 mai 1999), și această călătorie pontificală, care a cuprins importantele întrevederi și momente de la Palatul Patriarhiei și Catedrala Mântuirii

Neamului (31 mai 2019), subliniază prestigiul de care se bucură Preafericitul Patriarh Daniel și Biserica Ortodoxă Română.

4. ACTIVITATEA TEOLOGICĂ-ȘTIINȚIFICĂ

O parte importantă și foarte consistentă a biografiei Preafericitului Părinte Patriarh o constituie activitatea publicistică. Dintre lucrările reprezentative amintim: „*Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea...*”. *12 Scrisori pastorale de Crăciun și Paști* (Ed. Trinitas, Iași, 1996, 97 p.), *Confessing the Truth in Love: Orthodox Perceptions on Life, Mission and Unity* (Ed. Trinitas, Iași, 2001, 258 p.; București, 2008), *Făclii de Înviere. Înțelesuri ale Sfintelor Paști* (Ed. Trinitas, Iași, 2005, 183 p.; Ed. Basilica, București, 2014, 304 p.), *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină în istoria și spiritualitatea românilor* (Ed. Trinitas, Iași, 2005, 439 p.), *Daruri de Crăciun. Înțelesuri ale sărbătorii Nașterii Domnului* (Ed. Trinitas, Iași, 2005, 138 p., Ed. Basilica, București, 2013, 240 p.), *Brâncuși. Sculptor creștin ortodox* (Ed. Trinitas, Iași, 2007, 88 p.; Ed. Basilica, București, 2013, 104 p.; ediții distincte în limbile engleză și franceză, Iași, 2007, București, 2014), *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică* (Ed. Trinitas, Iași, 2007, 450 p.), *Foame și sete după Dumnezeu. Înțelesul și folosul postului* (Ed. Basilica, București, 2008, 220 p.), *La joie de la fidélité* (Les Éditions du Cerf-Istina, Paris, 2009, 432 p.), *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate* (Ed. Basilica, București, 2009, 922 p.), *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009* (Ed. Basilica, București, 2009, 787 p.), *Teologie și Spiritualitate* (Ed. Basilica, București, 2010, 318 p.), *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010* (Ed. Basilica, București, 2010, 458 p.), *Lumina Botezului și bucuria Familiei. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2011* (Ed. Basilica, București, 2012, 469 p.), *Iubirea mai tare decât moartea. Înțelesul și folosul pomenirii morților* (Ed. Basilica, București, 2012), *Semne de speranță în vreme de suferință. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2012* (Ed. Basilica, București, 2013, 565 p.), *Comuniune și înnoire misionară. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2013* (Ed. Basilica, București, 2014, 717 p.), *Știința mântuirii. Vocația mistică și misionară a teologiei* (Ed. Basilica, București, 2014, 334 p.), *Iubirea jertfelnică – lumină a învierii. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2014* (Ed. Basilica, București, 2015, 799 p.); *Misiunea parohiei și a mănăstirii azi. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2015* (Ed. Basilica, București, 2016, 642 p.); *Evangelia Slavei lui Hristos – predici duminicale* (Ed. Basilica, București, 2016, 512 p.); *Bucuria comuniunii și dinamica misiunii creștine. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2016* (Ed. Basilica, București, 2017, 752 p.); *Învățătura Ortodoxă despre Sfintele Icoane* (Ed. Basilica, București, 2017, 75 p.); *Slujirea Bisericii – jertfelnicie și bucurie. Interviu acordat TVR* (Ed. Basilica, București, 2018, 54 p.); *Lumina Sfintelor icoane și jertfa apărătorilor Ortodoxiei. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2017* (Ed. Basilica, București, 2018, 832 p.); *Cuvinte ale credinței, lumini pentru viață. Florilegiu tematic* (Ed. Basilica, București, 2018, 79 p.); *Unitate națională și dinamică pastorală. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2018* (Ed. Basilica, București, 2019, 768 p.); *Satul Românesc, creator și păstrător de artă creștină populară* (Ed. Basilica, București, 2019, 31 p.); *Satul Românesc. Izvor de spiritualitate și cultură populară* (Ed. Basilica, București, 2019, 144 p.); *Unire și demnitate. Rolul Bisericii în realizarea și păstrarea idealului unității naționale* (Ed. Basilica, București, 2019, 191 p.); *Credința și educația. Principalele lumini ale vieții* (Ed. Basilica, București, 2019, 542 p.); *Biserica binecuvintează universitatea. Cultivarea unei comuniuni de valori ale umanității inteligente și înțelepte* (Ed. Basilica, București, 2019, 550 p.). Pe lângă aceste titluri mai putem aminti alte peste o mie de broșuri, studii, articole în limbile română, engleză, germană, franceză etc.

5. TITLURI ACADEMICE. DISTINCȚII. APRECIERI

Pentru întreaga sa activitate cultural-teologică, a fost distins cu numeroase titluri academice, premii și distincții, atât în țară cât și peste hotare: a) în străinătate: Premiul „Emanuel Heufeder” (Germania, 1998); membru titular al Academiei Internaționale de Științe Religioase de la Bruxelles (2000), Premiul Ecumenic al Institutului „Sfântul Nicolae” din Bari – Italia (2002), Premiul „Pro Humanitate” acordat la Berlin (2002), Premiul Fundației Europene pentru Cultură „Pro Europa” (din Freiburg im Breisgau, în 2002), Doctor Honoris Causa al Universității Catolice „Sacred Heart” Fairfield – Connecticut, SUA (2003) și al Institutului „Saint Serge” – Paris (2009), Diploma de *Protector* al Fundației „Pro Oriente” – Viena, Austria (2009); membru de onoare al Academiei Ortodoxe din Creta (2016) etc.; b) în țară: Doctor Honoris Causa al Universității de Arte „George Enescu” din Iași (2006), al Universității de Vest „Vasile Goldiș”, din Arad (2008), al Universității „Aurel Vlaicu”, din Arad (2008), al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia (2008), al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (2008), al Universității „Eftimie Murgu” din Reșița (2010), al Universității din Oradea (2010), al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2010), al Universității „Dunărea de Jos” din Galați (2011), al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2011), al universităților bucureștene „Titu Maiorescu” (2015), „Dimitrie Cantemir” (2016), „Politehnică” (2016).

Totodată, i-au fost conferite și distincții de Cetățean de Onoare al multor județe, municipii, orașe și comune din țară: Cetățean de Onoare al orașului Techirghiol (2009), Cetățean de Onoare al județului Caraș-Severin și al municipiului Reșița (2010), Cetățean de Onoare al orașului Mizil (2011), Cetățean de Onoare al orașului Gura Humorului (2011), Cetățean de Onoare al municipiului Turda (2011), Cetățean de Onoare al comunei Cornu (2012), Cetățean de Onoare al orașului Negrești-Oaș (2012), Cetățean de Onoare al comunei Secu (2012), Cetățean de Onoare al comunei Mogoșoaia (2014), Cetățean de Onoare al județului Timiș (2014), Cetățean de Onoare al comunei Cernica (2015), Cetățean de Onoare al județului Suceava (2015), Cetățean de Onoare al orașului Otopeni (2016), Cetățean de Onoare al comunei Brănești (2017), Cetățean de Onoare al comunei Mușătești (2017), Cetățean de Onoare al comunei Rona de Sus (2017), Cetățean de Onoare al municipiului Craiova (2019), Cetățean de Onoare al municipiului București (2019).

În afară de aceste titluri se adaugă alte numeroase diplome, medalii, premii. Pentru activitatea sa științifică, la 19 decembrie 2007, Patriarhul Daniel a fost ales membru de onoare al Academiei Române, activitatea sa pastoral-misionară, culturală și ecumenică fiind recunoscută de către Președinția României prin conferirea Ordinului „Serviciul Credincios” în rang de Mare Cruce (2000), a Ordinului național „Steaua României” în rang de Mare Cruce (2007). Toate aceste distincții, la care se adaugă și Emblema de onoare a Forțelor Navale (2018), dovedesc cu tărie personalitatea marcantă a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, în țară și în lume.

La Mulți Ani, Preafericite Părinte Patriarh Daniel în Demnitatea Arhierască!

Bibliografie selectivă:

G.[HEORGHE] V.[ASILESCU], „Preafericitul Părinte Daniel Ciobotea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române”, în vol. *Domnitorii și ierarhii Țării Românești – Ctitorii și mormintele lor* –, București, Editura „Cuvântul Vieții” a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2009, pp. 694-699;

- M.[IRCEA] P.[ĂCURARIU], „Ciobotea Daniel”, în vol. *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, pp. 183-185;
- † ANDREI, Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, *Laudatio Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa de către Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (7 decembrie 2011)*, Cluj-Napoca, 2011, 14 p.; xxx, *Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – Profil Bibliografic – Cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa de către Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 2011, 182 p.;
- ALEXANDRU MORARU, *Dicționarul ierarhilor români și străini – slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române*, București, editura Basilica, 2015, pp. 80-84. Date noi primite de la: Pr. Prof. Univ. Dr. Mihai Săsăujan – consilier mitropolitan București; Dl Dr. Paul Ersilian Roșca – director Muzeul Mitropolitan Ortodox Cluj-Napoca.

ABSTRACT

ALEXANDRU MORARU, *His Beatitude Daniel – 30 years of episcopal ministry in the service of Christ’s Church and of the Romanian Nation –*

The present article summarizes his Bio-bibliography and his exceptional achievements in administrative, pastoral-missionary, theological-cultural, ecumenical, philanthropical, social care and other areas, mostly as founder in the Diocesan See of Timisoara (Vicar-Bishop, March-June 1990), Iasi (Archbishop and Metropolitan, 1990-2007), and Bucharest (Archbishop of Bucharest, Metropolitan of Muntenia and Dobrogea, Locum Tenens of Caesarea in Cappadocia and Patriarch of Romania, 2007-present).

During the 30 years of his episcopal ministry, he proved to be a leading hierarch and a representative personality of the 21st century, well known in the country and abroad.

KEYWORDS: *Daniel Ciobotea, Vicar Bishop, Archbishop, Metropolitan, Patriarch, Deputy, Timișoara, Iași, Bucharest, Caesarea of Cappadocia*

SATUL ROMÂNESC, ÎNTRE TRADIȚIE, SUPRAVIEȚUIRE ȘI SPERANȚĂ*

† DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Am ales ca temă a cuvântului nostru inaugural satul românesc pentru două motive principale:

Primul motiv este sensibilitatea profundă a transilvănenilor față de semnificația satului românesc în istoria poporului român, după cum se vede de pildă la poeți și prozatori ca George Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga și Liviu Rebreanu.

Al doilea motiv este starea precară și incertă a satului românesc începând cu epoca colectivizării, industrializării și urbanizării comuniste și continuând cu fenomenul emigrației în străinătate în perioada care a urmat după anul 1990.

Situația dramatică a satului românesc de astăzi este percepută în mod acut și de Biserică, deoarece preoțimea ortodoxă română din mediul rural simte cum îmbătrânește rapid satul românesc, scade numărul botezurilor și al cununțiilor, în timp ce crește numărul deceselor, al înmormântărilor, iar oamenii devin tot mai săraci.

I. SPIRITUALITATEA TRADIȚIONALĂ A SATULUI ROMÂNESC

În discursul său de recepție la Academia Română din 5 iunie 1937, intitulat *Elogiul satului românesc*, poetul și filosoful român Lucian Blaga dezvoltă de fapt metafora sa poetică „veșnicia s-a născut la sat” și argumenta că satul românesc este „singura prezență vie încă, deși nemuritoare, nemuritoare, deși așa de terestră, este unanimitatea noastră înaintaș fără nume”¹.

Prozatorul Liviu Rebreanu, în discursul său de recepție la Academia Română din 29 mai 1939, intitulat *Laudă țaranului român*, afirma că „la noi, singura realitate permanentă, inalterabilă, a fost și a rămas țaranul. Atât de mult că, de fapt, țaranul român nici nu e țaran

* Cuvânt rostit în data de 7 decembrie 2011 în cadrul ceremoniei de decernare a titlului de Doctor Honoris Causa din partea Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și publicat în *Ziarul Lumina*, Basilica, București, 9 decembrie, 2011.

¹ LUCIAN BLAGA, „Elogiul satului românesc”, discurs de recepție la Academia Română, susținut în data de 5 iunie 1937, publicat în volumul *Izvoade - eseuri, conferințe, articole*, Editura Minerva, București, 1972, p. 2.

ca la alte popoare. Cuvântul însuși e de origine urbană, cel puțin în semnificația actuală. Țăranul nu-și zice niciodată țăran. Doar în vremile mai noi și sub influențe politice a pătruns și la țară cuvântul, spre a indica pe omul de la sat în contrast cu cel de la oraș. Țăranii însă numesc pe țărani, simplu, **oameni**. De fapt, țăranul n-are nume pentru că nu e nici clasă, nici breaslă, nici funcție, ci poporul însuși - omul român”. Și, ceva mai departe, Rebreanu preciza: „Suntem și vom fi totdeauna neam de țărani. Prin urmare, destinul nostru ca neam, ca stat și ca putere culturală atârnă de cantitatea de aur curat ce se află în sufletul țăranului. Dar mai atârnă, în aceeași măsură, și de felul cum va fi utilizat și transformat acest aur în valori eterne”². „Aurul curat” din sufletul țăranului despre care vorbea Rebreanu este de fapt spiritualitatea profundă a țăranului, lumina credinței și a hărniciei, a dărnicii și a jertfelniciei ca dăruire de sine și dăinuire spirituală în timp și peste vremuri diferite.

Cuvântul „țară” vine de la latinescul „terra” („teritoriu”). „Terranus” este țăranul, cultivatorul pământului, cel mai atașat de țară, cel care are cea mai intimă legătură cu țărâna și cu țarina, cu solul. Cuvântul românesc „pământ” vine din latinescul „pavimentum”, care înseamnă vatra sau locul bătătorit de locuitorul și cultivatorul statornic al terenului sau al solului. Pământul este deci, în acest sens, terenul lucrat, umanizat și sfințit. De aceea zice românul: *Omul sfințește locul!*

Cuvântul „pământean” înseamnă de obicei în limba română „omul locului”, adică indigenul, dar în limbaj liturgic el este și locuitorul statornic al planetei Terra, adică al Pământului. Pământeanul este **omul**, compus din **humus** (humă) și **anima** (suflet rațional), o sinteză mistică între materie și spirit, între „țărână și suflet viu”: „iar noi, pământeni, din pământ suntem zidiți și în același pământ vom merge”, cum se spune în Slujba înmormântării. Pământeanul poartă deci în el taina mormântului și a cerului, a morții trupului și a nemuririi sufletului, fiindcă el este țărână modelată după chipul lui Dumnezeu Cel veșnic viu. În acest sens, pământeanul cultivă deodată cu pământul și dorul veșniciei.

Pe lângă percepția atemporală a istoriei de către țăran, pe care o subliniază Lucian Blaga, expresia „veșnicia s-a născut la sat” poate semnifica și faptul că la sat, mai mult decât la oraș, pot fi mai ușor percepute și apreciate prezența Creatorului în natură, valoarea naturii înconjurătoare ca dar al lui Dumnezeu, ce trebuie cultivat în relație de recunoștință față de Dăruitor, precum și legătura indisolubilă dintre cult și cultură, având ca bază agricultura. La sat, cultivarea pământului este adesea însoțită de acte cultice precum binecuvântarea hodelor, a semănatului, a fântânii, a primelor roade ale pământului, iar în unele regiuni Troițele străjuiesc fântânile, colinele sau drumurile din mediul rural. Toate slujbele de binecuvântare a cultivării pământului evidențiază *legătura între rugăciune și acțiune*, încât omul credincios și harnic se conduce după principiul: „*totdeauna lucrul tău să-l începi cu Dumnezeu!*”

După cum observă părintele Dumitru Stăniloae, țăranul român vede prezența harică și ocrotirea milostivă a lui Dumnezeu în toate cele prezente în jurul său: „*Vede pe Dumnezeu în taina naturii. Un peisaj frumos al naturii e pentru el un adevărat rai. El spune în Miorița: «Pe un picior de plai,/Pe o gură de rai». El simte atât de aproape de om pe Dumnezeu, pe Maica Domnului, încât folosește pentru ei diminutive: (de familiaritate - n.n.) «Dumnezeu drăguțu», «Măicuța Domnului»*”³.

Metafora „veșnicia s-a născut la sat” semnifică și percepția relației *dintre timpul acțiunii și timpul rodirii*. Poți să organizezi totul foarte bine din punct de vedere tehnic sau practic, dar, dacă ploaia nu vine la timp sau vine cu grindina mare, cultura agricolă poate fi compromisă! Pentru agricultor, între **sămânța semănată și recolta scontată este o legătură spirituală trăită existențial în rugăciune, răbdare și speranță**.

² LIVIU REBREANU, *Laudă țăranului român*, discurs de recepție la Academia Română, 29 mai 1939, vezi: www.academiaromana.ro/com2005/pv1031/ESimion.doc.

³ PR. PROF. DR. DUMITRU STĂNILOAE, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1992, p. 105.

Este vorba de un timp al așteptării, al binecuvântării și al rodirii pe care țăranul îl înțelege altfel decât muncitorul sau inginerul care apasă pe buton în fabrică și obține imediat rezultatul dorit sau programat.

La sat, viața este înțeleasă și ca timp binecuvântat pentru a sfinți locul în care trăim. Iar dacă sfințim locul în care trăim pe pământ, putem spera să primim și un loc în ceruri, „*un colțisor în rai*” – cum spunea părintele Paisie Olaru de la Mănăstirea Sihăstria de Neamț. De asemenea, *satul are un cult al pomenirii morților și al legăturii dintre generații, mult mai profund decât orașul.* Creațiile populare perene din lumea satului sintetizează *filosofia profundă a înțelegerii sensului sfânt al vieții și al morții.* Din experiența Liturghiei euharistice, a vieții ascetice și a dăruirii jertfelnice s-a format spiritualitatea poporului român, ca fiind un popor care a interiorizat și asumat jertfa Crucii și lumina Învierii lui Hristos în viața lui.

O înaltă expresie a capacității artistice a sufletului țăranului român pătruns profund de jertfa Crucii și bucuria Învierii ne-o arată sculptorul Constantin Brâncuși în *Ansamblul comemorativ al eroilor români din Primul Război Mondial*, de la Târgu-Jiu. Acesta simbolizează, într-o concentrare triptică: *taina iubirii jertfelnice, a bucuriei pascale și a luminii eterne.* *Un memorial al morții jertfelnice pământești devine motiv de meditație asupra misterului vieții și iubirii cerești de dincolo de moarte*, exprimând, într-o formă artistică modernă, nouă, vechea tradiție liturgică și culturală a satului românesc⁴.

Asemenea țăranului credincios din trecut și de astăzi, sculptorul Constantin Brâncuși simțea că *trăiește și creează în interiorul lumii create de Dumnezeu, Făcătorul cerului și al pământului.* De aceea, ca sculptor, el respecta liniile din lemn și din piatră imprimate de Creator în însăși structura materiei care urma să devină epifanie sau simbol al spiritului prin lucrarea artistică a sculptorului român.

Înclinația românilor spre *dimensiunea veșnică a existenței*, izvorâtă parcă dintr-o dorință ascunsă de a opri timpul în loc, sau măcar de a mai încetini grabnica lui trecere, este ilustrată atât de frumos și în poezia lui Blaga intitulată „*Sufletul satului*”: „*Eu cred că veșnicia s-a născut la sat./Aici orice gând e mai încet,/și inima-ți zvâcnește mai rar,/ca și cum nu ți-ar bate în piept/ci adânc în pământ undeva*”⁵.

În *Elogiul satului românesc*, Lucian Blaga mai constată că: „*A trăi în sat înseamnă a trăi în zăriștea cosmică și în conștiința unui destin emanat din veșnicie (...). Mândria satului de a se găsi în centrul lumii și al unui destin ne-a menținut și ne-a salvat ca popor peste veacurile de nenoroc. Satul nu s-a lăsat ispășit și atras în «istoria» făcută de alții peste capul nostru. El s-a păstrat feciorelnic neatins în autonomia sărăciei și a mitologiei sale pentru vremuri, când va putea să devină temelie sigură a unei autentice istorii românești*”⁶.

II. CRIZA ACTUALĂ A SATULUI ROMÂNESC

Ne întrebăm astăzi dacă satul românesc mai trăiește, cum constata Lucian Blaga, în „*zăriștea cosmică*”, sau dacă țăranul român mai poate să determine „*destinul nostru ca neam, ca stat și ca putere culturală*”, cum spera Liviu Rebreanu.

Este limpede pentru noi toți că *satul românesc nu mai este astăzi tot ceea ce Lucian Blaga și Liviu Rebreanu considerau că este cu mai bine de 70 de ani în urmă, dar nici nu se poate spune că nimic din ce a fost în trecut nu mai poate fi recuperat sau cultivat astăzi, ca*

⁴Vezi Brâncuși, *sculptor creștin ortodox*, † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura TRINITAS, Iași 2008.

⁵LUCIAN BLAGA, *În marea trecere*, Editura Ars Longa, Iași, 2009, p. 45.

⁶*Idem, Elogiul satului românesc*, p. 3.

urmare a unor rupturi profunde existente între istoria sau tradiția bogată a satului românesc și situația lui actuală.

Satul nostru românesc a teaurizat o mulțime de valori spirituale, morale și culturale care trebuie aduse din nou în actualitate, fără a cădea însă într-o nostalgie a repetiției trecutului. Din nefericire, în zilele noastre se constată o *criză a satului românesc atât din punct de vedere practic, cât și spiritual*. Astăzi, satul românesc este oarecum *răstignit între idealizare nostalgică și abandonare practică, între identitate tradițională și supraviețuire precară*.

După cum remarcă domnul Pierre Rabhi din Franța⁷, pământul hrănitor din mediul rural este astăzi elementul cel mai neglijat și mai ignorat de către marea majoritate a comunității științifice, a intelectualilor, a politicienilor, a oamenilor în general. Cu toate acestea, pământul care ne hrănește este principiul primordial fără de care nimic nu se poate realiza viabil. În consecință, el trebuie să constituie, în mod legitim, obiectul vigilenței și al protecției tuturor. *Ciudată și primejdioasă ignoranță în sânul unei societăți suprainformate despre orice, în afară de esențial!*⁸

Ne mirăm astăzi că nivelul de trai al țaranului român a rămas mult în urmă! Deși adevărații țărani muncesc din zori și până în noapte, în România se practică o *agricultură de subzistență, adică de supraviețuire*. Cauzele acestei situații sunt multiple: *criza economică care a urmat celor două războaie mondiale, colectivizarea⁹ impusă de regimul comunist și insuficienta atenție cu care au fost tratate satul românesc și agricultura românească după anul 1989 până azi, mai precis lipsa de strategie coerentă și coresponsabilă pe termen lung privind prezentul și viitorul agriculturii românești*.

În tot acest timp, țărani români au dus-o greu: au luptat în războaiele mondiale între anii 1916-1918 și 1940-1945, unii dintre ei plătind cu jertfa vieții lor împlinirea mărețelor idealuri de libertate și unitate națională, alții au suportat cu greu ocupația trupelor sovietice (1944), au îndurat foametea anilor 1946-1947, teroarea colectivizării din perioada 1949-1962 și umilința disprețuirii credinței și a tradițiilor strămoșești sub regimul comunist, care l-a înstrăinat pe țaranul român de el însuși, încercând să-l transforme forțat în lucrător industrial. În prezent (după 1989), *țaranul român trăiește suferința dezrădăcinării sale și a înstrăinării sale prin emigrație în străinătate, lucrând mai mult pentru dezvoltarea altor țări decât pentru propria sa patrie de origine*.

Toate aceste vitregii îndurate de țaranul român au avut efecte devastatoare la nivelul identității și mentalității sale, lovind adânc în normalitatea sau în firescul vieții sale tradiționale și generând în mediul urban transformări negative de ordin spiritual, cultural și demografic.

Deși se considera ideologic un câștig, rezultatul colectivizării comuniste a fost dezastruos și demolator pentru identitatea și demnitatea țaranului și a satului în general, iar pierderea a fost enormă. *Un profit fără proprietate!* CAP-urile¹⁰ erau în teorie proprietatea tuturor țaranilor, dar, de fapt, a niciunui dintre ei. *Un profit fără libertate!* Colectivizarea a fost un proces forțat, nu a fost o asociere liberă, nici bine-venită și nici bine gândită. *Pierderea simțului proprietății și a demnității omului liber a fost o pagubă pe termen lung, a dus la degrada-*

⁷ Agricultor, scriitor și gânditor francez de origine algeriană, Pierre Rabhi este unul dintre pionierii agriculturii biologice și inventatorul conceptului de „Oaze în toate locurile”. El apără un tip de societate mai respectuoasă față de ființele umane și față de pământ.

⁸ PIERRE RABHI, *Manifest pentru o nouă relație a omului cu pământul*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009, p. 69.

⁹ Consecință a economiei socialiste, colectivizarea reprezintă procesul prin care au fost trecute mijloacele de producție, pământurile, în proprietatea colectivă, prin naționalizare, expropriere etc.; procesul prin care s-au unit principalele mijloace de producție ale țărânimii în cooperative.

¹⁰ CAP – Cooperativă Agricolă de Producție, unitate economică socialistă autonomă, realizată prin asocierea țărânimii, bazată pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție și a producției.

rea comportamentului uman prin nivelare și constrângere. De asemenea, ea a dus la pierderea inițiativei particulare și la pierderea încrederii în corectitudinea retribuției pentru munca prestată. În consecință, țărani de astăzi au o mare reticență în a lucra pământul prin asociere agricolă din cauza traumei colectivizării forțate și a dezamăgirilor suferite ca urmare a experienței lor negative cu CAP-urile.

Deși nici până astăzi nu s-a încheiat anevoiosul proces de retrocedare a proprietăților confiscate de către regimul comunist – după 20 de ani de la publicarea Legii Fondului Funciar (18/1991) –, totuși, din cele 12 milioane de hectare teren arabil, nouă milioane s-au restituit proprietarilor, creându-se astfel aproximativ 4-5 milioane de proprietari de parcele mici a câte 0,5-1 ha de teren¹¹. Lipsa unei gândiri unitare în organizarea eficientă a agriculturii, numărul mic al programelor de sprijinire a investițiilor, subvențiile foarte reduse, valorificarea dezorganizată a producției ne diminuează nouă românilor mult șansele de redresare a agriculturii și ne împiedică să valorificăm potențialul natural existent în spațiul rural.

Prin urmare, criza actuală a satului românesc este amplificată și de tensiunea existentă între potențialul de dezvoltare și neputința de afirmare. Țară cu pământ bogat, dar cu țărani săraci! Mult teren agricol, dar fărâmițat, multe speranțe, dar puține mijloace de a-l lucra eficient și de a valorifica recolta obținută. Dorința de a avea sau a face ceva rentabil și lăudabil, dar și neputința de a ajunge la acel ceva!

Așa cum afirma recent Domnul Emil Boc, suntem astăzi în situația în care, deși „țara noastră are capacitatea de a hrăni 80 de milioane de oameni, din nefericire, importă cea mai mare parte a produselor agroalimentare!”¹² Altfel spus, terenul cultivabil al României poate hrăni 80 de milioane de oameni, dar când?, și cultivat de cine? De români sau de străini? Oricum, nu poate exista cu adevărat țară românească fără țărani români!

Potrivit Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, cu o suprafață totală de 238.000 km² și o populație de peste 21 de milioane de locuitori, România este, ca mărime mijlocie, cel de-al doilea stat-membru al Uniunii Europene după Polonia. Ea reprezintă 6% din suprafața totală a Uniunii Europene și 4% din populația acesteia. Zonele rurale din România acoperă 87,1% din teritoriul țării, cuprinzând 45,1% din populație, și anume 9,7 milioane de locuitori¹³.

Restructurarea și eficientizarea reală a agriculturii românești vor avea un impact deosebit asupra economiei rurale în general, având în vedere că agricultura continuă să rămână cea mai importantă activitate din spațiul rural și o sursă esențială de venit pentru gospodării și pentru piața internă sau chiar și externă. Populația activă reprezintă 46,3% din totalul locuitorilor din spațiul rural și poate contribui la susținerea creșterii economice din zonele rurale, dacă vor exista mijloace de stimulare adecvate¹⁴.

Biserica Ortodoxă Română militează cu responsabilitate pentru dezvoltarea rurală și pentru că majoritatea populației sărace din mediul rural este creștin ortodoxă, iar preoții noștri de la sate se confruntă cu multe probleme de ordin social și pastoral. Criza economică, șomajul, dezvoltarea rurală insuficientă și emigrația spre țări mai bogate au creat o criză majoră a satului românesc, care se zbate între tradiție și supraviețuire, cu speranțe firave pentru viitorul apropiat.

La nivelul Patriarhiei Române, în satele sărace, avem multe biserici în construcție, mai ales acolo unde n-au existat niciodată biserici, iar altele necesită restaurare sau reparație. Avem nevoie de case parohiale, pentru ca preoții să locuiască în sat, dar și de cantine paro-

¹¹ Vezi web site-ul Autorității Naționale pentru Restituirea Proprietăților: <http://www.anrp.gov.ro>.

¹² Emil Boc, prim-ministrul României, sâmbătă, 5 noiembrie 2011, cu ocazia vizitei la Brașov, vezi web site-ul Guvernului României www.gov.ro.

¹³ Vezi web site-ul Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale: <http://www.madr.ro>.

¹⁴ *Ibidem*.

hiale, pentru ca oamenii săraci să fie și mai mult ajutați cu o supă caldă, cu un prânz, mai ales sâmbăta, după parastas, sau duminica, după Sfânta Liturghie. Sărăcia actuală de la sate ne determină să organizăm mai multă solidaritate între parohiile urbane și cele rurale și mai multă cooperare cu autoritățile locale și cu posibili donatori.

Aceste activități social-pastorale coordonate de Biserică întâmpină însă dificultăți din cauza situației economice precare a multor comunități din mediul rural. Există în rândul preoților noștri multă voință de a ajuta pe cei săraci, dar puține mijloace de a realiza cele ce sunt urgent necesare.

Se constată tot mai mult că în satul în care nu este biserică, nu este preot, nu este casă parohială, sau preotul nu locuiește în sat, ci la oraș și face naveta la sat, există mai multe cazuri de alcoolism, mai multă singurătate, mai puțină solidaritate între oameni, mai puțină comuniune și mai puțină bucurie. În schimb, acolo unde biserica este deschisă în fiecare duminică și zi de sărbătoare, unde preotul aduce speranță, organizând programe de întrajutorare frățească și mobilizând oamenii credincioși să-i ajute pe cei mai săraci, situația spirituală și socială a parohiei este diferită. Deci, *actul religios nu are numai o consecință cultică sau spirituală, ci el influențează și viața socială, aduce un spor de calitate vieții într-o anumită comunitate*. Acolo unde există cooperare strânsă între preot, primar, învățător și medic, între toți factorii de răspundere, se creează speranță mai multă și comuniune spirituală mai intensă. Totuși nu putem cere credincioșilor noștri să contribuie foarte mult la dezvoltarea activității social-pastorale a Bisericii în comunitatea rurală dacă ei sunt foarte săraci. În același timp, nu trebuie doar să așteptăm ajutorul statului român, ci *trebuie să încurajăm și să prețuim agricultorii harnici și darnici din comunitatea noastră românească. Suntem interesați ca satul românesc să fie un sat în care viața să fie o binecuvântare, nu o înstrăinare a oamenilor de propriul pământ și de propria identitate*. Aceasta înseamnă că putem să învățăm și din experiența altora, dar și să valorificăm din trecutul satului românesc unele virtuți spirituale, morale și practice, cum sunt: credința, cinstea, hărnicia, darnicia, simțul proprietății și al inițiativei, solidaritatea și comuniunea în comunitatea rurală și între comunitățile rurale.

În limba română, se spune despre țăranul harnic și priceput că este gospodar, însă cuvântul „gospodar” vine din slavonă și înseamnă „domnitor”. Deci, într-un fel, **un om gospodar este un domnitor pe moșia sa, cel care are grijă de aceasta, o apără și o cultivă, fiind bucuros de frumusețea și rodnicia ei**. Gospodarul adevărat simte o răspundere constantă pentru moșia moștenită de la moși-strămoși. *El exprimă sentimentul recunoștinței când moșia rodește și se bucură că o poate dăruia sau transmite în stare bună urmașilor*. Am dat doar un exemplu de valorificare spirituală și etică a unor termeni vechi din tradiția noastră.

III. SPERANȚĂ PENTRU SATUL ROMÂNESC: O AGRICULTURĂ RENTABILĂ, ORIENTATĂ ETICO-SOCIAL ȘI ECOLOGIC

Speranța pentru satul românesc se află într-un viitor pregătit în mod activ, nu doar așteptat în mod pasiv. Speranța aceasta este ca ploaia care cade pe solul deja pregătit. Ploaia care vine de sus nu depinde de noi, dar lucrarea pământului depinde de noi, astfel că, atunci când vine ploaia, aceasta trebuie să cadă pe un sol pregătit. Viitorul trebuie pregătit cu discernământ critic și creator, dar și cu efort stăruitor.

La punerea în practică a oricărui proiect major *trebuie avut în vedere nu numai profitul material imediat, ci și câștigul spiritual pe termen lung*. Profitul material pe termen scurt poate fi mare, dar consecințele pe termen lung pot fi uneori negative. *Lacom de câștig sau*

profit imediat și nelimitat, omul individualist din epoca modernă și postmodernă, secularizat, exploatează în mod excesiv și nerațional pământul, fără să-i protejeze sănătatea sa naturală. Astfel, omul secularizat care a pierdut simțul spiritual al relației sale cu pământul nu mai sfințește pământul, ci îl otrăvește, îl degradează și-l îmbolnăvește. Ca atare, criza ecologică sau criza mediului înconjurător este și o criză spirituală, o consecință a crizei universului interior sau spiritual al omului secularizat¹⁵.

Prin urmare, agricultura nu trebuie redusă la o industrie agrară, la o lăcomie pătimașă după profit material cu orice preț, ci trebuie avută în vedere și bogăția spirituală a relației om - natură și a oamenilor între ei și între generații succesive. Cu alte cuvinte, nu contează doar cantitatea materială obținută imediat, ci și calitatea relațiilor oamenilor cu natura și întreolaltă. Economicul nu mai trebuie separat de etica socială și de responsabilitatea ecologică. Practic, pentru prezent și viitor trebuie promovate atât dezvoltarea asociațiilor agricole pentru producție mare (hrana întregii populații a țării și export), cât și fermele de familie în care se cultivă în mod deosebit relația familie - pământ și relațiile interumane. La nivelul acestor ferme de familie, cultura tradițională și relațiile interumane se păstrează mai puternic decât la nivelul fermelor de tip nord-american, industrial. Noi considerăm că ambele forme pot coexista în mod complementar. Valorile etico-sociale permanente privind generația prezentă și generațiile viitoare însă trebuie cultivate în ambele forme de agricultură.

Mai precis, natura trebuie mereu cultivată ca dar al lui Dumnezeu, pentru noi și pentru generațiile viitoare.

Părintele Dumitru Stăniloae spunea în acest sens: „Natura nu-și îndeplinește rolul ei fără om, sau printr-un om care lucrează contrar ei. Prin coruperea, sterilizarea și otrăvirea naturii, omul face imposibilă existența sa și a semenilor săi. Astfel, natura nu este numai condiția existenței omului singular, ci și a solidarității umane. Natura apare într-un mod cu totul clar, ca mediul prin care omul poate face bine sau rău semenilor săi, dezvoltându-se sau ruinându-se el însuși din punct de vedere etic sau spiritual”¹⁶.

Între creație și Creator, între dar și Dăruitor există o legătură de viață pe care Sfânta Scriptură o descrie ca fiind: „legământul veșnic dintre Mine (Dumnezeu) și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pământ” (Facere 9, 16). Libertatea noastră însă, a fiecăruia dintre noi și a tuturor împreună, este cea care poate transforma o legătură sănătoasă și sfântă a vieții într-o legătură a degradării și a morții. Agricultorul adevărat este harnic și darnic; responsabil de a înmulți darurile și bucuria de a face pământul roditor. Dăruim semenilor noștri ceea ce am primit de la Dumnezeu ca dar, la care am adăugat munca și priceperea noastră; astfel, realizăm o bogată comuniune veșnică divino-umană, unind, prin agricultură, cultul și cultura, știința practică și spiritualitatea profundă.

În plus, viața înseamnă mai mult decât consum, deoarece nu trăim numai biologic, ci și spiritual. Viața înseamnă mai ales comuniune de gândire și de acțiune între contemporani, dar și între generațiile trecute și cele viitoare.

În fața nelimitatei dorințe de câștig „mereu mai mult” care ruinează planeta pentru profilul unei minorități, sobrietatea este o alegere conștientă, inspirată de rațiune. Ea este o artă și o etică de viață, sursă de satisfacție și de profundă stare de bine. Ea reprezintă o poziționare politică și un act de rezistență în favoarea pământului, a împărțirii bunurilor și a echității¹⁷.

¹⁵ PIERRE RABHI, *Manifest pentru o nouă relație a omului cu pământul*, p. 5.

¹⁶ PR. PROF. DR. DUMITRU STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997, ediția a doua, p. 223.

¹⁷ PIERRE RABHI, *Manifest pentru o nouă relație a omului cu pământul*, p. 137.

Industrializarea agriculturii, prin utilizarea masivă a îngrășămintelor chimice, a pesticidelor și a semințelor hibride și prin mecanizarea excesivă, a prejudiciat grav pământul care ne hrănește, precum și cultura țăranilor. Pierre Rabhi constată în această privință: „Neputând produce fără a distruge, umanitatea se expune unor perioade de foamete fără precedent”¹⁸.

„O agricultură care nu poate să producă fără să distrugă poartă în ea germenii propriei sale distrugerii”¹⁹.

Dacă noi consumăm totul și degradăm totul din natură (creație), dovedind lipsă de respect față de Creator, nerecunoștință și nepăsare față de darurile primite, ce transmitem generațiilor viitoare? Binecuvântare sau poluare? Pământ lucrat și sfințit sau pământ degradat și pustiit? Totuși, putem transmite generațiilor viitoare bogăție și înțelepciune, dacă gândirea noastră este creatoare de valori și voința noastră este promotoare a coresponsabilității și a cooperării practice la nivel național și planetar.

ABSTRACT

HIS BEATITUDE DANIEL, *The Romanian Village, between tradition, survival and hope*

The present text, presented as a festive lecture on December 7, 2011 during the ceremony of awarding the title of Doctor Honoris Causa by the Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, brings into discussion the issue of the Romanian village. There is a deep sensitivity of the Transylvanians towards the significance of the Romanian village in the history of the Romanian people, as it can be seen, for example, in the works of poets and prose writers such as George Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga and Liviu Rebreanu. The author notes the precarious and uncertain state of the Romanian village starting with the era of communist collectivization, industrialization and urbanization and continuing with the phenomenon of emigration abroad in the period following 1990. The dramatic situation of today's Romanian village is also painfully perceived by the Church because the Romanian Orthodox priests in rural areas feel that the Romanian village is aging rapidly, the number of baptisms and weddings is decreasing, while the number of deaths and burials is increasing, and people are becoming poorer.

KEYWORDS: *Romanian village, Romanian poets and prose writers, the era of collectivization, industrialization and urbanization, the Orthodox priesthood, the spirituality of the village, the Romanian peasant, the crisis of the Romanian village, agriculture*

¹⁸ *Ibidem*, p. 135.

¹⁹ *Ibidem*, p. 70.

Theologica

EFECTE ALE CYBER-DEPENDENȚELOR ASUPRA SOMNULUI

IOAN C. TEȘU

Studiind oportunitățile, dar și riscurile pe care le comportă utilizarea tehnologiei digitale, după câteva decade de cercetări, specialiștii au început să identifice, să analizeze și să prezinte tot mai multe dintre efectele ei asupra sănătății fizice și psihice umane, asupra relațiilor cu lumea înconjurătoare și cu semenii, precum și asupra propriei individualități.

Adam Alter, în lucrarea sa *Irezistibil. Dependența de tehnologie și afacerile din spatele ei*, arată că „există o maladie a vremurilor moderne, care afectează două treimi din întreaga populație adultă. Printre simptome se numără: boli de inimă, afecțiuni pulmonare, boli renale, lipsa apetitului, slab control asupra greutateii corporale, funcționarea precară a sistemului imunitar, rezistență scăzută față de boală, sensibilitate mai mare la durere, timpi de reacție mai lenți, dispoziție schimbătoare, funcționare mai înceată a creierului, depresie, obezitate, diabet și anumite forme de cancer. Această maladie este privarea de somn cronică, afecțiune în creștere în epoca smartphone-urilor, a cărților electronice și a altor dispozitive care emit lumină”¹.

Nimeni nu poate tăgădui faptul că viața este, astăzi, mult mai intensă și mai activă, omul contemporan aflându-se într-o cursă infernală, de dimineața, devreme și până noaptea târziu, între serviciu și familie, între cămin și activitatea profesională, pe care o desfășoară să-și acopere cheltuielile cotidiene, creditele, datoriile, dobânzile, contractate pentru fericirea lui și a familiei sale, o fericire înțeleasă și trăită, însă, de cele mai multe ori în registrul material și trupesc.

De asemenea, este cert faptul că, dacă activitatea susținută obosește, statul degeaba și mai ales desfășurarea unei activități fără motivație, scop și plăcere, sleiește de-a dreptul de puteri. Și, astfel, multe persoane, după activități de rutină și care nu le implică efectiv, își caută relaxarea și consolarea în tehnologia digitală. De altfel, se ridică întrebarea: oamenii depresivi caută refugiu în tehnologie sau folosirea excesivă a acesteia induce depresia?

¹ ADAM ALTER, *Irezistibil. Dependența de tehnologie și afacerile din spatele ei*, traducere din engleză de Emilia Vasiliu, Editura Publica, București, 2017, p. 79.

SCURTAREA PERIOADEI DE SOMN – CAUZĂ A NUMEROASE MALADII

Este știut, de asemenea, faptul că omul de astăzi doarme, în medie, cu o oră mai puțin decât se dormea acum jumătate de veac. Cercetările au observat că în ultimii cincizeci de ani, numărul orelor dormite, precum și calitatea somnului, au scăzut substanțial, unul dintre factori fiind atribuit faptului că 90% dintre oameni își folosesc telefoanele mobile în ora dinaintea de culcare, în dormitor și chiar în pat. Aceleași cercetări recente arată că peste 95% dintre adulți folosesc un dispozitiv electronic, care emite lumină, cu o oră înainte de se culca și mai mult de jumătate dintre aceștia își verifică e-mailurile în timpul nopții. Dacă ne referim la categoria de vârstă cuprinsă între 18 și 64 de ani, 66% dintre adulți își țin telefoanele lângă ei când dorm și, în mod firesc, 50% dintre ei susțin că nu dorm bine pentru că sunt mereu conectați la tehnologie. Unul dintre principalii vinovați răspunzători de această scădere a calității somnului este lumina albăstruie, emanată de multe dintre aceste dispozitive electronice².

Somnul este o necesitate esențială pentru sănătatea trupească și pentru psihicul unei persoane, după cum scurtarea lui, chiar și cu o durată nesemnificativă, perturbă grav organismul și metabolismul uman. Dacă până în urmă cu câțiva ani, se aprecia că, la o speranță de viață de 75 de ani, omul contemporan petrece 11 ani în compania tehnologiei digitale și că din timpul unei zile, cele 6-9 ore de acces digital nu sunt depășite ca durată decât de somn, recent s-a constatat că, la nivel mondial, oamenii petrec mai mult timp cu dispozitivele digitale, decât dorm³.

Un studiu a mai mult de 2.000 de copii, între clasele a patra și a șaptea, a arătat că aceia dintre ei care dormeau lângă un dispozitiv cu ecran digital, dormeau cu douăzeci și unu de minute mai puțin, iar la cei care dormeau într-o cameră cu televizor, s-au raportat cu optsprezece minute de somn mai puțin. Concluzia a fost aceea că interacțiunea cu ecranele digitale: televizor, tabletă, laptop, smartphone etc., cauzează numeroase și profunde tulburări pe parcursul nopții, cu efecte asupra întregii vieți⁴.

La fel de cunoscut este și un alt experiment, realizat tot cu elevi de clasele a IV-a și a VI-a. În experiment, copiii de clasa a VI-a, somnul le-a fost scurtat, cu o oră, pe parcursul a trei nopți. După cele trei nopți, psihologii au constatat că performanțele elevilor de clasa a VI-a deveniseră mai slabe decât ale celor de clasa a IV-a. Deci, câte o oră răpită și doar pe durata a doar trei nopți, echivala cu un regres școlar, la nivelul a doi ani de studiu⁵. Iar într-un alt studiu, la care au participat 3.000 de elevi de liceu, s-a observat că aceia care aveau note de 5, 6 și 7 dormeau, în medie, cu 25 de minute mai puțin decât elevii care aveau note de 8, 9 și zece.

Este un lucru acceptat în toate mediile științifice acela că folosirea, în special seara, a mediilor digitale, chatul la femei, e-mailul și jocurile, la ambele sexe și disponibilitatea continuă prin telefonul mobil se corelează cu apariția și dezvoltarea tulburărilor de somn.

Cine nu doarme din cauza mediilor digitale „nu comite un simplu delict, ci o crimă foarte serioasă împotriva propriului corp. Căci este o greșeală să credem că somnul insufi-

² ADAM ALTER, *Irezistibil...*, p. 80.

³ ADAM ALTER, *Irezistibil...*, p. 79.

⁴ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată. Creiere vechi într-o lume puternic tehnologizată*, traducere din engleză de Ruxandra Vișan, Editura Trei, București, 2019, p. 211.

⁵ LUCY JO PALLADINO, *Copiii în epoca dependenței de tehnologie. Noile dispozitive digitale și riscurile utilizării lor excesive*, traducere de Miruna Andriescu, Polirom, Iași, 2015, p. 180.

cient provoacă doar o oboseală pe termen scurt. Pe termen lung, somnul insuficient duce la o imunitate scăzută și, astfel, la apariția frecventă a bolilor infecțioase și a cancerului. În plus, crește riscul apariției unor boli cardiovasculare, a obezității și a diabetului⁶.

Contrar opiniei populare, potrivit căreia lipsa somnului slăbește, s-a constatat, experimental, exact contrariul. Pe de o parte, starea de veghe menține metabolismul activ, iar trupul cere mâncare și, neavând timp de repaus și de refacere, simte nevoia de a ingera alimente, compulsiv, iar aceasta duce la obezitate. În mod similar, lipsa sau diminuarea duratei de somn se corelează pozitiv și cu mișcarea dramatică a speranței de viață⁷.

Lucrurile devin și mai complicate, atunci când cauza tulburării programului de somn se datorează tehnologiei digitale. Studiile au arătat că ecranele albastre perturbă secreția de melatonină. Acesta este un hormon care înștiințează și pregătește creierul și corpul, pe măsura scăderii luminozității, că trebuie să intre, treptat, în repaus și în perioada de somn. Pe parcursul zilei, lumina naturală a soarelui crește expunerea organismului la lumina albastră, ceea ce sporește eliberarea de cortizon. Însă, spre seară, pe măsură ce se apropie apusul soarelui, se intensifică razele roșii, care, încet-încet, induc stare de somn. La aceasta contribuie melatonina, care începe să fie eliberată, lent, cu două-trei ore înainte de somn. La eliberarea ei contribuie celulele ftopigmentare de pe retină, din partea posterioară a ochilor. Însă, atunci când sunt expuse la lumina albastră a ecranelor digitale, aceste celule sunt „păcălite”, iar organismul este ținut mai departe, în stare de alertă, ca și cum ar trebui să înceapă sau să continue activitatea⁸. Petrecerea a doar două ore, seara, în fața unui dispozitiv digital, setat pe opțiunea „strălucire maximă”, împiedică eliberarea melatoninei, pe parcursul întregii nopți⁹. Practic, lumina albastră vestește ivirea zorilor, semnaleză apropierea dimineții și nicidecum a nopții și a somnului.

Pericolul devine și mai mare, atunci când este vorba despre laptopurile, tabletele sau telefoanele mobile introduse în dormitor. Pe lângă creșterea duratei de utilizare, un efect puternic îl are faptul că acestea, având dimensiuni mult mai mici decât ecranele televizoarelor, care erau privite de la distanță, solicită și mai mult capacitatea de focusare a ochilor și de concentrare a minții, iar efectul „albastrului digital” este și mai puternic și mai vătămător¹⁰. Cercetătorii iau în calcul nu doar albastrul ecranului digital, sunetele gratifitoare, oferite de device-uri, deci nu doar suprasolicitarea vizuală și acustică, ci și excitarea psihică a celor care, înainte de a se culca, urmăresc pe smartphone, tabletă, laptop etc., clipuri, filmulețe, imagini sau chiar se implică în comunicări pe rețelele sociale, ce solicită psihic și cer feedback din partea utilizatorilor. Mai mult chiar, cercetările arată că simpla privire a unui ecran aprins înainte de culcare, cu o implicare emoțională slabă, amână somnul cu 1-3 ore¹¹.

Studii științifice similare au observat că LED-urile dispozitivelor electronice emit mai multă lumină albastră decât becurile cu incandescență albă și becurile fluorescente compacte, având un efect mult mai puternic asupra glandei pineale, responsabilă cu secreția melatoninei și, implicit, a ritmului circadian¹². Iar legat de afectarea vederii, conducând une-

⁶ MANFRED SPITZER, *Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, traducere din germană de Dana Verescu, Editura Humanitas, București, 2020, p. 228.

⁷ MANFRED SPITZER, *Demența digitală...*, p. 228.

⁸ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, p. 210.

⁹ LUCY JO PALLADINO, *Copiii în epoca dependenței de tehnologie...*, p. 174.

¹⁰ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, p. 210.

¹¹ ADAM ALTER, *Irezistibil...*, p. 293.

¹² ADINA-BRÎNDUȘA BACIU, *Adicția digitală – boală a societății postmoderne*, Editura Pro Universitaria, București, 2019, p. 94.

ori la diminuarea și chiar pierderea ei, merită menționată concluzia unei echipe de cercetători de la Universitatea din Toledo (Spania), care a descoperit că aceeași lumină albastră, produsă de dispozitivele digitale, omoară celulele fotoreceptoare, ca urmare a unor reacții toxice cu moleculele retinei. Aceste celule nu se mai refac, ceea ce produce degenerescenta maculară, una dintre principalele cauze ale orbirii¹³.

După cum se știe, activitatea creierului, pe parcursul somnului, trece prin patru etape sau faze, de la somnul superficial, la profund. Una dintre etape este cea în care visăm – REM, observabilă prin mișcarea rapidă a ochilor închiși. De regulă, acest ciclu durează o oră, repetându-se de mai multe ori, în funcție de durata somnului. Scurtarea acestuia duce atât la reducerea numărului de astfel de cicluri, dar și la scăderea calității lui. Or, se știe că, în timpul somnului, creierul nostru lucrează mai intens decât în faza diurnă. În timpul unui ciclu REM, are loc consolidarea noilor cunoștințe, amintiri, informații. Și tot în timpul somnului se realizează așa-numita „juvenilizare sinaptică”, adică înlăturarea sinapselor nefolosite și consolidarea celor active. Mai mult chiar, cercetătorii au arătat că, în timpul somnului, sunt eliminate toxinele rezultate din activitatea neuronală desfășurată în timpul zilei, care au efecte nocive asupra neuronilor¹⁴. Popular, aceasta se manifestă prin oboseală cronică și lipsă de performanță fizică și mintală.

O modalitate practică, prin care părinții pot observa lipsa unui somn de durată și de calitate la copiii lor și, în mod deosebit la adolescenți, este faptul că aceștia dorm excesiv în weekenduri, în încercarea organismului lor de a compensa deficitul de somn¹⁵. Cercetările au arătat că dintre adolescenți, cei care aveau cel puțin un dispozitiv electronic în dormitor, dormeau, în medie, cu 42 de minute mai puțin, după cum prezența, în dormitor, a unui telefon inteligent scurta timpul de somn și, deci, de refacere fizică și cerebrală, cu 45 de minute¹⁶.

Un studiu recent, realizat de Clinica Mayo, examinând cantitatea de lumină artificială care inhibă eliberarea de melatonină, a recomandat ca, atunci când dorim să utilizăm telefonul sau dispozitivul într-o cameră întunecată, să reducem luminozitatea lui și să îl ținem la cel puțin zece centimetri distanță de față, pentru a nu inhiba eliberarea de melatonină și pentru a nu crea un efect negativ asupra somnului¹⁷.

S-ar părea că solicitările insistente ale oamenilor de știință, adresate producătorilor de tehnologie digitală, de a ține cont de ritmul organismului, de fazele de repaus, refacere și somn, inclusiv prin înlocuirea luminii albastre de fundal, cu portocaliu, roșu sau galben, au rămas, cel puțin deocamdată, fără efect¹⁸.

Alte cercetări, la fel de amănunțite, recomandă „repausul digital” sau „abstinența digitală”, nu doar pe parcursul nopții, ci și în cursul zilei. Organismul se odihnește și în timpul liber, ziua, când are un răgaz pentru relaxare, contemplare, savurare, meditație, când visează cu ochii deschiși, privește, extaziat, natura, ascultă freacăta copacilor, susurul apelor, cîrîpîtul păsărilor. Este vorba despre acele „fascinații calme” și „calde”, pe care mediul natural ni le oferă cu atîta dărnicie, dacă știm să le culegem. Acestea au un rol nu doar relaxant, ci tonic și revigorant. Iar pentru a le experimenta, trebuie să fim distrași de fundalurile și culorile artificiale, oferite de tehnologie sau de sunetele, fie ele și discrete, ale mesageriei digitale.

În locul acestor sunete, specialiștii recomandă, înainte de culcare, ascultarea unei muzici relaxante, care să ajute la instalarea stării de somn.

¹³ ADINA-BRÎNDUȘA BACIU, *Adicția digitală...*, p. 95.

¹⁴ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, pp. 209-210.

¹⁵ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, p. 221.

¹⁶ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, p. 222.

¹⁷ ADAM GAZZALEY, LARRY D. ROSEN, *Mintea distrată...*, p. 213.

¹⁸ ADINA-BRÎNDUȘA BACIU, *Adicția digitală...*, p. 81.

De asemenea, navigarea pe net, concentrarea cu ochii în telefon, asupra unor imagini minuscule, ar trebui înlocuită, seara, cu plimbările în aer liber și cu „încărcarea” din frumusețile inepuizabile, pe care ni le oferă aceasta.

Un autor, preocupat de perspectiva morală a utilizării tehnologiei digitale, recomandă părinților respectarea următoarelor reguli pentru un somn odihnitor și sănătos: „Stabilește o oră de culcare pentru copil, care să fie respectată, fă-i întuneric în cameră și asigură-i un climat liniștit și confortabil. Nu-i introduce ecrane în dormitor, pentru că privitul la un ecran luminos înainte de culcare îi ține pe copii treji mai mult timp. Stinge televizorul, computerul sau tableta cu o oră înainte de culcare, pentru a evita stimularea secreției de adrenalină, ce întârzie somnul. De asemenea, nu pierde din vedere arma secretă a exercițiului fizic – cu cât acesta este mai intens, cu atât vor fi mai mari beneficiile pentru somn”¹⁹.

Un alt autor, care a studiat efectele dependenței de tehnologie, recomandă, la rândul său: „Stabiliți o oră de culcare pentru copii și creați-le condiții care să susțină respectarea acestora – de exemplu, activități liniștite pe parcursul serii, acasă. Pentru fiecare copil, instituiți un ritual înainte de culcare, care să includă sarcini specifice, ca, de exemplu, închiderea dispozitivelor electronice, obiceiuri de igienă personală, cititul în pat, îmbrățișări, urarea de noapte bună, însoțită de un sărut, cântece de leagăn pentru copiii mai mici și vorbe bune, liniștitoare pentru copiii mai mari. Evitați să aduceți în discuție orice element nou, stimulator sau îngrijorător când vine ora de culcare. Conversațiile să aibă o notă pozitivă. În cazul în care copilul se opune când trebuie să meargă la culcare, încercați diverse abordări care să-l calmeze – de exemplu, un scurt masaj la picioare sau aromoterapie cu spray-uri pentru pernă. Păstrați-vă și dumneavoastră calmul. Țineți cont de faptul că un nimeni de pe planeta asta nu este la fel de genial ca un copil, în privința amânării orei de culcare. Ajutați-l pe copil să simtă că deține controlul, permițându-i să facă unele alegeri în privința ritualului de dinainte de a merge la culcare. Permiteți-i să „câștige» o flexibilitate rezonabilă în privința orei de culcare în weekenduri (care nu îi va perturba ciclul de somn-veghe), când cooperează pe deplin în serile din timpul săptămânii”²⁰.

Dintr-o perspectivă duhovnicească, creștină, întregim aceste recomandări privind creșterea duratei și a calității somnului, mai ales la copii și la tineri, aflați în perioade de creștere fizică și psihică, cu sfaturile psihiatrului creștin rus Dmitri Avdeev: „Seara târzie este vremea lucrurilor făcute în tihnă și a convorbirilor liniștite. Plimbați-vă înaintea somnului. Nu luați o cină copioasă. Aerisiți dormitorul. Patul nu trebuie să fie prea moale. Înălțimea pernei trebuie să favorizeze cât mai mult naturalețea poziției și relaxarea mușchilor. Există observații potrivit cărora lenjeria de pat în tonuri întunecate ajută la liniștirea sistemului nervos.

Înainte de somn nu strică să beți o jumătate de pahar de apă caldă și să mâncați o linguriță de miere. Faceți un duș fierbinte sau încălziți-vă picioarele în cadă. Din Antichitate, este cunoscută utilitatea unei băi calde pentru îndepărtarea încordării și îmbunătățirea somnului.

Nu puteți dormi? Nu vă chinuiți singuri. Liniștiți-vă, rugați-vă, respirați aer proaspăt, beți o gură de aghiazmă. Dacă problemele cu somnul nu sunt legate de vreo boală serioasă, a doua zi somnul va fi negreșit mai lung și mai adânc.

O influență binefăcătoare au asupra sistemului nervos stafidele, caisele confiate, mierea.

Nu este de prisos să amintim și de folosul călirii organismului. Un rol deloc neînsemnat este jucat de efortul fizic după putere, mai ales la cei tineri. Trupul nemuncit tulbură sufletul

¹⁹ GARY CHAPMAN, ARLENE PELLICANE, *Creșterea copiilor în era tehnologiei. Copii sociabili într-o lume a ecranelor*, traducere de Raluca Mirăuță, Editura Casa Cărții, Oradea, 2018, p. 152.

²⁰ LUCY JO PALLADINO, *Copiii în epoca dependenței de tehnologie...*, pp. 180-181.

prin iritabilitate și gânduri necuviincioase.

Înainte de somn, se pot unge tâmpilele cu ulei de lavandă pe o bucățică de zahăr, care trebuie suptă înainte de culcare. Este util să se pună la capul patului un săculeț de pânză cu rădăcini uscate de valeriană”²¹.

Recomandarea cea mai bună, însă, pentru un somn de calitate, este aceea de a face, înainte de culcare, rugăciunile de mulțumire, pentru tot ceea ce Dumnezeu ne-a dăruit bun în ziua care se încheie și a medita la alte fapte mai bune, mai frumoase și mai numeroase, pe care le putem săvârși „în cealaltă parte a vieții noastre”, precum atât de frumos spunea Părintele Teofil Pârâian, „duhovnicul bucuriei creștine”. Și, astfel, adormind cu faptele bune și rugăciunea către Hristos în gând, somnul nostru va fi, precum și rugăciunile o spun, un somn spre „odihnă trupului și sufletului”.

ABSTRACT

IOAN C. TEȘU, *Effects of cyber-addictions on sleep*

Sleep is an essential necessity for a person's physical health and psyche, since its shortening, even with a short duration, severely disrupts the human body and its metabolism. It is generally accepted in all scientific environments that the use, especially in the evening and for both sexes, of digital media, chatting, e-mail and games, as well of continuous availability via mobile phone lead to sleep disorders. Those who lose sleep because of digital media do not commit a simple offence, but a very serious crime against their own body. For it is a mistake to believe that insufficient sleep causes only short-term fatigue. In the long run, insufficient sleep leads to low immunity and thus to the frequent occurrence of infectious diseases and even cancer. The best recommendation, however, for a quality sleep, is to say, before going to bed, a thanksgiving prayer for all the good things that God has given us on the day that ends. And so, falling asleep with good thoughts and prayer to Christ in mind, our sleep will be, as the prayers say, a “rest for body and soul”.

KEYWORDS: *cyber-addictions, digital technology, sleep, sleep disorders, blue light, melatonin, human psyche*

²¹ DR. DMITRI AVDEEV, *De vorbă cu un psihiatru ortodox*, traducere din limba rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2006, pp. 62-64.

PATRIARHUL IUSTIN ȘI COMUNITĂȚILE EXTERNE ALE ARHIEPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE PENTRU EUROPA CENTRALĂ ȘI OCCIDENTALĂ

ALEXANDRU NAN

Este binecunoscut faptul că anul 2019 a fost declarat în Patriarhia Română ca Anul omagial al satului românesc, dar și Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu. Această comemorare ne oferă prilejul de a ne apleca asupra purtării de grijă a Patriarhului Iustin față de comunitățile externe din Europa. În cei 9 ani cât a condus Biserica Ortodoxă Română ca Patriarh, au fost înființate 10 parohii în Arhiepiscopia de la Paris și au fost consolidate cele existente deja. În acest articol ne propunem să prezentăm pe scurt activitatea ecumenică a Patriarhului Iustin și contribuția avută la înființarea și consolidarea acestor comunități parohiale din diaspora europeană.

Renumitul profesor de la Varșovia, Cernăuți – Suceava și apoi București, a urcat pe tronul patriarhal în anul 1977, după ce fusese aproape un an mitropolit al Ardealului (1956) și 20 de ani mitropolit al Moldovei și Sucevei (1957-1977). Așa cum subliniază PF Părinte Patriarh Daniel în *Cuvântul înainte* al volumului închinat celui de-al patrulea patriarh al României, apărut anul trecut la editura Basilica cu titlul: *Patriarhul Iustin Moisescu. Un stâlp neclintit în vremuri potrivnice*, patriarhul Iustin, „un intelectual înzestrat cu un surprinzător spirit practic”, s-a evidențiat și pe tărâm practic. El „a restaurat sau reparat, în plin comunism, aproape 70 de biserici și chiar a construit unele noi, mai multe case parohiale, un Cămin modern pentru elevii seminariști și mai multe sedii de protopopiate”¹. Peste 20 de mănăstiri din Mitropolia Moldovei și Sucevei au fost restaurate integral sau parțial, lucru continuat și în Arhiepiscopia Bucureștilor, amintind aici doar câteva dintre ele: mănăstirile Cheia, Curtea de Argeș, Dealu, Cernica, Pasărea, Țigănești, Căldărușani, biserica „Sf. Spiridon Nou”, biserica „Sfântul Gheorghe Nou”, Catedrala Patriarhală și altele².

¹ PF Părinte Patriarh Daniel, *Cuvântul înainte* intitulat *Patriarhul Iustin Moisescu. Un stâlp neclintit în vremuri potrivnice*, în volumul cu același nume, București 2019, p. 6.

² *Ibidem* 7.

PATRIARHUL IUSTIN – UN ECUMENIST CONVINS ȘI ÎNZESTRAT

Nu ne propunem aici să scoatem în evidență bogata activitate cărturărească, pastorală și edilitară a patriarhului Iustin, deoarece există suficiente studii, unele adunate în volumul amintit mai sus, care scot în evidență marea personalitate a celui de-al patrulea patriarh al României. Este cunoscut faptul că patriarhul Iustin a reprezentat, vreme de decenii, cu competență teologică și cu multă demnitate, Biserica Ortodoxă Română pe plan internațional, la întruniri panortodoxe și intercreștine, fiind ales în mai multe comitete de conducere.

Într-un articol omagial, scris în anul 1980 în cinstea patriarhului Iustin, vrednicul profesor Constantin Galeriu sublinia activitatea ecumenică extrem de bogată a patriarhului prin următoarele cuvinte: „Prezent în ultimul sfert de secol la toate întrunirile interortodoxe și intercreștine de interes major, a fost pretutindeni purtătorul duhului și mesajului celei mai autentice ortodoxii, în slujirea acestui țel vital al timpurilor noastre”³.

Sub arhipăstorirea patriarhului Iustin, Biserica Ortodoxă Română a întreținut relații de prietenie și colaborare cu toate celelalte Patriarhate și Biserici Ortodoxe autocefale, precum și cu alte Biserici creștine. Patriarhul Iustin a vizitat, spre exemplu, în două rânduri Patriarhia ecumenică⁴. În cadrul întâlnirii cu Patriarhul ecumenic din anul 1978, patriarhul Iustin declara că pregătirea pentru Sfântul și Marele Sinod constituie unul dintre obiectivele căruia îi acordă cea mai mare importanță, întrucât „acest eveniment este menit să dea mărturie despre vitalitatea, dinamismul și rolul sporit al Ortodoxiei în lumea creștină contemporană”⁵.

Patriarhul Iustin, convins fiind de faptul că „Biserica noastră se dovedește animată de cel mai curat spirit ecumenic”⁶, scotea în evidență, într-un interviu acordat unei televiziuni din Paris, aportul pe care-l poate aduce Ortodoxia în dialogul ecumenic:

„În dialogul ecumenic, Ortodoxia aduce conștiința unității bisericesti trăite veacuri de-a rândul. În duhul, teologia și cultul ortodox, creștinii pot găsi sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută. Ortodoxia aduce în Mișcarea Ecumenică interpretarea tradițională a Sfintei Scripturi, dezvoltarea succesivă a gândirii teologice, bogăția cultului religios și frumusețea angelică a vieții sale spirituale. Pe scurt, Ortodoxia pune la dispoziția Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic întregul său tezaur de credință și de viață în Hristos”⁷.

PATRIARHUL IUSTIN ȘI GRIJA SA PENTRU COMUNITĂȚILE ROMÂNEȘTI DIN DIASPORA EUROPEANĂ

Implicat intens în acest dialog ecumenic, dar și în cel interreligios, patriarhul Iustin a purtat de grijă și comunităților externe ale Patriarhiei Române. Rămânând credincioasă legăturii spirituale cu frații lor de acasă, emigrația românească a manifestat întotdeauna dorința de a păstra unitatea spirituală și bisericească cu Biserica Mamă, cu unele excepții. Acest lucru a făcut ca Biserica Română să-și întindă hotarele ei spirituale și canonice, oriunde se aflau fiii săi, mărturisind credința și legea străbună. Așa cum sublinia arhiepiscopul Adrian Hrițcu în-

³ PR. CONSTANTIN GALERIU, „Concepția ecumenică a Patriarhului Iustin”, în: *MO*, XXXII (1980), 3-6, pp. 265-281 și reluat în volumul *Patriarhul Iustin Moisescu. Un stâlp neclintit în vremuri potrivnice*, pp. 357-376, aici 357.

⁴ MIRCEA PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, Sibiu 2009, p. 455.

⁵ GALERIU, *Concepția ecumenică a Patriarhului Iustin* 363.

⁶ *Ibidem* 369.

⁷ *Ibidem* 370.

tr-un articol omagial, scris în anul în care patriarhul Iustin aniversa 75 de ani de viață (1984), Biserica Ortodoxă Română le asigura românilor din diasporă „menținerea lor în canonicitate, le certifica statornicia în dreapta credință și le confirma păstrarea lor în unitatea de credință”⁸.

Patriarhia Română, de-a lungul anilor, în frunte cu Întâistătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, continuând activitatea PF Justinian, a manifestat o permanentă grijă față de românii ortodocși de peste hotare, întemeiată atât pe îndatoririle ei firești de Biserică Mamă, cât și pe rânduielile sale canonice. Această grijă s-a concretizat pe mai multe planuri.

În primul rând, s-a observat în susținerea activității de consolidare a parohiilor deja existente. La urcarea pe scaunul patriarhal de la București a patriarhului Iustin, Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris, număra 14 parohii și mai multe filii. Acestea își desfășurau activitatea în diferite țări: Anglia, Austria, Belgia, Germania, Elveția, Franța, Italia, Olanda, Spania și Suedia. În ce consta această purtare de grijă pentru parohiile din străinătate, arăta același arhiepiscop Adrian:

„Se susține activitatea de consolidare a parohiilor deja organizate, se acordă sprijinul necesar parohiilor în curs și în perspectivă de organizare, se răspunde cu dragoste și bunăvoință la cererea unor credincioși din străinătate de a se organiza în parohii și filii, asigurându-se personal de cult pentru asistența religioasă, se trimit obiecte și cărți de cult, colportaj, calendare și artizanat, se susțin cu fonduri din partea Patriarhiei Române revistele pe care parohiile le publică, precum și cu material publicistic”⁹.

O altă preocupare a Bisericii Mame a fost aceea de a completa parohiile vacante cu personalul bisericesc necesar, pentru ca întreaga activitate parohială să poată fi desfășurată normal. În acest context, arhiepiscopul Adrian amintea grija trimiterii în străinătate a unor teologi preoți sau nehirotoniți, care pe lângă studii, să sprijine, ca preoți sau cântăreți, activitatea pastoral-misionară¹⁰. Se continua astfel activitatea începută în timpul Preafericitului Justinian¹¹. Același arhiepiscop amintea și imprimarea unor discuri conținând Sfânta Liturghie, colinde și imne bisericești, care au fost trimise tuturor parohiilor, acest gest „constituind un nou și autentic mijloc de integrare a românilor ortodocși din diaspora în spiritul Ortodoxiei românești”¹².

Un alt plan al purtării de grijă l-a reprezentat și susținerea financiară a acestor parohii, „bugetate din țară de către Sf. Patriarhie”, acest lucru dovedind „cu prisosință grija Bisericii Mame și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justin față de nevoile materiale și spirituale ale credincioșilor români stabiliți pe alte meleaguri”¹³. Zece din cele 24 de parohii ale Arhiepiscopiei de Paris, au fost înființate în timpul păstoririi PF Părinte Patriarh Iustin (până în anul 1984)¹⁴.

PAROHII ÎNFIINȚATE ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI OCCIDENTALĂ ÎN TIMPUL PATRIARHULUI IUSTIN

a) Parohia din Birgmingham

În anul 1984 (29 aprilie), sub președinția IPS Arhiepiscop Adrian de la Paris, filiala din Birmingham, dependentă de Parohia Ortodoxă de la Londra, constituită pe data de 14 martie

⁸ ARHIEPISCOPUL ANDREI HRIȘCU, „Grija părintească a PF Părinte Patriarh Justin pentru comunitățile ortodoxe române de peste hotare”, în: *Almanahul Vestitorul*, nr. 2, Paris 1985, p. 87.

⁹ *Ibidem* 88.

¹⁰ *Ibidem* 88.

¹¹ A se vedea articolul ALEXANDRU NAN, „Patriarhul Justinian Marina și grija sa pentru românii din diasporă. Parohiile înființate în RF Germania și în Suedia în perioada slujirii sale patriarhale”, în: *Candela Nordului*, nr. 9-10, 2016-2017, pp. 55-60.

¹² HRIȘCU, *Grija părintească a PF Părinte Patriarh Justin* 88.

¹³ *Ibidem* 88.

¹⁴ Cf. HRIȘCU, *Grija părintească a PF Părinte Patriarh Justin* 89.

1978, s-a constituit ca parohie independentă cu hramul „Sf. Dimitrie”. Prin aceasta românii ortodocși din zonă își exprimau dorința de permanentizare a activității bisericești de la Birmingham și împrejurimi (Leicester și Nottingham), până atunci fiind săvârșite doar slujbe sporadice, mai ales la marile sărbători¹⁵.

b) Parohia din Bruxelles

Parohia „Buna Vestire” din Bruxelles a fost constituită pe data de 24 martie 1978, iar la data de 28 martie 1980, era numit paroh PC Pr. Vasile Palade. Încă dintru începuturi acolo au fost săvârșite cu regularitate slujbele în duminici și sărbători, făcându-se demersuri la Patriarhia Română în vederea construirii în țară a unui locaș de cult, care să fie amplasat la Bruxelles. Această parohie a editat buletinul parohial *Strana românească*, organizând anual un concert de colinde, șezători și seri literare, dar și comemorarea unor evenimente sau personalități românești, parohul reprezentând comunitatea la diverse întruniri ecumenice interortodoxe și intercreștine și diverse conferințe¹⁶.

c) Parohia „Sf. Trei Ierarhi” din Lausanne

Aici au fost săvârșite slujbe de către preoții trimiși în Elveția pentru studii de specializare încă din anul 1973. Parohia a fost înființată oficial la data de 31 ianuarie 1982, fiind păstorită de la înființare și până la data de 26 mai 1983 de către pr. Damian Teodor, care beneficiase de o bursă de studiu la Universitatea din oraș. După întoarcerea în țară a pr. Damian, slujbele au fost săvârșite de către Pr. Prof. Dumitru Popescu, director de studii al Conferinței Bisericilor Europene¹⁷, până la numirea unui nou preot paroh.

d) Parohia „Pogorârea Sf. Duh” din Paris

Această parohie a fost înființată la data de 24 aprilie 1980, fiind păstorită de către Pr. Dr. Aurel Grigoraș, slujbele fiind oficiate cu regularitate într-o biserică reformată, biserică care ținea locul și de catedrală episcopală pentru Arhiepiscopul Adrian. Părintele Aurel Grigoraș a desfășurat o remarcabilă activitate pastoral-misionară, vizitând credincioșii și în spitale, sanatorii, case de pensionari și oficiind multe slujbe ocazionale, pe lângă cele îndătinate. Activitatea culturală era reliefată prin tipărirea publicației *Vestitorul*, prin organizarea a numeroase manifestări și întruniri și chiar a unor cursuri de limba română pentru copii. Prin preotul paroh parohia a desfășurat și o bogată activitate ecumenică și de reprezentare¹⁸.

e) Parohia „Sf. Ioan Botezătorul” din Strasbourg

Asistați religios sporadic de către Pr. Aurel Grigoraș de la Paris și de către Arhiepiscopul Adrian, românii din Strasbourg și-au dorit să aibă o parohie a lor și au făcut demersurile necesare, constituindu-se în parohie la data de 1 iunie 1982. Ca paroh a fost numit pr. Vasile Iorgulescu, care s-a prezentat la post pe data de 23 noiembrie 1984.

f) Parohia „Sf. Parascheva” din Torino

Înființată la data de 17 iulie 1979, prin grija pr. Traian Valdman de la Milano, parohia va fi păstorită începând cu data de 31 august același an de către pr. Gheorghe Vasilescu. Prin bunăvoința Bisericii Catolice, exprimată prin acordul Cardinalului de Torino, Anastasio Ballesstrero, o biserică (Madonna del rifuggio) situată în apropiere de Domul care adăpostește Sf.

¹⁵ Art. „Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală”, în: *Almanahul Vestitorul*, nr. 2, Paris 1985, p. 49.

¹⁶ *Ibidem* 54.

¹⁷ *Ibidem* 58.

¹⁸ *Ibidem* 58.

Giulgiu, a fost pusă la dispoziția comunității românești. În articolul de prezentare al acestei parohii din almanahul *Vestitorul* pe anul 1985 sunt scoase în evidență următoarele: „Nașterea unei Comunități ortodoxe române la Torino nu-i întâmplătoare, ci rod al credinței și dorinței unui grup de credincioși de a avea un preot care să-i îndrume pe calea mântuirii după legea și tradiția sfântă a moșilor și strămoșilor lor. Această dorință a aflat un ecou bun la părinteasca înțelegere a P. F. Patriarh Justin, care aprobă înființarea acestei tinere Comunități ca filială a Parohiei din Milano și apoi încredințează cârma acesteia P. C. Diacon Gheorghe Vasilescu, pe care P.S. Episcop Lucian Florea Făgărașanul îl hirotonește preot în mijlocul credincioșilor din Torino, în ziua de 19 iulie 1979, în biserica Sf. Mihail a Comunității italo-albaneze, care a oferit frățescă ospitalitate românilor ortodocși până la data de 31 ianuarie 1982”¹⁹.

g) Parohia „Înălțarea Domnului” din Florența

La data de 16 iunie 1979, tot prin grija preotului de la Milano, Traian Valdman, a luat ființă și parohia din Florența, preotul mai sus numit oficiind o slujbă pe lună în acest oraș. În luna februarie 1984, prin grija Consiliului parohial, Statutul Comunității a fost înregistrat la autoritățile competente. Pe data de 17 decembrie 1984 a fost numit ca paroh permanent al comunității, pr. Petre Coman, care s-a prezentat la post pe data de 25 decembrie același an. Din data de 28 decembrie 1984 noul paroh a început să slujească cu regularitate în capela bisericii Santa Maria Novella, pusă la dispoziția românilor cu disponibilitate ecumenică de către Arhiepiscopia Catholică locală²⁰.

h) Parohia „Sf. Nicolae” din Bari

Această comunitate bisericească a luat ființă, la dorința românilor ortodocși din Bari și împrejurimi și prin strădania Pr. Mihai Drigă, care studia la Institutul „Sf. Nicolae” din orașul respectiv, la data de 18 decembrie 1983. Parohia a fost înscrisă la autoritățile locale în februarie 1984, slujbele fiind mai întâi organizate în capela orientală, iar din 22 decembrie 1984 în biserica Confraternității Sf. Iosif din Largo Chiurlia. Pe lângă slujbele oficiale regulat, încă de la începuturi parohia a organizat diverse activități culturale²¹.

i) Parohia „Sf. Grigorie Teologul” din Haga

Parohia s-a înființat la 15 martie 1978, iar de la 15 decembrie 1980 a fost condusă în calitate de paroh de Pr. Dr. Ioan Dura. Slujbele au fost oficiale mai întâi la Utrecht²², iar mai apoi în biserica reformată „Wilhelmina Kerk” din Haga, la acestea adăugându-se alte activități pastoral-misionare și culturale. Parohia a publicat și revista *Mărturie ortodoxă*, iar prin angajamentul preotului paroh, a fost reprezentată la diverse conferințe și întruniri interortodoxe și ecumenice²³.

j) Parohia „Preasfânta Fecioara Maria” din Madrid

Parohia a fost înființată la data de 25 mai 1978, fiind păstorită începând cu data de 24 noiembrie 1979, de către Pr. Teofil Moldovan. O dată pe lună, pr. Teofil slujea și la Barcelona, pentru românii ortodocși de acolo, constituiți într-o filială a comunității madrilene. Pe lângă oficierea cu regularitate a slujbelor, parohia a desfășurat și alte activități pastoral-misionare și culturale. Aici amintim editarea revistei *Gînd românesc*, iar din punct de vedere ecumenic, participarea preotului la diverse întruniri și conferințe²⁴.

¹⁹ *Ibidem* 69-73, aici 69.

²⁰ *Ibidem* 72-73, aici 72.

²¹ *Ibidem* 73.

²² ELENA DE CHIARA-NEAGU, art. *Un sfert de secol de existență a Ortodoxiei Române în Olanda*, publicat pe pagina oficială a parohiei: <http://62.148.185.147/Parohie25ani.html>, pagină accesată la data de 15 aprilie 2020.

²³ Art. *Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală* 74.

²⁴ *Ibidem* 75.

k) Parohia „Sf. Simeon” din Detroit – Michigan (USA)

Deși aparținând unui alt continent, merită să amintim aici și Parohia Ortodoxă Română independentă „Sf. Simeon” din Detroit, care încă din anul 1973 se afla sub jurisdicția canonică a Episcopiei Ortodoxe Române a Europei Occidentale cu sediul la Paris (din 1982, Arhiepiscopie). Parohia a fost vizitată de către PS Lucian Florea Făgărășanul și apoi de Arhiepiscopul Adrian Hrițcu. În urma aprobării date de Adunarea Generală Specială a parohiei din data de 29 martie 1982, s-a înregistrat parohia ca nouă corporație ecleziastică la Lansing (Michigan), din 30 aprilie 1982, Arhiepiscopia de la Paris continuând să aibă în jurisdicția sa această parohie²⁵.

Din cele expuse mai sus, dar mai ales din alte studii și articole dedicate celui de-al patrulea patriarh al României, reiese clar faptul că și-a înscris numele printre marii ecumeniști contemporani, făcând cunoscută și ridicând prestigiul Bisericii românești în întreaga lume. Delegat de către Sf. Sinod să reprezinte Biserica românească la zeci de congrese și întruniri ortodoxe și intercreștine, Patriarhul Iustin a purtat o grijă deosebită comunităților externe, înființând nu mai puțin de 10 parohii în Arhiepiscopia de la Paris, a cărei jurisdicție se întindea asupra țărilor situate în centrul și vestul Europei.

Încheiem această expunere redând cuvintele unui regretat profesor și ecumenist, Pr. Prof. Dr. Ion Bria, care, făcând o comparație între Patriarhii Justinian și Iustin, afirma:

„Perioada patriarhului Justinian avusese coerența ei de nezdruccinat, și aceasta din cauză că el însuși ținuse mâna fermă pe mecanismul complex al unei administrații patriarhale de mari proporții. Patriarhul Iustin a optat pentru instaurarea unei ordini morale în viața preotului, pentru o spiritualitate sacerdotală și parohială disciplinată. Desigur, pentru acei preoți care socoteau existența consistoriilor ca ceva normal, metoda pastorală a patriarhului Iustin devenea prea urgentă. Sacerdoțiul și etica merg împreună, sunt valori reciproce. Patriarhul Iustin a refuzat să creadă că ar putea să existe slujitori nedemni care uzurpă preoția. De aceea, a spus odată, că instanțele de judecată pentru preoți constituie o contradicție, chiar o injurie pentru numele unei Biserici Ortodoxe”²⁶.

ABSTRACT

ALEXANDRU NAN, *Patriarch Iustin and the external communities of the Romanian Orthodox Archdiocese for Central and Western Europe*

During the 9 years he led the Romanian Orthodox Church as Patriarch, 10 parishes were established in the Archdiocese of Paris and the existing ones were consolidated. In this article we intend to briefly present the ecumenical activity of Patriarch Iustin and his contribution to the establishment and consolidation of these parish communities in the European diaspora.

KEYWORDS: *Patriarch Iustin Moiescu, Romanian diaspora, Archdiocese of Paris, parish communities, ecumenism*

²⁵ *Ibidem* 78.

²⁶ Cf. ADRIAN IGNAT, „Iustin Moiescu, patriarhul care s-a opus ideilor mărețe ale lui Ceaușescu”, în revista *Historia*, varianta electronică <https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/iustin-moiescu-patriarhul-care-s-a-opus-ideilor-marete-ale-lui-ceausescu>, pagină accesată la data de 15 iulie 2019.

VIAȚA MÂNTUITORULUI HRISTOS ÎN FAMILIE. TAINA FAMILIEI ȘI TAINA COPILULUI

MIHAI IORDACHE

INTRODUCERE

De la bun început, dorim să amintim că redactarea acestui studiu a fost impulsionată de proclamarea anului 2020 drept *Anul omagial al pastorației părinților și copiilor și Anul comemorativ al filantropilor ortodocși români* în Patriarhia Română, de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Dumnezeu prețuiește în mod deosebit familia. Fiul lui Dumnezeu ne atrage atenția, în Noul Testament, că „de la începutul făpturii, bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu. De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa. Și vor fi amândoi un trup; așa că nu mai sunt doi, ci un trup. Deci, ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (*Marcu 10, 6-9*).

Mai mult decât atât, familia este sfințită de Dumnezeu și slujba de constituire a acesteia e ridicată la rang de *taină*, prin Taina Nunții. Privită cu atenție, însăși viața pământească a Mântuitorului Hristos apare, se desfășoară și se jertfește în familie, ca un model și chip pentru ceilalți oameni. În aceste adevăruri sfinte, găsim izvorul principiilor morale și spirituale care se transmit și se „împărtășesc” în familie, contribuind la întărirea, înălțarea și desăvârșirea fiecărei persoane.

NAȘTEREA MÂNTUITORULUI HRISTOS ȘI VIAȚA SA ÎN FAMILIE

Viața Bisericii a propovăduit și experimentat întotdeauna dragostea în familia creștină. Evangheliile Nașterii Domnului (*Matei 1, 18-25 și Luca 2, 1-20*) evidențiază cinstirea și prețuirea familiei, a părinților și a copiilor, de către Dumnezeu, transmițând peste veacuri, binecuvântare și sprijin fiecărei case, părinte și copil în parte.

Mântuitorul Hristos cinstește și prețuiește familia în mod deosebit, întrupându-Se și născându-Se într-o familie. Zămislirea în pântecul Fecioarei Maria mai presus de fire și nașterea

Sa reprezintă o considerație deosebită adusă familiei și o apreciere fără margini a actului creator al fiecărei mame, care aduce pe lume un copil, o ființă umană cu totul nouă și unică.

Familia crește copiii, tinerii și chiar adulții, prin puterea ei, care provine și din puterea familiei în care S-a născut Hristos, pe Care a întărit-o El Însuși cu dumnezeirea Sa. Întruparea Domnului nu se face „în exteriorul” omului, ci „în interiorul” acestuia, în interiorul familiei. Doar familia poate naște și crește oameni deplini. Dacă nu dorea să sfințească familia, Mântuitorul Hristos nu S-ar fi întrupat într-o familie și nu S-ar fi născut dintr-o maică, ci ar fi venit la noi într-un cu totul *alt mod*. El nu doar S-a născut într-o familie, pe care să o fi părăsit, după acest act creator, ci a *crescut* într-o casă, a trăit bucuriile și tristețile alături de familia Sa, până la treizeci de ani, iar după aceea, când a plecat, a păstrat legătura cu aceasta, cinstind prin diverse prilejuri pe Maica Sa („Și pe când zicea El acestea, o femeie din mulțime, ridicând glasul, I-a zis: Fericit este pântecul care Te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt! Iar El a zis: *Așa este*, dar fericiți sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc”. *Luca 11, 27-28*).

Spre final, Hristos Domnul a fost răstignit alături de familie și, pe Cruce fiind, S-a preocupat și de ocrotirea Maicii Sale, pe care a dat-o în grija Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. „Deci Iisus, văzând pe mama Sa și pe ucenicul pe care îl iubea stând alături, a zis mamei Sale: Femeie, iată fiul Tău! Apoi a zis ucenicului: Iată mama ta! Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine” (*Ioan 19, 26-27*). Referitor la aceste cuvinte, Sf. Chiril al Alexandriei afirmă că Hristos „S-a îngrijit și de Maica Sa, biruind culmea pătimirii, căci chiar în pătimire era nepătimitor. O predă ucenicului iubit (...), poruncindu-i să o ducă în casa lui și să o socotească mamă, iar mamei îi cere să socotească pe ucenicul iubit ca fiindu-i fiu cu adevărat, care va înfăptui și imita, prin ocrotirea și iubirea lui, ceea ce a făcut El, Care era Fiul după fire”¹. În acest gest sfânt înțelegem dragostea nemăsurată a Fiului lui Dumnezeu pentru familie și cinstea deosebită acordată părinților.

Pe Cruce fiind, în cel mai greu moment al vieții sale pământești, Mântuitorul Hristos nu se gândește la Sine, ci la Maica Sa, și „cunoscându-i deci gândurile ei, a predat-o ucenicului care o putea întări, amintindu-i de adâncul tainei”². Cu privire la *adâncul tainei*, Părintele Dumitru Stăniloae ne lămurește că „ucenicul, nefiind mamă, putea menține în inimă mai prezent gândul că Iisus suferă temporar, pentru ca să învie și să mântuiască pe oameni, nefiind atât de copleșit de durere ca Maica Lui. De aceea o putea mângâia și pe Maica lui Hristos, aducându-i mereu în minte că pătimirea Lui e trecătoare. Îi putea aduce mereu în minte adâncul tainei patimii lui Hristos”³.

Curând după aceste cuvinte, Mântuitorul Hristos a murit „în familie”, sub ochii Maicii Sale. „După aceea, știind Iisus că toate s-au săvârșit acum (...) a zis: Săvârșitu-s-a. Și plecându-și capul, Și-a dat duhul” (*Ioan 19, 28, 30*).

Prima care a adus miresme la mormânt a fost chiar Maica Sa, „cealaltă Marie” (*Matei 28, 1*). După Înviere, Hristos Domnul Se arată prima dată Maicii Sale, după cum ne lămurește Sf. Ioan Damaschinul, în Sinaxarul Sfințelor Paști: „Învierea a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu, care, după cum grăiește Evanghelia de la Matei, ședea la mormânt împreună cu Maria Magdalena. Dar spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii, din pricina dragostei de mamă pentru Fiul său, de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena”⁴.

¹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești* 41, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 1126.

² SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, p. 1127.

³ PR. DUMITRU STĂNILOAE, nota 2130 la Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, p. 1127.

⁴ *Slujba Învierii*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 33. Pentru mai multe detalii

Nu după mult timp, Mântuitorul Hristos o ia pe Maica Sa în ceruri, alături de Preasfânta Treime, după cum spune textul Vecerniei Adormirii Maicii Domnului: „Astăzi cerul își desface sânurile, primind pe ceea ce a născut pe Cel neîncăput de toate...[iar] îngerii se împreună ceată cu Apostolii, cu frică privind cum ceea ce a născut pe Începătorul Vieții se mută din viață la viață”⁵. Odată cu aceasta, așa cum afirmă Părintele Stăniloae, continuând gândirea Sf. Chiril al Alexandriei, ne va duce și pe noi, oamenii, alături de Preasfânta Treime, prin „primirea în comuniunea Sfintei Treimi a naturii umane personificate în Cuvântul”⁶. Însăși cântarea liturgică mărturisește învățătura teologiei: „Nu uita, stăpână, părtășia cea de un neam cu cei ce prăznuiesc cu credință preasfântă Adormirea ta”⁷.

Din cele expuse mai sus, observăm cât de mult prețuiește Dumnezeu familia. Aici se regăsește izvorul tuturor principiilor morale și spirituale care se transmit și se „împărtășesc” în familie și prin păstrarea legăturii cu familia. Toate normele morale transmise *de familie*, în familie și *prin familie* au o *altă* putere și autoritate. În primul rând, ele se formează, se modelează și se definesc *treptat*, cu multă răbdare, lăsând principiilor suficient timp pentru probarea autenticității lor, iar copiilor vreme necesară pentru înțelegerea și asumarea acestora.

Prin urmare, Mântuitorul Hristos reprezintă „cheia de boltă” a familiei, căci El este Fiul lui Dumnezeu Care „se naște veșnic din Tatăl ceresc, fără mamă”⁸ și tot El este Fiul Omului, deoarece S-a născut din Fecioara Maria, fără tată.

PREASFÂNTA TREIME – MODELUL SUPREM AL FAMILIEI

Modelul de existență al familiei este Preasfânta Treime: Tatăl care naște în permanență din veșnicie pe Fiul și purcede pe Duhul Sfânt, Fiul care Se naște veșnic din Tatăl și Duhul Sfânt care purcede neîncetat de la Tatăl. Sf. Ioan Damaschinul afirmă că Tatăl este „principiul și cauza tuturor; nu S-a născut din cineva; singurul Care există necauzat și nenăscut”. El este „prin fire Tatăl singurului Unuia Născut, Fiul Său, Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos și purcezătorul Preasfântului Duh”⁹. Fiul lui Dumnezeu „S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii”, iar „nașterea Lui este în afară de timp și fără de început”, adică „nu a fost adus din neexistență la existență, ci a fost totdeauna împreună cu Tatăl și în Tatăl, născut din El din veșnicie și fără de început”¹⁰. Despre Sfântul Duh spune că „purcede din Tatăl și se odihnește în Fiul”, iar „nașterea Fiului din Tatăl și purcederea Sfântului Duh sunt simultane”¹¹.

Cele Trei Persoane ale Dumnezeirii sunt în permanență Una cu Cealaltă și Una în Cealaltă și nu este niciodată Una fără Cealaltă. Ele sunt atât de mult legate Una de Cealaltă, încât Părintele Dumitru Stăniloae, citându-i pe Sfinții Părinți, afirmă că Ele sunt interioare Una

despre acest subiect vezi Pr. MIHAI IORDACHE, *Lumina Învierii. Spiritualitatea Sfintelor Paști*, Ed. Basilica, București, 2019, pp. 190-194.

⁵ Slava de la Litie, la Vecernia Mare a Adormirii Maicii Domnului. *Mineiul pe August*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 179.

⁶ Pr. PROF. DR. DUMITRU STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 62.

⁷ *Mineiul pe August*, p. 179.

⁸ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Nașterea Domnului. Binecuvântarea părinților și copiilor. Pastorală de Crăciun 2019*, Ed. Basilica, București, p. 2.

⁹ Sf. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943, pp. 38-39.

¹⁰ Sf. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, p. 39.

¹¹ Sf. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, pp. 47-48

Celelalte. „Fiecărui Subiect treimic Îi sunt interioare Celelalte două... Fiecărui Subiect treimic Îi sunt în același timp desăvârșit transparente Celelalte, ca alte eu-ri ale Sale”¹².

Familia naște copii prin *taina familiei*, care își are izvorul în taina Preasfintei Treimi. Sfântul Dionisie Areopagitul consideră că fiecare familie își are sursa ultimă și cauza inițială în taina relațiilor părintești și filiale ale Persoanelor dumnezeiești ale Preasfintei Treimi: „toată părințimea și fiimea s-a dăruit din obârșia părintească și filială ridicată peste toate și nouă și Puterilor supracerești (...) împlinindu-se duhovnicește această lucrare părintească și fiască, adică netrupește, nematerial și spiritual; căci Duhul dumnezeiesc e ridicat peste toată nematerialitatea spirituală și peste toată îndumnezeirea, iar Tatăl și Fiul sunt prin depășire deasupra a toată părințimea și fiimea”¹³.

Despre relațiile filiale și părintești ale Persoanelor Sfintei Treimi vorbește și Sf. Maxim Mărturisitorul astfel: „Teologie ne învață Cuvântul lui Dumnezeu prin faptul că Se întrupează, arătând în Sine pe Tatăl și pe Duhul Sfânt. Fiindcă întreg Tatăl și întreg Duhul Sfânt erau ființial și desăvârșit în Fiul și după ce S-a întrupat, fără ca Ei să se întrupeze, ci Unul binevoind, iar Celălalt împreună-lucrând cu Fiul, Care Însuși Și-a lucrat întruparea. Căci Cuvântul a rămas mintal și viu și neîncăput de nimeni altul după ființă, decât numai de Tatăl și de Duhul Sfânt, și atunci când Și-a făcut, prin iubirea de oameni, unirea după ipostas cu trupul”¹⁴.

TAINA FAMILIEI

Sărbătoarea Nașterii Domnului este un moment de cinstire și de binecuvântare a familiei și a copiilor în Biserica creștină și în societate.

Așa cum am înțeles de mici fiecare dintre noi, Fiul lui Dumnezeu hotărăște să se pogoare la oameni, să renunțe la slava dumnezeirii și să-și însușească ființa umană. Iar aceasta o face *în familie*, luând natura umană de la început, Se naște ca un copil, care așteaptă dragostea și ocrotirea celorlalți. Nu Se întrupează ca un adult puternic și matur, care să aducă vestea pogorării lui Dumnezeu. Prin aceasta, Fiul lui Dumnezeu dezvăluie în același timp *taina familiei și taina copilului*.

Prin nașterea Mântuitorului Hristos și prin învățătura Bisericii, observăm că familia este o *taină*. Taina nu se „limitează” la înțelesul clasic al familiei alcătuită dintr-un tată, o mamă și unul sau mai mulți copii. Sensurile și semnificațiile acesteia se *lărgesc* progresiv, îndreptându-se către orizonturi din ce în ce mai fascinante.

Dacă Mântuitorul Hristos Se naște ca Prunc în familia Sfintei Fecioare Maria și a logodnicului Iosif, Biserica ne învață că El se naște ca Fiu al Omului din mamă, dar fără tată. În același timp, Sfinții Părinți argumentează că Fiul lui Dumnezeu se naște veșnic din Tatăl cel Cereșc, dar fără mamă. Sf. Grigorie Teologul afirmă în *A Treia Cuvântare Teologică*: „Deci cum e din Tatăl? Ei (Tatăl și Fiul – n.n.) plăsmuiesc din voință o maică nouă în locul Tatălui”¹⁵. Iar în alt loc ne destăinuie despre Fiul că „El se arată aici fără Tată (*Matei 1, 20*), dar acolo fără mamă (*Psalom 2, 7*)”¹⁶.

În acest adevăr dumnezeiesc, avem două modele distincte ale familiei. Pe de o parte, avem modelul Preasfintei Treimi alcătuită din Dumnezeu Tatăl, Fiul lui Dumnezeu și Duhul

¹² PR. DUMITRU STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, p. 205.

¹³ SF. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre Numirile Dumnezeiești*, în *Opere complete*, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Paideia, București, 1996, p. 142.

¹⁴ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, în *Filocalia*, vol. 2, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p. 309.

¹⁵ SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cele Cinci Cuvântări Teologice*, trad. Pr. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 55.

¹⁶ SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cele Cinci Cuvântări Teologice*, p. 67.

Sfânt. Pe de altă parte, modelul familiei sfinte a Mântuitorului alcătuită din Dreptul Iosif, Fecioara Maria și Pruncul Iisus Hristos. Prin alăturarea acestor două modele, observăm că se face o „trecere” de la înțelesul fizic al familiei la înțelesul ei *duhovnicesc*.

Fiecare dintre noi este născut într-o familie, dar toți suntem fiii și fiicele lui Dumnezeu, pentru că așa ne-a învățat Mântuitorul să ne rugăm: „Tatăl nostru, Care ești în ceruri” (*Matei* 6, 9). Ceea ce înseamnă că noi avem și *alți* părinți în afară de părinții noștri fizici, pentru că „suntem învățați să vestim și harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciți să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire, Tată după har”¹⁷, așa cum consemnează Sf. Maxim Mărturisitorul. Modelul nostru suprem este Mântuitorul Hristos, Care, născându-Se în Sfânta Familie, avea și un alt Părinte, pe Tatăl cel Ceresc.

De aici începe taina existenței și a familiei, care pornește din trăirea concretă într-o familie și se răsfrânge „în afară”, în înțelesuri spirituale și duhovnicești, de iubire continuă față de ceilalți și de dăruire. Pentru prima dată, înțelegem că noi suntem fiii unor părinți, dar în același timp suntem fiii lui Dumnezeu. Toți suntem fiii și fiicele lui Dumnezeu Tatăl. Și, în consecință, suntem frați mai mici ai Mântuitorului Iisus Hristos, Care se roagă pururea Părintelui ceresc pentru noi.

Prin aceasta cunoaștem că suntem născuți în familii, dar nu ne limităm doar la familiile noastre, ci presimțim că *de undeva*, din afara sau de deasupra casei noastre, se răsfrânge peste noi o *altă* taină. În fapt, este doar *începutul* tainei existenței noastre „în familie”.

În același fel, noi putem fi părinți și pentru *alți* copii, nu doar pentru propriii noștri copii. Dacă unii dintre noi și-au format o familie și au copii, iar alții, prin îngăduința lui Dumnezeu, fie nu au copii, fie altceva rău și nedorit s-a întâmplat, pentru aceștia din urmă *taina familiei nu s-a încheiat*, conform învățaturii Bisericii. Părinte cu adevărat este cel care are grijă în permanență de copiii săi, după cum ne învață Sf. Ioan Gură de Aur: „Nu faptul că ai dat naștere unui copil îți dă dreptul să te numești tată. (...) Prin urmare, părinții care nu dau copiilor lor o educație creștină să nu mai aibă pretenția să se mai numească părinți”¹⁸.

Prin urmare, copiii noștri nu sunt doar propriii copii fizici și naturali. Copiii noștri pot „deveni” și *alți* copii care au nevoie de ajutor și pe care nu are cine să-i sprijine. Orice părinte poate avea fii spirituali (de exemplu, fini de botez sau de cununie), pe care să-i sprijine și să-i educe ca pe propriii copii.

Pe de o parte, părinții fizici pot deveni „străini” față de propriii lor copii, dacă nu au grijă cum trebuie de creșterea și educația lor, iar pe de altă parte, prin dragoste și grijă părintească, un străin poate deveni un „părinte” pentru alți copii, chiar dacă nu sunt copiii lui fizici. Așa cum afirma Sf. Ioan Gură de Aur, „se poate să nu fie tată cel care are copii și să fie tată cel care n-are copii”¹⁹. Din punct de vedere moral și duhovnicesc, în familie, este mai importantă atitudinea pe care o luăm și efortul conștient pe care-l depunem, decât „statutul nostru natural”.

Așadar, părinții care nu au copii sau ai căror copii s-au făcut mari și au plecat de lângă ei, sau, din alte motive, nu mai sunt cu ei, aceștia pot trăi și amplifica mai departe taina familiei, pentru că ei pot deveni „părinți” spirituali pentru „alți” copii, prin grija față de aceștia. Noi avem datoria să ne îngrijim de ceilalți, să rodим și să dăruim acestora din ceea ce avem și din ceea ce suntem.

¹⁷ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, p. 316.

¹⁸ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 299-300.

¹⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Matei*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 23, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 521.

TAINA COPILULUI

Prin voia lui Dumnezeu, după modelul Preasfintei Treimi, noi trăim în mijlocul unei naturi care este *fertilă*, care produce roade de la sine însăși, care „naște” din sine în permanență, asigurând continuitatea speciilor animale și vegetale și producând roade pentru oameni și pentru celelalte genuri și categorii vii. În același fel, și omul trebuie să *rodească* și din „roadele” sale să se hrănească și să „guste” și ceilalți. Sf. Ioan Botezătorul avertiza în Pustia Iudeii că „iată securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc” (*Matei* 3, 10). Omului i s-a dat puterea să rodească și *duhovnicește* și din „roadele” sale spirituale să se bucure toți ceilalți din jurul său și chiar și cei care vin după el.

Părinții și maicile din mănăstiri, părinții din pustie, după cum și numele o exemplifică („părinte”, „maică”) au menirea de a fi *părinți duhovnicești* pentru cei care-i întâlnesc, pentru cei care-i cunosc și, mai ales, pentru cei care se apropie de ei și care devin ucenici sau *fii duhovnicești* ai acestora. Undeva în menirea monahilor și a monahiilor este și această datorie spirituală de a avea fii și fiice duhovnicești, de a avea „copii” spirituali, de a avea ucenici, care să-i asculte și prin cuvântul, îndemnul și exemplul lor să ajungă la credința cea adevărată. Aceasta este una dintre semnificațiile mai largi ale tainei familiei.

În același fel, Mântuitorul Hristos nu s-a căsătorit și nu și-a întemeiat o familie, însă El a avut 12 Apostoli și 70 de ucenici, toți fiind fiii Săi duhovnicești. Cei mai mari pustnici, eremiți sau sfinți filocalici au fost „părinți duhovnicești” pentru sute și mii de ucenici. Mulți dintre aceștia, prin scrierile pe care le-au lăsat, au „rodit” fii și fiice duhovnicești, în special, după moartea lor și continuă să „rodească” și astăzi în sufletele celor care le citesc și le urmează scrierile, iar acest proces *nu se va opri* aici.

Prin inocența și nevinovăția celor mici, descoperim *taina copilului* și *sensurile* adevărate ale existenței. Atunci când un copil se naște într-o familie, el *schimbă* radical cursul lucrurilor, deoarece el este total neajutorat. El nu poate să existe de unul singur. Un nou-născut nu poate face *nimic* singur. El nu se poate hrăni singur, nu se poate îngriji singur, nu poate merge singur (în primul an), nu se poate adăposti singur, nu se poate apăra, deci nu poate „trăi” de unul singur, chiar dacă se află într-o casă care are absolut toate dotările și tot confortul necesar vieții, pentru că el nu are capacitatea necesară de a avea grijă de sine însuși. „Viața lui depinde întru totul de iubirea și grija celor din jur, de iubirea lor dăruitoare”²⁰.

Copilul, odată venit în familie, îi „trezește” pe părinți la o „*altă*” *realitate*, trezește dragostea acestora față de *altcineva*, în special în înțelesul ei de jertfă, de sacrificiu. Când părinții primesc un copil, ca dar al lui Dumnezeu, ei deodată își îndreaptă toată dragostea lor către noul venit pe lume, și încep să se jertfească, fără să-și dea seama, pentru toate nevoile copilului, dăruind din dragostea lor tot ceea ce au mai bun.

Prin prezența lui neajutorată, un copil îi cheamă pe părinți și pe ceilalți din jur la dragoste dăruitoare, la o iubire care se sacrifică, renunțând la egoism și îngrijindu-se de „*altcineva*”.

„DARUL” LUI DUMNEZEU PENTRU OAMENI: COPIII

Copiii sunt darul viu al lui Dumnezeu pentru oameni, un dar *discret*, *tainic*, oferit în așa manieră, încânt oamenii să creadă că ei l-au „făcut” și că „meritele” venirii acestora pe lume sunt numai ale lor. Creatorul, Dăruitorul cel mare, este atât de smerit, încât în momentul

²⁰ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Nașterea Domnului. Binecuvântarea părinților și copiilor. Pastorală de Crăciun 2019*, p. 2.

nașterii copilului se face *nevăzut*, cu toate că El este prezent și prin prezența Lui ocrotește și păzește atât pe copil, cât și pe părinți. Însă, „după Sf. Vasile cel Mare nu există dar acordat făpturii în care să nu fie prezent Duhul Sfânt”²¹.

După ce părinții primesc „darul” copiilor de la Dumnezeu, ei înșiși sunt chemați să se „dăruiască” pe ei copiilor lor, fără să-și dea seama uneori de lucrul acesta, să-și jertfească timpul, abilitățile și banii proprii, pentru a-i crește, a-i îngriji și a-i educa. De cele mai multe ori, părinții dăruiesc tot ce au mai bun copiilor lor, sperând că aceștia îi vor „depăși” în viața și în realizările lor.

Privirile inocente ale unui copil îi „cheamă” pe părinți la dăruire neîncetată. Nici celelalte persoane din jur nu sunt scutite de această „chemare”: rude, prieteni, vecini etc. Oricine întâlnește un copil se gândește (în mod involuntar) cum ar putea să-i „dăruiască” ceva, cel puțin un zâmbet, o vorbă bună sau o mângâiere pe creștet. Oricine întâmpină un copil și observă că ar avea nevoie de un ajutor se gândește instantaneu cum l-ar putea sprijini sau ce i-ar putea oferi din ceea ce are (sau ar putea face) pentru a-l ajuta. Unii dintre noi trec la fapte mai concrete și oferă micuților dulciuri sau mici surprize, pe care aceștia le apreciază cu tot sufletul. În cea mai mare parte, oamenii iubesc copiii, iar cazurile de reținere sau rezervă față de cei mici sunt foarte rare, unele chiar patologice.

Copiii cresc, se bucură și învață, în mare măsură, din ceea ce primesc, în mod gratuit, în dar, de la părinții, bunicii și profesorii lor. Ei cresc din ceea ce li se dăruieste.

Totodată, prin procesul invers al educației, copiii îi „învață” pe părinți și pe educatori că cele mai mari bucurii în viață sunt obținute din ceea ce *dăruiim* celorlalți. Copiii îi *re-învață* pe părinți și pe ceilalți adulți să (se) dăruiască în mod dezinteresat. Creșterea și educația responsabilă a unui copil smulge, puțin câte puțin, spinii egoismului din sufletul nostru sau, cel puțin, așa ar trebui să se întâmple, dacă nu ne „ancorăm” prea mult și unii și alții în societatea de consum hipertehnologizată a zilelor noastre.

Un copil privat de daruri, în special de cele morale, de afectivitate și de dragoste, nu va avea o dezvoltare normală a sufletului și a psihicului său. Un copil lipsit de dragostea părinților săi va înțelege cu multă dificultate iubirea și celelalte valori morale din viața sa.

Spre deosebire de toate celelalte daruri din viața noastră, darul copiilor, care este, în fapt, o „prelungire” a vieții noastre, implică o responsabilitate fundamentală, de viață și de moarte. Creșterea și educația lor depind, în cea mai mare parte, de răspunderea și conștiința cu care ne dedicăm acestora. Acest „prinos” al lui Dumnezeu impune o dăruire *totală* din partea noastră. Învățătura Bisericii este fermă în acest sens: educația copiilor este una din cele mai mari îndatoriri pe care le avem, iar aceasta se împlinește în fiecare zi, cu perseverență și continuitate.

CONCLUZII

Grija și atenția Fiului lui Dumnezeu pentru familie, pentru înălțarea și desăvârșirea acesteia, pentru creșterea și educația copiilor și a tinerilor se pot observa din fiecare cuvânt și gest mântuitor al Său. Toate gândurile și vorbele Sale întăresc unitatea și comuniunea vieții conjugale și conștientizează deplin părinții pentru răspunderea formării copiilor lor. Creșterea spirituală și morală a copiilor și a tinerilor este esențială pentru unitatea căsniciei și constituie forma de bază a existenței sale și unul dintre scopurile ei principale. Prin voința dumnezeiască, *taina familiei* se răsfrânge și în afara familiei pentru că oamenii pot deveni „părinți” și pentru *alți* copii, iar *taina copilului* ne învăluie pe toți, deoarece toți suntem fiii și

²¹ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Pr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, s.a., p. 193.

fiicele Tatălui Ceresc. Păstrarea și transmiterea acestor adevăruri dumnezeiești, într-o formă actualizată și acceptată în ziua de astăzi, constituie un lucru fundamental al vieții Bisericii și al vieții fiecărei persoane.

Adevărurile veșnice păstrate și transmise de Biserică privitoare la educația copiilor au o relevanță *mai mare* în noul context al pandemiei de coronavirus COVID-19, pe care să o traversăm, generată de infectarea în masă a populației globale cu noul virus SARS-Cov2, care a adus deja mari și importante „schimbări” în ceea ce privește structurarea și desfășurarea vieții oamenilor, precum și a înțelegerii și „valorificării” cu mai multă înțelepciune a creației lui Dumnezeu.

ABSTRACT

MIHAI IORDACHE, *Christ's Life in the family. The mystery of the family and the mystery of the child*

It is well known that the family has always occupied a central place in Christian teaching. It represents the most precious and most holy intimate framework for cultivating and practicing Christ's love for His Church. The purpose of Christian marriage is to raise and educate children and youth for life, but at the same time, to urge them to “prepare for another life”, as St. Basil the Great said, for eternal life. This text aims to present Christ's life in the midst of the family, highlighting the trinitarian communion as the “Supreme Model” of unity and understanding of conjugal life, It presents the mystery of the family and the mystery of the child and the perception of children as God's supreme gift to people. The mystery of the family is also reflected outside the family, because people can become “parents” for other children and the mystery of the child envelops us all, because we are all sons of our Father in Heaven.

KEYWORDS: *Family, children, young people, parents, mystery*

Evocări

DIACONI DE ODINIOARĂ AI CATEDRALEI (II)

IUSTIN TIRA

În partea a doua a demersului privind diaconii de odinioară ai Catedralei noastre din Cluj-Napoca, vă propun portretul și lucrarea unui alt diacon dintre cei care au slujit cu dăruire și vrednicie Catedrala noastră, înfrumusețându-i slujbele, în deceniile 7 și 8 din secolul trecut. Este vorba despre părintele **Vasile Raus**, cel ce a slujit în treapta diaconiei mai bine de 16 ani, iar în cler aproape de 50 de ani.

Părintele Vasile Raus, feciorul fătului bisericii din comuna Zagra, din minunata Țară a Năsăudului, s-a născut pe data de 24 septembrie 1948. Este al treilea copil al familiei Gafta și Grigore Raus, gospodari harnici și oameni cu frica lui Dumnezeu. Nu numai casa le-a fost în vecinătatea bisericii din sat, ci și întreaga lor viață a fost o armonioasă împletire a muncii cu rugăciunea, a credinței cu omenia. Grigore Raus, aproape o viață întregă, s-a îngriit de biserica zăgrenilor, frumoasă ca și ei. A fost mâna dreaptă a preotului (fătul sau crâsnicul bisericii), mai întâi a preotului Vasile Prahase (trecut de mult în lumea dreptilor), iar apoi a urmașului său, părintele protopop Ioan Dâmbu, actualul paroh. În această atmosferă a crescut și s-a format pruncul iar apoi tânărul Vasile Raus, în sufletul căruia s-a înfiripat de timpuriu dorința de a deveni preot.

Aici trebuie spus că în anii '60, în plină prigoană comunistă, când închisorile și lagărele de muncă silnică, ce împânzeau România, erau ticsite de elita societății românești: profesori, ingineri, magistrați, preoți, învățători, ca și de țărani de frunte ai satelor, un tânăr care opta pentru preoție nu era apreciat și nu era încurajat de dascăli ca să-și urmeze vocația. Dimpotrivă, se încerca deturarea lui. Decizia era doar a tânărului și a familiei din care făcea parte. Apoi, întreg parcursul școlar teologic nu era nici pe departe facil, pentru că trebuia susținut financiar de către familia elevului seminarist, respectiv a studentului teolog. De la bugetul de stat nu se primea niciun ban. Unele eparhii, în funcție de posibilitățile financiare, trimestrial, acordau mici burse elevilor buni la studiu și purtare, care însă nu acopererău costurile școlarizării decât în foarte mică măsură.

Acestor realități, li se mai adăuga și statutul preotului într-o societate guvernată de un regim comunist – ateu, în care Dumnezeu și credința nu aveau loc. Preotul era doar un tolerat, privit cu dispreț de către autorităților statului, considerat total nefolositor pentru formarea așa numitului „*om nou*” pentru o societate fără Dumnezeu și fără credință.

Cu toate acestea, în acei ani, ca și în deceniile care au urmat, până în decembrie 1989, sute de tineri au bătut la poarta școlilor teologice, unii au reușit să promoveze cei 9 ani de

De la stânga la dreapta **Diac. Iustin Tira**, **Arhid. Simion Felecan** și **Diac. Vasile Raus** (4 dec 1977), în fața Catedralei

părintele Mircea Păcurariu, împreună cu soția sa, distinsa doamnă Mioara. Cununia a fost săvârșită în Catedrala al cărei slujitor avea să devină, fiind oficiată de către preoții slujitori din acea vreme: *Axente Tomuș, Ioan Buiu și Liviu Oprea*.

La scurtă vreme după nuntă, a fost numit în postul de diacon al Catedralei, urmându-i în diaconie părintelui Dorin Șova, numit și hirotonit ca preot pe seama parohiei Cluj-Napoca – Mănăștur II (actuala parohie „*Sfinții Apostoli Petru și Pavel*” din municipiul nostru), după o slujire în treapta diaconiei de 12 ani. Hirotonia întru diacon a nou alesului Vasile Raus a fost săvârșită pe data de 7 august 1971, de către episcopul Teofil Herineanu, la sfințirea bisericii din parohia Mânău, protopopiatul Baia Mare, județul Maramureș.

Acesta a fost începutul a ceea ce a însemnat prima etapă din slujirea părintelui Vasile Raus la altarul Catedralei și în administrația Centrului eparhial, perioadă care a durat mai bine de 16 ani. În cadrul Centrului eparhial i s-au încredințat diverse atribuții administrative, începând cu cea de secretar de cabinet al episcopului, potrivit practicii acelor vremuri. Dragul de diaconie, entuziasmul tinereții,

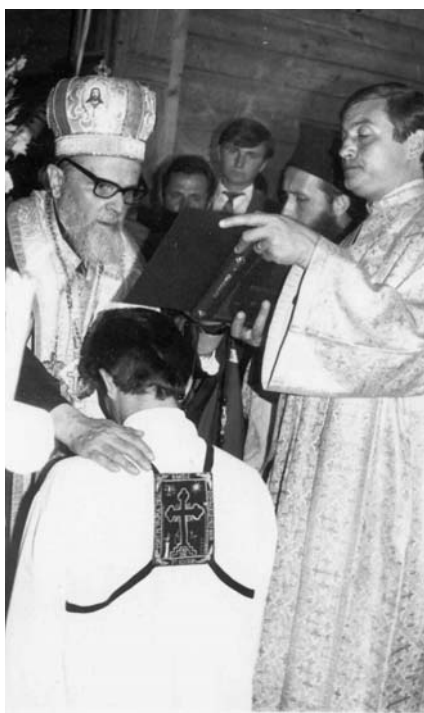
teologie iar apoi să fie primiți în clerul Bisericii străbune.

Am făcut această paranteză pentru a înțelege mai bine contextul în care, sub regimul comunist-ateu, un tânăr cu vocație clericală putea să-și urmeze drumul ales. Nu era simplu. Nu era suficient doar să-ți dorești și să înveți. Se cerea mult mai mult. Tot acest demers se transforma într-o primă piatră de încercare.

În aceste condiții, tânărul zăgrecan Vasile Raus a optat pentru preoție și a urmat cursurile Seminarului Teologic din Cluj (1962-1967), iar apoi pe cele ale Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu (1967-1971), obținând titlul de licențiat în teologie în iunie 1971. În vara aceluiași an, mai precis pe data de 24 iulie, a încheiat Sfânta Taină a Cununii cu frumoasa domnișoară Lucia Rusu, fiica lui Vasile și Viorica Rusu din Suceagu, jud. Cluj. Slujba cununii a fost oficiată în Catedrală iar ca naș de cununie l-a avut pe tânărul, pe atunci profesor de teologie de la Sibiu,

De la stânga la dreapta **Diac. Iustin Tira**, **Diac. Aurel Rău**, candidat la preoție, și **Arhid. Vasile Raus** (15 iunie 1984)

*Tunderea în monahism a **diac. Ioan Hodea** de la mănăstirea Rohia sub numele de **Iustin**. (19 iulie 1985). **Episcop Vicar Justinian Chira Maramureșanul, diac. Ioan -Iutin Hodea și arhid. Vasile Raus***

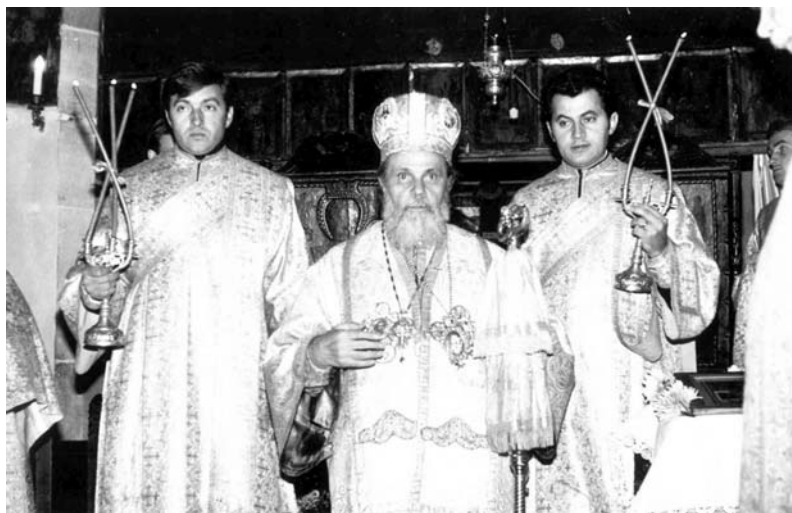
calitățile vocale și de ținută cu care la înzestrat Dumnezeu, precum și atașamentul față de Catedrală, față de Chiriarh și față de Centrul eparhial, ca și prietenia și colegialitatea față de preoții eparhiei, i-au adus aprecierea ierarhului, prietenia preoților și dragostea credincioșilor.

Pentru toate acestea, la vremea cuvenită, arhiepiscopul Teofil Herineanu, la începutul anului 1987, l-a numit ca preot-paroh la parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cartierul Mănăștur al municipiului Cluj-Napoca, (parohia „Calvaria”, cum era cunoscută atunci), cea mai mare și cea mai grea parohie din arhiepiscopia Clujului. În aria teritorială a parohiei de atunci, astăzi funcționează încă 5 (cinci) parohii. Hirotonirea într-un preot a fost săvârșită de către arhiepiscopul Teofil, în ziua de 30 ianuarie 1987, de praznicul „Sfinților Trei Ierarhi, Vasile, Grigore și Ioan”, în biserica parohiei pentru care a fost numit. A preluat parohia într-un moment de criză internă, cu multe frământări, tensiuni și nemulțumiri, pe care a reușit, în scurt timp, să o reazeze în starea de normalitate, de liniște și bună înțelegere. A fost un prim examen la care a fost supus ca preot-paroh și pe care l-a promovat cu brio. Spun „cu brio” pentru că atmosfera benefică pentru o lucrare pastoral-duhovnicească, creată atunci, s-a păstrat vreme de mai bine de 30 de ani, adică până la retragerea sa din activitate, prin pensionare pentru limită de vârstă, în februarie 2019. La scurt timp după hirotonirea într-un preot, Chiriarhul i-a în-

credințat și responsabilitatea de Președinte al Consistoriului Eparhial, calitate pe care a avut-o până în anul 2014.

După decembrie 1989, s-a pus problema construirii unei biserici parohiale care să răspundă cerințelor numărului mare de credincioși care formau la cea dată parohia. De menționat că biserica folosită de parohia ortodoxă era proprietatea Bisericii Romano-Catolice, cedată temporar ortodocșilor până la contruirea unei biserici proprii.

La solicitarea preotului paroh și a Consiliului parohial, Primăria Municipiului Cluj Napoca, pentru amplasarea noii biserici ortodoxe, cu hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, a aprobat o suprafață generoasă de teren în zona străzii Primăverii. Slujba de binecuvântare a terenului și așezarea pie-

*De la stânga la dreapta: **Arhid. Vasile Raus, Episcop vicar Justinian Chira Maramureșanul, Diac. Iustin Tîra** (În biserica votevodală din Feleacu, jud. Cluj, 14 oct 1985)*

Punerea pietrei de temelie în cart. Mănăştur, Cluj-Napoca (6 mai 1990), săvârșită de Episcopul Vicar **Justinian Chira Maramureșanul**. Primul din dreapta imaginii, preotul paroh **Vasile Raus**

trei de temelie a fost săvârșită duminică, 6 mai 1990, de către vrednicii de pomenire: *arhiepiscopul Teofil Herineanu și Episcopul vicar Justinian Chira Maramureșanul*, în prezența unui impresionant sobor de preoți, a autorităților locale și a unei imense mulțimi de credincioși care trăiau cu emoție bucuria momentului. A fost începutul unei noi etape din istoria parohiei și din lucrarea pastoral-misionară și administrativ-economică a parohului ei, părintele

Vasile Raus. Despre parcursul lucrărilor, despre bucuriile ca și despre dificultățile pe care le presupune o astfel de lucrare ne-a vorbit părintele Vasile în interviul pe care vi-l propunem în cele ce urmează.

Lucrările de construcție au durat aproape 30 de ani, pentru că noua biserică parohială este de fapt o monumentală catedrală, cea mai mare și impresionantă din întreaga eparhie a Vadului, Feleacului și Clujului. Proiectul monumentalei construcții a fost realizat de către o echipă condusă de arhitectul dr. Radu Călin Spănu din Cluj Napoca și inginerul Ștefan Pinte. Ea a fost gândită de parohie și proiectanți și ca un locaș de cult închinat eroilor Revoluției uciși în Decembrie 1989 pentru dreptate, libertate, unitate și demnitate spirituală și națională.

Despre monumentalitatea ca și despre semnificația monumentalității, iată ce spunea vrednicul de pomenire arhiepiscopul Bartolomeu Anania în aprilie 2003: „Unii s-au întrebat dacă nu cumva dimensiunile uriașe ale noii biserici din Mănăştur sunt expresia unei grandomanii care nu și-a calculat raportul dintre vrere și putință. Răspunsul este însă simplu; nu mărimе ci măreție. Aceasta pentru că, de la bun început, inițiatorii au

Punerea pietrei de temelie în cart. Mănăştur, Cluj-Napoca (6 mai 1990). **Episcopul Justinian Chira**, sărutând locul pe care a fost ridicat altarul bisericii de astăzi.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, în construcție

dedicat-o celor ce în Decembrie '89 au plătit cu viața curajul de a ieși în stradă pentru libertatea și demnitatea noastră, a tuturor. Fapta lor se cheamă jertfă. Or, jertfa, prin însăși natura ei, e măreață. În Spania, spre a cinste memoria celor căzuți de-a lungul războiului civil, Franco a deschis o catedrală în inima unui munte. La noi, Catedrala s-a construit mai întâi în inimile – laolaltă cât un munte – ale mănăsturenilor. I-am văzut voluntari pe șantier, bărbați și femei, cărând cărămidă și ciment. Jertfa e măreață, dar uneori încovoie, ca pe Iisus sub cruce. Fiecare din noi poate deveni un Simon Cirineanul. Nu, neapărat, de dragul mănăsturenilor, ci de dragul celor încovoiați, acum doisprezece ani, sub gloanțe. Limba română are un cuvânt de mare frumusețe: mărinimie; dar puțini știu că el ascunde un altul, în stare născândă: **măreția**. (Adevărul de Cluj, joi, 3 aprilie 2003, pag. 4)

Prima etapă a lucrărilor s-a încheiat la începuturile anului 1994, iar de Praznicul Pogorării Duhului Sfânt din acel an (19 iunie), vrednicul de pomenire arhiepiscopul Bartolomeu, a târnosit altarul de la demisol, punând în circuitul liturgic noul spațiu, foarte generos, ca nou locaș de închinare. „Cea de jos o v-a înălța pe cea de sus”, spunea arhiepiscopul Bartolomeu. Așa s-a și întâmplat, dar mult mai greu decât se preconiza atunci. Eforturile pentru zidirea construcției au depășit cu mult posibilitățile comunității parohiale, fapt pentru care, s-a apelat și s-a primit sprijin financiar important din partea:

Biserica „Sfinții Ap. Petru și Pavel”, în construcție. Vedere dinspre altar.

Biserica „Sfintii Ap. Petru și Pavel”, în construcție.
Intrarea principală

Primăriei Municipiului Cluj-Napoca, Consiliului Județean Cluj, Guvernului României, prin Secretariatul de Stat pentru Culte, și alți mulți binefăcători. Jertfelnicia credincioșilor, sprijinul celor menționați și implicarea totală a parohului, părintele Vasile Raus, secondat de colegii de altar: părintele Vasile Bancoș, părintele Radu Onac și părintele Nicolae Maja, au condus la încheierea celei de a doua etape a lucrărilor, la finele anului 2018.

Monumentala Catedrală a mănăsturenilor a fost învrednicită de târnosirea Sfântului Altar de către **Înalt-preasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei**, duminică, 20 ianuarie 2019. Cu acest emoționant prilej, parohul a fost onorat de cea mai înaltă distincție bisericească a Bisericii noastre: *Crucea Patriarhală*. Colegilor săi, împreună slujitori, li s-au acordat înalte distincții eparhiale. Astăzi biserica își așteaptă haina picturii, iar cel ce a zidit-o, părintele Vasile Raus, s-a retras la binemeritata pensie pentru limită de vârstă.

Preoția părintelui Vasile, ca și lucrarea sa pastoral-misionară, de la început până la sfârșit, a purtat amprenta a ceea ce noi românii numim foarte frumos „omenie”. Omenia, la rândul ei, înseamnă, în cazul nostru, drag de ceea ce faci, răbdare și generozitate cu cei ce slujești și grijă jertfelnică pentru cei pe care îi slujești. Acestea sunt elementele care au creat atmosfera de frățietate, de liniște și de prietenie cu colegii săi de altar și cu numeroșii preoți pensionari care, de-a lungul timpului, au fost primiți cu drag la altar. Atmosfera din altar se transmite și în biserică, în obștea credincioșilor și se transformă în predica exemplului, mult mai eficientă decât cea a cuvântului.

*

Pe părintele Vasile Raus l-am cunoscut în anii de Seminar (acum 55 de ani), eu fiind în primul an de școală el în ultimul an, anul cinci. În acele vremuri ale tinereții noastre îndepărtate, „protocolul” școlii ne cerea ca elevii din anii de început să li se adreseze celor din anii terminali (anul IV și anul V) cu apelativul de „domnule”. Rânduiala se respecta cu sfințenie și cred că nu era deloc rău. Deci, domnul Vasile Raus, din anul cinci, era un tânăr înalt și svelt, cu un chip armonios, senin și zâmbitor, mereu bine dispus, binevoitor cu cei mai mici, cu aceeași pieptănătură pe care o poartă și acum, cu o voce frumoasă și melodioasă de tenor, cum îl auzeam cântând la strana Catedralei, la vecerniile de sâmbătă seara sau la cele din ajunul sărbătorilor.

Nu cred că el m-a reținut din acei ani, pentru că elevii din anii terminali, de obicei, nu-i rețin pe cei din anii mici. Cei mici îi rețin foarte bine pe cei mari.

După o vreme, drumurile noastre s-au reîntîlnit atunci când am devenit colegi de slujire diaconească la altarul Catedralei și împreună truditori în administrația Centrului eparhial.

Prietenia care s-a legat atunci, între noi și familiile noastre, durează până astăzi. Și v-a dura pentru că, din fericire, omul și colegul pe care l-am cunoscut la început nu s-a schimbat, a rămas același. Acest adevăr aveau să-l constate și cei ce l-au întâlnit de-a lungul activității sale. Am să argumentez doar cu două exemple, din afara clerului. Iată-le: „*A sosit în sfârșit momentul să-l cunosc și să constat cu surprindere că deși mai are un an până la pensie, după cum îi place să glumească, pare mai tânăr, fără nici un fir de păr alb, mai tânăr chiar decât în urmă cu un deceniu și jumătate, înfățișarea plăcută, liniștea pe care o degajă prezența lui, dar și atmosfera relaxată din cadrul discuției m-a făcut să înțeleg izvoarele răbdării și ale credinței, în toți acești ani de mari încercări și dificultăți. Părintele Raus ne-a primit în biroul lui din incinta subsolului bisericii, după cum o numește modest, deși amploarea lucrării este a unei catedrale mărețe, încântat de prezența noastră, binevoitor să ne dezvăluie câteva «secrete» din marea poveste a înălțării sfântului locaș*” (Mariana Andreș, „Un așezământ al făgăduinței”, în *Făclia de sâmbătă-luni*, 18-20 aprilie 2009, p. 6). Iată-l pe cel de-al doilea: „*Am fost întâmpinată cu brațele deschise de preotul paroh Vasile Raus, un om cu suflet mare, cu o privire blândă, al cărui har dumnezeiesc se citește pe chipul său. S-a arătat dispus să îmi împărtășească câteva gânduri legate de visul căruia i se dedică de peste un deceniu*” (Teodora Sorina-Coca, „Puterea credinței”, în *Făclia de sâmbătă-luni*, 18-20 aprilie 2009, p. 6).

Realizările pastoral-misionare, ca și cele edilitare, își au originea și în calitățile omului nu numai în harul preoției. Părintele Vasile Raus le-a împletit în mod armonios pe cele două, astfel încât se poate spune despre sfinția sa că este singurul cleric din eparhia noastră care a slujit în două catedrale, dar pe cea de-a doua a și construit-o. Pentru toate, merită cu prisosință recunoștință din partea celor pe care i-a slujit cu totală dăruire, prețuire și dragoste din partea colegilor și prietenilor, apreciere și binecuvântarea lui Dumnezeu, pentru sfinția sa și frumoasa familie: distinsa doamnă **preoteasă Lucia** și fiicele **Ramona-Cecilia** (artist plastic, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România și lector universitar doctor în cadrul Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca) și **Dana-Elena** (consilier juridic) cu familiile lor.

Iată, în cele ce urmează, interviul de care pomeneam:

Pr. Iustin Tira: *V-ați născut și ați copilărit în minunata „Țară a Năsăudului”, în comuna Zagra. Ținutul Năsăudului a fost leagănul unor străvechi obiceiuri în care au strălucit portul popular, de o rară frumusețe, jocul și cântecul, specifice acestor zone, care, secole de-a rândul, au însoțit viața năsăudenilor de la leagăn și până la mormânt. Cum v-au rămas în suflet sărbătorile, cu obiceiurile și tradițiile legate de marile sărbători bisericești (Crăciun, Paști) dar și cele legate de nuntă, botez, înmormântare?*

Pr. Vasile Raus: Este adevărat că m-am născut și am copilărit în frumoasa „Țară a Năsăudului”, în localitatea Zagra, situată la poalele Țibleșului. Satele de aici sunt așezate ca mărgelile pe ață de-a lungul Văii Someșului, după cum remarca marele om de cultură Nicolae Drăganu, fiu al satului, și cu care noi ne mândrim și în semn de respect și recunoștință Școala Generală îi poartă astăzi numele. Obiceiuri multe și frumoase, dacă ne gândim numai la cele referitoare la nunți. Nunta Zamfirei, a lui George Coșbuc, nu este altceva decât o nuntă din acele ținuturi. Îmi aduc aminte că nunțile se făceau numai în câșlegi, perioada de la Bobotează până la Postul Sfințelor Paști. Ele începeau cu trei vestiri în trei duminici la Biserică, unde părintele anunța căsătoria tinerilor și îi ruga pe credincioși dacă știu vreun impediment în calea cununiei să anunțe oficiul parohial iar dacă nu, Dumnezeu să binecuvinteze această căsătorie. În săptămâna dinaintea căsătoriei umblau chemători, patru feciori și patru fete, să poftescă la nuntă pe tot satul. De obicei nunta era sâmbăta și atunci feciorii și fetele se strângeau la casa mirelui să împodobescă steagul pentru nuntă cu flori și bărbânoc verde, clo-

Părintele Vasile Raus (n. 1948)

poței și petale colorate. În ziua nunții se pornea alaiul de la casa mirelui, se mergea după mireasă și apoi după nănași și în final se ajungea la cununie în Sfânta Biserică. În vremea cununiei, nuntașii jucau în fața bisericii.

Botezul era, după rânduială, săvârșit în biserică.

Slujba de înmormântare se făcea la toată lumea în biserică și fiecare persoană decedată era dusă de acasă în procesiune, cu cântări de înmormântare făcute pe loc de femeile bocitoare, iar cântărețul bisericii îi făcea un „vers”.

Copil fiind, așteptam cu nerăbdare Sfintele Paști pentru că atunci aveam haine noi și papuci și așa, îmbrăcat frumos, plecam cu trăistuța nouă prin sat vestind la fiecare casă „Hris-

tos a înviat”, primeam un ou roșu sau mere, nuci, colăcei. Iar după masa, copiii până în clasa a VII-a mergeam cu toții la joc, la badea Ispas, care ne cânta la fluier, iar noi învățam să jucăm. I se spunea „herea de copii”.

La Crăciun umblam cu sorcova și la colindat prin tot satul, iar dimineața la sfânta biserică. De toate acestea îmi aduc cu drag aminte și-i mulțumesc prietenului și colegului că mi-a dat prilejul să le reiterez.

Pr. I. T.: *Ați ales preoția într-o perioadă de aprigă prigoană a Bisericii și a preoților. Privită prin ochii guvernanților comuniști și a atitudinii ostile față de tot ceea ce însemna viață religioasă, slujba preoției nu părea deloc ofertantă pentru un tânăr. Cu toate acestea, ați ales calea preoției. Care a fost motivația alegerii?*

Pr. V. R.: Este adevărat că am ales să devin preot într-o perioadă grea prin care trecea atunci Biserica. Cu toate acestea, am ales preoția la îndemnul tatălui meu, care era fătul bisericii și care, la rândul lui, a fost sfătuit de părintele Vasile Prahase, parohul satului, un om deosebit din toate punctele de vedere, bun cântăreț, bun vorbitor, om rugător, respectat de toată lumea. De mic mergeam în fiecare duminică la sfânta biserică iar când am mai crescut am început să rostesc Crezul, așa că nu puteam să lipsesc niciodată de la slujbă.

După terminarea celor 7 clase primare am dat admitere la Seminarul Teologic din Cluj unde am și reușit și așa m-am văzut și eu la Cluj. Până la acea dată nu părăsisem niciodată locul natal.

Pr. I. T.: *Seminarul Teologic din Cluj, ca și celelalte instituții de învățământ teologic ortodox din România, în anul 1959, a fost zguduit de intervenția brutală a autorităților comuniste prin arestări (cazul binecunoscut al părintelui profesor Ioan Bunea), excluderea din școală a unor elevi seminariști (sub pretextul că erau prea tineri) și înăsprirea supravegherii de către organele de represiune. Care era atmosfera resimțită de elevi în perioada acelor ani cât ați fost elev, respectiv 1962-1967? Cum îi vedeți pe profesori, unii dintre ei chiar somități (arhid. dr. Ioan Zăgorean și dr. Vasile Scurtu), cum erau elevii acelor generații?*

Pr. V. R.: Am intrat la Seminar și îmi aduc aminte că la prima oră de limba română părintele profesor Onisie Moraru ne-a dat o dictare ca să vadă cum ne descurcăm. Eu, din fericire, am luat nota 6 cu încă un coleg, Panda Sebastian, ceilalți note foarte mici. Zero tăiat în 2, în 3, în 5; era prima oară când vedeam astfel de note. Eu atunci am fost tare mândru de profesoara mea de română din școala generală, doamna preoteasă Silvia Prahase.

Din anul 1962 și până în anul 1967 am fost elev la Seminarul Teologic din Cluj, perioadă grea, cu intervenții brutale ale autorităților comuniste. Pe cât se putea, evitam să spunem că suntem elevi la Seminarul Teologic. Mulți dintre profesori erau persecutați, cum știam că renumitul profesor de limba română Dr. Vasile Scurtu a venit la Seminar exclus fiind de la

Biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, astăzi.

Facultatea de Filologie a Universității din Cluj. Deci, aveam profesori foarte bine pregătiți; părintele Ioan Zăgoreanu, părintele Simion Felecan la limbile clasice latină și greacă.

Elevii erau toți sârguincioși, mai ales noi cei de la țară, care erau cei mai mulți și care știam ce ne așteaptă dacă nu învățăm și nu ne purtăm bine: munca câmpului, care nu era atât de ușoară. Mulți dintre elevii de atunci au ajuns în funcții de conducere în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Pr. I. T.: *Ca student al Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu în perioada 1967-1971, ați avut privilegiul de a prinde generația de aur a dascălilor de teologie de la Sibiu: părintele Isidor Todoran, părintele Grigorie Marcu, părintele Nicolae Neaga, părintele Corneliu Sârbu, părintele Milan Șesan, părintele Sofron Vlad (care era și rector), părintele Ioan Zăgorean, Iorgu Ivan, ca să pomenim doar numele cele mai sonore de atunci. Cum era viața de student teolog în acei ani și care este imaginea pe care o păstrați ilustrațiilor dascăli?*

Pr. V. R.: În toamna anului 1967 am fost admis ca student la Institutul Teologic din Sibiu. Am fost admiși mai mulți studenți, ca de obicei, între noi și câțiva care au suferit ani de detenție în închisorile comuniste.

De la început ne-au impresionat profesorii noștri, toți oameni la o vârstă respectabilă, cu vechime în învățământul teologic, cu lucrări multe publicate, cunoscuți în țară dar și în străinătate. Se remarcă între ei Sofron Vlad – rector, Nicolae Neaga, Dumitru Belu, Iorgu Ivan, Isidor Todoran, Milan Șesan, Grigorie T. Marcu, Spiridon Cîndea, Corneliu Sîrbu, Dumitru Călugăr. Un alt coleg al acestor străluciți profesori, Nicolae Mladin, fusese ales mitropolitul Ardealului, iar catedra rămasă vacantă a fost preluată de Dr. Ioan Zăgorean, fostul nostru profesor de la Seminarul din Cluj-Napoca.

Pe lângă acești profesori în vârstă, Institutul avea un singur cadru didactic tânăr, pe asistentul Mircea Păcurariu, care era nehirotonit și tocmai atunci devenise tată. Am rămas cu o imagine de adâncă recunoștință și prețuire pentru profesorii de atunci, i-am respectat și i-am avut tot timpul ca exemple.

De la început m-am apropiat sufletește de asistentul Mircea Păcurariu, care ajungând profesor titular de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* l-am rugat să mă primească să-mi pregătesc lucrarea de licență la el. Mi-am ales o temă de istorie bisericească locală din zona Năsăudului, de unde eram.

Neuitate rămân pentru foștii studenți de atunci excursiile de studii organizate cu multă grijă de Părintele Profesor Mircea Păcurariu. În vara anului 1971, la terminarea celor 4 ani de studiu, am făcut o excursie lungă prin Moldova, de care m-am ocupat în mare parte și eu. Am fost primiți cu multă căldură de toți stareții și starețele de la mănăstiri. Un student eminent din anul I, Dan Ilie Ciobotea, a participat și el, iar la scurt timp a scris un reportaj frumos în revista „Mitropolia Ardealului”. Cine s-ar fi gândit că peste ani va ajunge mitropolitul Moldovei și apoi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. După examenul de licență, președinte al comisiei de examinare fiind episcopul Teofil Herineanu, care m-a apreciat foarte mult, mi-a spus că vrea să mă numească diacon la Catedrala din Cluj în locul lui Dorin Șova, iar părintele Mircea Păcurariu, care îmi acceptase rugămintea de a-mi fi naș de cununie, a avut îndrăzneala să-i spună că mai bine ar fi să mă lase preot la o parohie, că mă cunoaște mai bine și o să fac o pastorație bună, iar părintele Gheorge Șoima, titularul catedrei de muzică, l-a încredințat că voi face față cerințelor de la Catedrală în calitate de diacon.

Pr. I. T.: *În vara anului 1971, după încheierea Tainei Cununii, ați fost numit și hirotonit, de către episcopul Teofil Herineanu, ca diacon pe seama Catedralei din Cluj-Napoca. Care era atmosfera din Catedrală în acei ani, cum v-ați acomodat cu slujirea diaconească? Ați apucat să slujiți cu preoții de generație veche, care v-au și cununat, cum v-au rămas în memorie chipul și slujirea lor?*

Pr. V. R.: În anul 1971 am fost hirotonit diacon pe seama Catedralei din Cluj, la data de 1 august. După doar două săptămâni, adică la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului de la 15 august, a fost o vizită mare la Cluj. Venea Patriarhul Justinian Marina ca să sfințească biserica din Rozavlea, Maramureș. Îmi aduc aminte că eu, cu vechimea pe care o aveam, a trebuit să-l îmbrac pe mitropolitul Nicolae Mladin și atunci m-am scuzat că eu am numai două săptămâni de diaconie, la care mitropolitul mi-a zis: „nu te necăji, că amândoi vom face cât Bolog” (era arhidiaconul vestit de la Sibiu).

La Catedrală era o atmosferă prietenoasă și o căldură sufletească pe care o simțeai, era ordine, disciplină, punctualitate. Am avut ca model pe părintele Sever Suciuc pe care tot timpul părintele Ioan Brie, dirijorul corului, ni-l dădea ca de exemplu de cântare și rostire a ecteniilor și pe colegul mai tânăr Simion Felecan, iar preoți erau: Axente Tomuș, Ioan Buiu și Liviu Oprea, care au slujit și la cununia mea.

Erau oameni deosebiți, cu o slujire impecabilă, punctuali, nu ar fi întârziat o dată la sfintele slujbe pe care le săvârșeau nici în fugă, nici prea lungite, ci cât se poate de natural. Predicile se încadrau în 15 minute. Era o stare de calm și reculegee și o mare siguranță a fiecărui act liturgic.

Pr. I. T.: *Vreme de aproape 17 ani, i-ați însoțit, ca diacon, pe cei doi vrednici ierarhi ai arhiepiscopiei noastre, arhiepiscopul Teofil Herineanu și episcopul-vicar Justinian Chira Maramureșanul și ați slujit la sute de Sfinte Liturghii, la zeci de hirotoniri, de sfințiri și resfințiri de biserici. Ar fi interesant să ne spuneți, acum la distanță de mai mulți ani, cum vedeți lucrarea pastoral-misionară, duhovnicească și economico-gospodărească a celor doi ierarhi?*

Pr. V. R.: Am fost diacon al Catedralei din Cluj vreme de aproape 17 ani. În această calitate i-am însoțit pe cei doi ierarhi: arhiepiscopul Teofil Herineanu și episcopul-vicar Justinian Chira, la foarte multe slujbe de sfințiri și resfințiri de biserici, sfinte Liturghii și alte rânduieli. Acum, când au trecut mulți ani, îmi aduc aminte cu plăcere de atmosfera plăcută, de reculegere și rugăciune. Pe lângă multele calități pe care le-au avut cei doi ierarhi, în fruntea lor stătea rugăciunea. Deși vremurile erau grele și apăsătoare, totuși, au avut o bogată activitate pastoral-misionară și economico-gospodărească. S-au construit și înfrumusețat multe biserici și case parohiale și multe altele.

Un lucru deosebit pentru amândoi era grija pe care o purtau și o aveau față de subalterni și față de noi, însoțitorii lor pe teren, să nu fim flămânzi, să fim cazați bine, să fim odihniți, ca a doua zi să fim apți pentru o slujbă cât mai frumoasă și mai înălțătoare.

Pr. I. T.: *Prin devotament și sinceritate, ați devenit unul dintre puținii apropiați ai Arhiepiscopului Teofil. De altfel îmi aduc aminte că noi doi, împreună cu Preasfințitul Episcop vicar Irineu Pop Bistrițeanul, i-am săvârșit la căpătâi ultimul Mashu, cu o zi înaintea plecării sale la cer; cum ar arăta chipul venerabilului vlădică Teofil care v-a rămas în suflet?*

Pr. V. R.: Așa cum am spus, pe mine m-a ales Preasfințitul Teofil și m-a adus la Catedrala Episcopală din Cluj fără ca eu să mă fi gândit la acel lucru; e drept că mi-a plăcut foarte mult și mi-aș fi dorit din suflet, dar nu am îndrăznit să cer așa ceva. Îl vedeam pe părintele arhidiacon Petru Toacsen, pe care în Seminar l-am avut profesor de Tipic, ca pe un super om frumos, elegant, cu o voce superbă, pe părintele Simion Felecan la fel, iar Preasfințitul Teofil a fost pentru mine ca un adevărat tată. După ce m-a verificat de multe ori, prin devotament și prin sinceritate, am devenit unul dintre puținii apropiați ai dânsului. M-a ajutat tot timpul. Este destul să mărturisesc acum că m-a ajutat chiar și când mi-am cumpărat casa, cu bani, pe care i-am restituit când am putut și nu odată ci pe rând. Îmi aduc aminte că a insistat să facem sfințirea casei iar eu neavând bani am vrut să o mai amân. Mi-a oferit chiar și cele necesare pentru o

Părintele Vasile Raus.

masă festivă, ca să pot să-i invit și pe profesorii noștri Isidor Todoran, Ioan Zăgorean și pe ing. Grecea Ioan. După slujba de sfințire a casei, el i-a poftit pe invitați să vadă ce casă frumoasă mi-am cumpărat. Pe același nivel era și o mansardă mare, pe care au vizitat-o spunând că o pot transforma în două camere, lucru pe care l-am și făcut ceva mai târziu, dar voiam să vă spun că la masă a lăudat-o foarte mult pe Lucia, soția mea, pentru toate bunătățile servite și a întrebat-o de fiecare și între altele ea i-a spus: „am primit de la mama bună de la Năsal o rață”. El a spus: „eu vreau să mănânc carne de rață”, deci din bucatele noastre, de aceea am spus că a fost și a rămas în sufletul nostru ca un tată.

Pr. I. T.: *În ianuarie 1987 ați încheiat slujirea diaconească și ați început-o pe cea preoțească. Ați fost numit ca preot paroh la parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cartierul Mănăștur al municipiului nostru, cea mai mare și cea mai grea parohie din eparhia Clujului. Ați preluat-o într-un moment de tulburare și nemulțumire a comunității parohiale, create de inabilitățile pastorale ale antecesorului. Cum ați reușit să gestionați și să restabiliți atmosfera pașnică și duhovnicească și cum v-ați acomodat cu slujirea în treapta preoției?*

Pr. V. R.: *În anul 1987 am fost numit la parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, una din cele mai mari parohii. Am preluat-o într-un moment de mari tulburări și nemulțumiri create de înaintașii mei. A venit cu mine I.P.S. Teofil, i-a chemat pe membrii consiliului parohial și pe cei doi preoți: Iosif Ungur și Vasile Flueraș și le-a zis: „vi-l aduc pe omul meu de încredere care vreme de 17 ani a fost diaconul meu și care nu a avut nici cel mai mic incident cu cineva din episcopie și vă rog să-l ascultați”.*

Apoi, la întoarcere, mi-a dat câteva sfaturi pentru a putea gestiona bine parohia. La cereerea mea hirotonia a avut loc la biserica Calvaria, în prezența unui mare număr de credincioși. Am început lucrarea pastorală cu blândete, într-o atmosferă pașnică, de bună înțelegere cu ceilalți doi colegi, fără să fac în vreun fel pe șeful. Părintele Iosif Ungur, care era un suflet mare, îl ridica în brațe pe părintele Vasile Flueraș și zicea: „te pomenești că o să ajungi episcop și va trebui într-o zi să îți sărut sfințita dreaptă”, lucru care s-a și întâmplat. El a plecat la Domnul mult prea devreme.

Pr. I. T.: *Libertatea dobândită în Decembrie 1989 a creat condițiile prielnice construirii unei noi biserici pe măsura trebuințelor parohiei. Procedurile legale pentru obținerea terenului necesar și a autorizației de construire a durat relativ puțin, astfel încât pe data de 6 mai 1990, după Sfânta Liturghie săvârșită de arhiepiscopul Teofil și episcopul vicar Justinian, s-a oficiat ceremonialul de sfințire a locului și de punere a pietrei de temelie pentru noua și monumentală biserică ortodoxă cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. A*

început pentru sfinția voastră o nouă etapă a preoției cea prin care ați devenit, prin forța lucrurilor, și constructor. Cum a fost posibil să realizați o lucrare atât de complexă și costisitoare, în condițiile în care România și cetățenii ei, se confruntau cu o accentuată criză financiară și instabilitate economică?

Pr. V. R.: După 1989 decembrie, prin libertatea dobândită, ne-am gândit să ne construim și noi biserica noastră. Așa că, în ianuarie 1990 am hotărât, împreună cu Consiliul parohial și Centrul eparhial, să începem demersurile necesare, pentru obținerea unui teren și începerea lucrărilor. Lucrurile au mers destul de repede încât în duminica din 6 mai 1990 I.P.S. Teofil și P.S. Justinian au săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă și ceremonia de punere a pietrei de temelie, în prezența autorităților bisericești și politice și am început lucrul propriu-zis. A fost foarte greu, dar nu imposibil astfel că în anul 1994 s-a terminat demisolul bisericii pe care l-am amenajat ca să putem oficia sfintele slujbe și să predăm proprietarului de drept biserica Calvaria.

Pr. I. T.: *La începutul anului 1994 s-au încheiat lucrările de construcție a demisolului, lucrări executate de Trustul de construcții „Transilvania” (firmă condusă de inginerul Dorin Șendrea, fiul preotului Pavel Șendrea fost consilier eparhial). De praznicul „Pogorârii Duhului Sfânt” (19 iunie 1994), arhiepiscopul Bartolomeu Anania a târnosit Altarul noului așezământ, cu îndemnul: „cea de jos o v-a construi pe cea de sus”.*

Pr. V. R.: La începutul anului 1994 s-au încheiat lucrările de finisare la demisol, iar la praznicul Rusaliilor I.P.S. Bartolomeu a oficiat slujba de târnosire a Altarului și a spus: „Cea de jos o va construi pe cea de sus”.

Credincioșii m-au iubit și m-au ascultat. Mă iubesc în continuare, pentru că am fost apropiat tuturor, la fiecare pentru multul sau puținul lor le-am mulțumit, de fiecare dată spunându-le că nu fiecare generație are posibilitatea să pună o cărămidă la construirea unei biserici. Tot timpul le-am spus să nu dați bani la nimeni fără să primiți chitanță pentru că numai aceia sunt ai bisericii.

A fost un efort extraordinar pentru că și muncitorii din acea vreme erau învățați ca de pe șantier să mai ia și ei câte ceva.

A urmat apoi cea mai grea perioadă a lucrărilor și foarte costisitoare. Au fost lucrări care nu puteau fi întrerupte, cum a fost turnarea cupolei Pantocratorului, care din punct de vedere tehnic trebuia turnată fără oprire.

Costurile mari pentru acoperiș cu tablă de cupru, toate au făcut ca lucrările să dureze atâta timp, deși am avut sprijin din partea multor oameni de bine pe care nu-i spun cu numele, după dorința lor, prieteni, rudeni, oficialități, patroni, toți la un loc, am reușit un lucru extraordinar pentru orașul nostru, zidirea unei biserici monumentale pe care în anul 2018 am dus-o la bun sfârșit, iar la 20 ianuarie 2019, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a încununat munca noastră de aproape 30 de ani prin târnosirea Altarului, urmând să se efectueze pictura.

Din inițiativa Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei am făcut și un iconostas zidit, singurul de acest fel din Cluj și care a fost pictat în mozaic și arată superb, de către pictorul bisericesc Viorel Maxim. Apoi eu m-am retras la pensie cu sentimente de profundă mulțumire către bunul Dumnezeu, către familie, în special către soția mea Lucia care m-a înțeles, m-a ajutat și m-a încurajat tot timpul, împreună cu ficele noastre: Ramona și Dana cu soții lor, dar și bunilor mei credincioși.

Pr. Justin Tira: *Vă mulțumesc pentru acest dialog, cred eu, interesant, care rezumă, în fapt, o viață de om și o activitate de aproape 50 de ani de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor. Sunteți preotul care ați slujit în două catedrale și ați construit două catedrale: una de zid și una de inimi. Nu este la îndemâna oricui o astfel de performanță.*

CUM SE CONSTRUIEȘTE O CATEDRALĂ

O tânără studentă cunoaște un orb. Îi citește zilnic câteva pagini pentru o neînsemnată sumă de bani. După obținerea licenței pleacă în alt oraș, dar continuă să întrețină amândoi o bizară corespondență. Din când în când ea își înregistrează povestea vieții, pe care prietenul o ascultă și se confesează după același procedeu. Apoi, studenta de altădată se căsătorește. Într-una din călătoriile sale orbul trece prin mica localitate a tinerei, și-i propune o întâlnire. Soțul devine suspicios. Îngrijorat și prematur, trăiește o adevărată dramă. Cum să primesc un orb? Ce pot discuta cu el? Cine este în fapt, acest orb? În sfârșit, întâlnirea are loc. Cei doi povestesc o după-amiază întreagă în fața unei sticle de whiskey. Seara, femeia se retrage într-un colț de cameră, pe un imens ecran, se consumă obișnuitul program televizat. Ce se transmite, întrebă orbul? Oricum nu înțelegi, răspunde intrigat soțul. E o emisiune despre celebre catedrale europene. Ce este o catedrală, continuă străinul? Gazda e contrariată de-a binelea, e inutil să-ți explic din moment ce n-ai cum să ți-o imaginezi. Face, totuși, o descriere aproximativă: ziduri înalte, masive, din piatră, turnuri semețe, bogat ornamentate etc. Orbul cere o coală de hârtie și un creion. Le ia și desenează o catedrală impunătoare. Bărbatul de alături e uimit. Acum este rugat să închidă ochii și să procedeze la fel. Omul se supune jocului și fixează, la rândul-i, în linii frânte conturul altei catedrale. Ochii îi sunt în continuare închiși. Orbul îl îndeamnă să-și invite credincioșii în catedrala desenată. De unde credincioși, întrebă celălalt? Nu știi, suspină orbul, dar ce sens are o catedrală pustie? Dacă alții nu sunt, intră tu în propria ta catedrală. Astfel continuă jocul. Omul intră în propria-i catedrală. Orbul are o tresărire de bucurie. Acum deschide ochii, șoptește el gazdei în liniștea nopții. Celălalt încearcă o dată, de două ori, zadarnic. Ochiul stins nu se mai deschide spre lume. Vederea rămâne captivă întunericului. În schimb, bărbatul se vede pe sine învăluit în lumină. El este lumina. Catedrala este doar un zbor.

O lectură din Raymond Carver de Aurel Sasu

(Text reprodus din „Adevărul de Cluj”, Joi, 3 aprilie 2003, pag. 4)

ABSTRACT

IUSTIN TIRA, *Former Deacons of the Cathedral of Cluj-Napoca (II)*

In the second part of this article regarding the former deacons of our Cathedral in Cluj-Napoca, I propose to you the portrait and the work of another deacon among those who served with dedication and worthiness. It is about Father Vasile Raus, who served as deacon for more than 16 years, and who was a cleric for almost 50 years. He is the founder of the largest church in Mănăstur district of Cluj. The construction works lasted almost 30 years, because the parish church is in fact a monumental cathedral, the largest and most impressive in the entire diocese of Vad, Feleac and Cluj.

KEYWORDS: *Orthodox Cathedral of Cluj, deacons of the Cathedral, Fr. Vasile Raus, Cathedral of Mănăstur*

Journal

PAGINI DE JURNAL (IV)

 DAN CIACHIR

2005

11 NOIEMBRIE

Am văzut parcat pe Podul Elefterie un Fiat 850 alb, admirabil întreținut. Avea cel puțin 35 de ani. Mai este și un Fiat 600 albastru abandonat în dreptul intrării în Cișmigiu de lângă Liceul „Lazăr”. Îmi pare rău de el. Ar putea fi recondiționat.

14 NOIEMBRIE

Zilele acestea scurte de toamnă târzie îmi sporesc melancolia. Și nici măcar n-o mai îndulcesc cu lecturi. Alaltăieri, după circa un an, am recitat la întâmplare câteva pagini din Mateiu I. Caragiale. Dintre reviste nu mai citesc decât „România literară” în care – inclusiv în numărul de azi – nu găsesc mare lucru. În schimb, în „Adevărul literar”, dintr-o carte despre Soljenițin, o afirmație surprinzătoare: e mai greu să faci față gloriei decât detenției îndelungate într-un lagăr...

16 NOIEMBRIE

Cred că domnul Paleologu avea vârsta mea de acum, la începutul anilor '70, când anunțase un volum de eseuri intitulat *Școala melancoliei...* M-am întrebat de multe ori dacă melancolia este o boală. Ca antidot, Plotin – sfat adresat ucenicului său Porfir – recomanda călătoria. De altfel, și Keyserling spunea că cel mai scurt drum către tine însuși este o călătorie în jurul lumii. Am fost surprins să constat că Mircea Eliade, un om prolific, chiar proteic, se plângea de crize de melancolie, amplificate în cursul unei șederi la Iași...

17 NOIEMBRIE

După vremea apăsătoare de ieri a plouat toată noaptea. Am adormit abia în zori, trezit de telefonul doamnei Paleologu. Aflase de articolul meu din „Ziua” de la Sorin Dumitrescu. I l-am citit și i-a plăcut. Apoi a telefonat Gelu Buta să-mi spună că alaltăieri-seară a luat masa cu părintele Anania și cu părintele Teofil Părăianu și că am fost evocat cu acel prilej.

Am constatat încă o dată, în cursul zilei de ieri și al serii, cât de tare poate să mă deprieme vremea urâtă și mai ales ploaia. După miezul nopții am văzut filmul turnat în 1995 de

Mircea Veroiu după *Craii...* lui Mateiu I. Caragiale. Îl mai văzusem, parțial, tot la televizor. Din păcate, scenariul a fost scris de Ioan Grigorescu – un gazetar. Însă Ovidiu Iuliu Moldovan joacă admirabil. Și Mircea Albulescu este un Pașadia convingător. De asemeni, excelent plasat în rolul Povestitorului – Marius Bodochi. Un Pîrgu straniu, sec, „englezesc”, uscat (Răzvan Vasilescu)... Nici Gheorghe Dinică nu are datele fizice ale lui Maiorică, în care s-ar fi potrivit un Vasile Nițulescu (oare mai trăia în 1995?)... În fine, admirabil Ion Marinescu în rolul episodic al boierului-cămătar Iorgu, unchiul lui Pantazi.

21 NOIEMBRIE (INTRAREA ÎN BISERICĂ)

Deși m-am culcat abia spre dimineață, m-am trezit la 9 și m-am dus la biserică, întorcându-mă prin Cișmigiu. E frig, însă strălucește soarele.

Pe la 3 noaptea, la *Sotto voce*, l-am privit și ascultat pe Bruno Vespa, socotit de mine unul dintre marii ziariști ai lumii, realizatorul emisiunii *Porta a porta* de la Rai 1. Fostul premier Andreotti a spus că există în Italia trei centre politice: Camera Deputaților, Senatul și... *Porta a porta*.

Vespa are 64 de ani, e născut în Abruzzi și și-a făcut ucenicia la Aquila, în redacția locală a ziarului „Il Tempo”. Figură tipică, expresivă, de italian (îl credeam napoletan). Om cultivat, iubitor de muzică simfonică și mai mult de teatru decât de cinematograful: a pomenit de o punere în scenă după Dostoievski...

Vorbind despre cariera lui, Vespa a subliniat rolul *consecvenței* și al *norocului*, acordând acestuia din urmă o mare greutate. Există o generozitate, o amabilitate realistă și francă a omului împlinit, evidentă la Vespa, care pomenea de oameni – foști de succes – ce nu știu să îmbătrânească sau îmbătrânesc urât. Trebuie să fii mereu pregătit să cobori scările pedestalului, susținea pe bună dreptate Bruno Vespa, om foarte credincios, catolic îmbisericit.

25 NOIEMBRIE

A plouat întreaga noapte, destul de puternic pentru această toamnă târzie, iar zidurile s-au îmbibat de apă. E înnorat, deprimant, nu-mi vine să ies din casă. Am adormit abia la 5 dimineața, m-am trezit la 9, iar după altă oră de somn m-a trezit BBC-ul.

Am aflat aseară dintr-un telejurnal că s-a sinucis poetul Cornel Brahaș, zburându-și creierii cu un pistol. Aceasta la o lună după ce și-a luat zilele Ion Stratan. Născut în 1950, Brahaș intrase în politică, iar între 1992 și 1996 fusese parlamentar și vicepreședinte al PUNR, fostul partid al lui Gheorghe Funar. Apoi nu s-a mai știut nimic despre el. Suferea de artrită, îi fusese amputat un picior și trăia retras în comuna sa natală, Brăhășești, din județul Vaslui. M-a cutremurat moartea sa cumplită.

1 DECEMBRIE

Ca întotdeauna din 1990 încoace, ziua de 1 decembrie este posacă și întunecată.

Ieri pe la ora 17, în timp ce dormeam, a sunat telefonul: era producătorul lui Cristian Tabără, care mă invita la emisiunea lui de la miezul nopții având ca subiect patriotismul. A mai luat parte proprietarul unei rețele de calculatoare, Adrian Furnică, și pot spune că a fost o discuție interesantă, la care s-au adăugat trei intervenții telefonice excelente.

I-am dus lui Tabără un exemplar din *Când moare o epocă* și am avut surpriza să constat că editura îi trimisese deja cartea.

La 1.30, când m-am urcat în Skoda studioului, începea să picure. A plouat potolită până dimineața. Am adormit abia la 4 (era cald în casă), după ce am mâncat de două ori.

Și acum e liniște; nu sună telefonul. Fiind sărbătoare, e ca într-o duminică. Iarăși nu cred că voi pleca în Ardeal joia viitoare.

3 DECEMBRIE

Am stat toată ziua în casă și am ieșit abia la ora 18, trecând prin Cișmigiu, apucând apoi pe Splai și, prin Cotroceni, până la Facultatea de Medicină. Peste drum de ea se află un bloc vechi cu două etaje în care, într-un apartament, se deschisese în 1990 un mic restaurant particular. M-a dus acolo Călin în decembrie 1990. Era primul local particular în care intram după căderea regimului comunist. Țin minte că am mâncat cârnați uscați și am băut un vin vărsat. Au trecut de atunci 15 ani!... În primăvara lui 1991, tot împreună cu Călin, am descoperit pe Calea Griviței, aproape de Piața Matache, un restaurant strâmt, dar bun, deschis de un chelner de meserie – nea Gogu, un țigan foarte priceput și simpatic și foarte spălat. L-am urmat pe Gogu, în 1992, în localul cu grădină aferentă pe care l-a deschis pe Eminescu, nu departe de intersecția cu strada Toamnei. Acolo l-am reîntâlnit pe domnul Paleologu – eram tot cu Călin – în vara lui '92, când s-a întors din Franța. Era cu Sorin Dumitrescu, fiecare cu soția, îmbrăcat într-o cămașă albă călcată și apretată impecabil. Mi-am amintit o vorbă a lui Arghezi despre poetul G. Tutoveanu: „Un om care știa să îmbrace cămăși albe”.

În seara aceea târzie, era spre miezul nopții, domnul Paleologu mi-a lăudat stăruitor cronicile ortodoxe din „Cuvântul”. Am rămas surprins. Nu-mi putea trece prin minte că le citise.

Nu mai știu ce hram purta localul de pe strada Eminescu, însă am petrecut multe nopți în grădină – una bătrânească, de București vechi, cu tufe și oțetari, răcoroasă – sau în interiorul său. Mâncam ciorbă de burtă, tochitură, grătar... Am mers adesea acolo cu Călin, uneori și cu Maka, iar din 1993 am fost de câteva ori cu Țeposu, Buduca și cu Dan Bănică; acesta din urmă ne ducea cu mașina sa. Apoi restaurantul și-a schimbat proprietarul, l-am mai frecventat, însă l-am urmat pe Gogu: întâi la parterul unui bloc din apropierea Liceului „Gh. Șincai”, apoi la parterul altui bloc, pe Bd. Titulescu, după care i-am pierdut urma, cred că la începutul lui 1994... În acea vară, nopțile, mergeam deja la „Gogoșarul”, împreună cu Țeposu și cu Buduca, duși cu mașina de Nucu Boiangiu.

5 DECEMBRIE

Am adormit abia la 5 dimineața, răcit, după ce nu am găsit absolut nimic de privit la televizor, cu excepția unui reportaj despre Graziano Messina, un bandit sard condamnat la închisoare pe viață și grațiat anul acesta. În vârstă de 64 de ani, în pofida biografiei – sechestrare de persoane și un omor comis potrivit Codului de onoare sard (victima îi ucisese fratele) –, mi s-a părut inteligent, înțelept și luminat de propria experiență de viață care l-a și pocăit.

Tâlharul de pe Cruce în variantă modernă.

6 DECEMBRIE (Sf. NICOLAE)

Aseară m-am întâlnit în magazinul din capul străzii cu Gheorghe Astaloș – era cu soția lui franțuzoaică – și am schimbat câteva cuvinte. Mi-am amintit că datorită lui l-am cunoscut pe domnul Paleologu; la masa dată după lansarea cărții sale la Librăria „Eminescu”. Era în decembrie 1970. Aveam 19 ani. Tot datorită lui Astaloș am publicat două pagini de traduceri, îndeosebi poezie, în „România literară” din iunie sau iulie 1971, plătite cu 1800 de lei, echivalentul unui salariu bun pe atunci. În toamna aceluiași an, Astaloș a plecat în străinătate și nu a mai revenit, stabilindu-se la Paris. Acum locuiește în blocul „cubist” de la intrarea în Cișmigiu.

10 DECEMBRIE

Am făcut și astăzi o plimbare de un ceas prin Cișmigiul desfrunzit și pe străzile din centru. Noaptea și în zori a fost frig, circa minus 2 grade, însă la 11, când am ieșit, era destul de plăcut. Fiind sâmbătă, circulau puține mașini. Se așterne uneori liniștea, ritmul orașului de acum 30-35 de ani, mai ales în preajma Bisericii Kretzulescu, a Pieței Palatului și a Ateneului,

locuri prin care am trecut azi... În centrul Bucureștiului se regăsește, în condițiile acalmiei de sfârșit de săptămână, duhul orașului interbelic în care am copilărit și mi-am petrecut tinerețea. De aceea nu mă pot închipui altundeva.

20 DECEMBRIE

Transformările petrecute în acești 16 ani au fost mari și ireversibile. M-au marcat puternic și pe mine, deși nu mi-au schimbat viața. Am continuat să stau acasă, așa cum stătusem 14 ani pe vremea comunismului. Și am continuat să dispun de timpul meu până la plictis. Modelele mele – și nu numai ale mele – au fost elitele intelectuale interbelice, elite mai degrabă răsăritene, sceptice în raport cu dinamismul apusean. Astăzi Occidentul cunoaște un proces de masificare înfiorător. De aici și nostalgia mea pentru valorile care au decăzut în Apus după mișcările studentești din mai '68, când stânga a câștigat pretutindeni teren. Rusia nu mai poate oferi o alternativă. Răsăritul spiritual nu mai supraviețuiește decât în unele enclave. Și totuși mai există oarecare speranță. Românul își arată un chip-vitrină, complezent vremurilor, însă gândește în realitate altceva.

2006

6 IANUARIE (BOBOTEAZA)

Deși m-am culcat la 4 dimineața, m-am trezit la 8.30, astfel încât înainte de 10 eram la biserică, unde începea citirea Apostolului. La 13.30 am mers la inginerul Nicolae Decu, de unde am luat cărțile trimise de Pavel Chihăia. Parte din *Treptele nedesăvârșirii* – primită acum în forma ediției a II-a – am citit-o în 1994. A apărut la Iași cu puțin înainte de *Gânduri despre Nae Ionescu*, la aceeași editură și în aceeași colecție.

Toată după-amiaza am recitit scrisorile trimise sau primite de Chihăia în perioada 1948-1955. Sunt documentele unor vremuri atroce. Refuzând orice colaborare cu regimul, spre deosebire de Petru Dumitriu, Barbu, Marin Preda, Chihăia a cunoscut veritabila mizerie. Și a mai cunoscut și umilința să nu ai bani pentru un bilet de tramvai, să nu ai lemne, să fii nevoit să practici meseria de caloriferist sau pe aceea de figurant după ce ai publicat romanul *Blocada...!* Însă există prietenia, solidaritatea strânsă dintre acești oameni automarginalizați, cel mai adesea. Unii dintre ei, precum Șerban Cioculescu sau Vladimir Streinu, n-au răbdat până la sfârșit, însă au trecut printr-un șir de ani cumpliți.

14 IANUARIE

M-a sunat la ora 11 ÎPS Bartolomeu, care văzuse – ca și protopopul Dâmbu – reluarea emisiunii de la B1, difuzată alaltăieri-noapte, despre blasfemia intitulată *Codul lui Da Vinci* (Dan Brown). Părintele Anania citise, de altfel, și articolul de miercuri din „Ziua”.

22 IANUARIE

Am răsfoit ieri, după mulți ani, cugetările lui Guicciardini, dând peste o constatare asemănătoare convingerii lui Pavel Florenski potrivit căreia toate dorințele ni se împlinesc „târziu și caricatural”. Iată ce spune Guicciardini: „Am năzuit și eu, ca toți oamenii, la onoruri și câștiguri, iar adesea le-am dobândit peste așteptările și speranțele mele; dar nu mi-au adus niciodată acea mulțumire pe care mi-o închipuisem; așadar, pentru cel ce ia bine aminte, acesta este un puternic temei ca să mai rețeze din deșartele năzuințe omenești”.

Iar într-o altă cugetare a lui Guicciardini mi-am regăsit confirmată convingerea că avem parte în viață de lucruri pe care nu le dorim și pentru care nu ne ostenim: „În ce mă privește... am avut parte de mult noroc în destule privințe, dar nu și în treburile negustorești și nici în izbânzile

pe care mi le-am dorit, căci acelea după care nu am umblat mi-au venit de la sine, pe când celelalte, cu cât m-am străduit mai mult pentru ele, cu atât au fugit parcă de mine”.

Am văzut aseară la TVR Cultural ecranizarea romanului *Sub soarele lui Satan*, de Georges Bernanos, carte care îl impresionase pe Nae Ionescu; a scris un articol despre ea, inclus în *Roza vânturilor*. Filmul difuzat aseară, avându-l pe Gerard Depardieu în rolul abatelui Donissan, trebuie să fi fost turnat în urmă cu 30 de ani.

23 IANUARIE

Am aflat aseară că gerurile din iarna lui 1985 au coborât temperatura până aproape de recordul absolut înregistrat în România: minus 38,5 grade (la Bod, lângă Brașov, în 1942). În 1985 numai o zecime de grad (minus 38,4) a despărțit minima de recordul absolut! Am făcut față cu bine acelei ierni lungi și grele, comparabilă numai cu aceea din 1954, fiindcă eram tânăr. De altfel, 1985 a fost pentru mine unul dintre cei mai frumoși ani din viață. La sfârșitul lui, în decembrie, s-a arătat însă reversul medaliei.

30 IANUARIE (SFINȚII TREI IERARHI)

Am plecat ieri la ora 16 la Căldărușani, pe o vreme însorită, cu lumină de toamnă târzie. Mașina nu avea o încălzire foarte bună (Alfa Romeo), așa încât m-am întors cu Nubira. Am ajuns repede, întrucât șoseaua nu era aglomerată. Când am sosit, starețul m-a luat să facem o plimbare la grajduri și pentru prima oară am văzut cum berbecii se bat, literalmente, cap în cap.

Nici la stăreție nu era foarte cald. De altfel, tot lacul era înghețat bocnă: puteai să te plimbi pe suprafața lui. M-am întors de la Căldărușani mai devreme ca de obicei, plecând de acolo la ora 22. Acasă am găsit frig, astfel încât am pus în priză caloriferul electric care a funcționat până la 8 dimineața.

31 IANUARIE

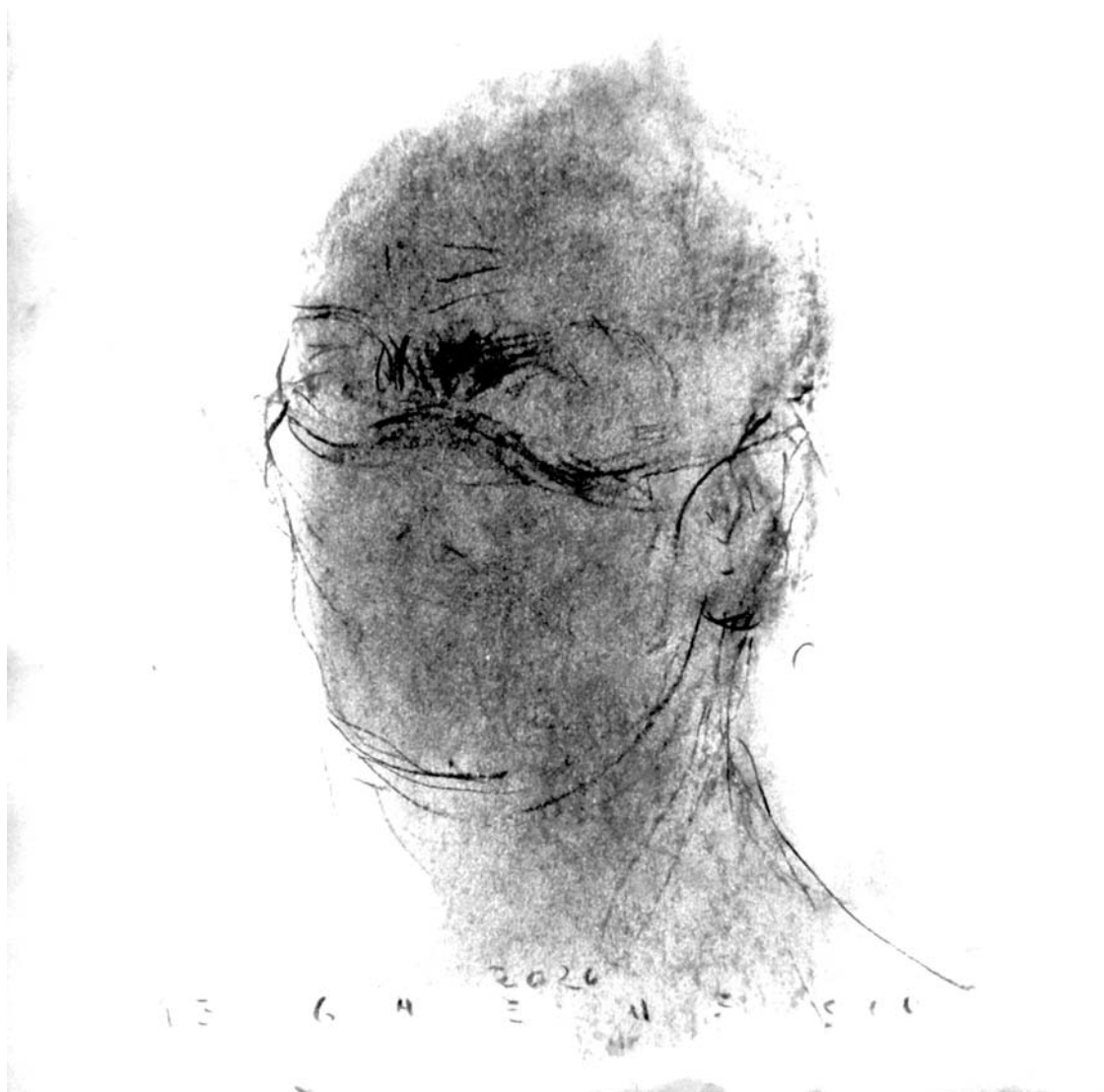
Aseară mi-a telefonat ÎPS Bartolomeu, care mi-a lăudat ultimul articol. Era în mașină, în drum spre Glăvile-Vâlcea, satul natal, unde va fi înmormântat fratele său Dumitru, răposat la 91 de ani, după o lungă suferință. L-am cunoscut: era inginer și făcuse de patru ori închisoare politică. Aflat în prima detenție, la Galați, un coleg de celulă i-a ghicit în palmă că va face de patru ori închisoare, adăugând că dacă scapă dintr-un accident – a avut unul de mașină – va trăi foarte mulți ani.

ABSTRACT

DAN CIACHIR, *Diary pages (IV)*

These diary pages include the narration of some events that took place between November 2005 and January 2006. The author captures, in short stories, his feelings caused by the meeting with the spirit of Bucharest from another time, by the ups and downs of history, by watching TV shows, visiting places filled with spirituality or meeting men of culture he was close to. All these lead to substantial reflections.

KEYWORDS: *diary, Bucharest, Mateiu I. Caragiale, Al. Paleologu, Bruno Vespa, Cornel Brahaș, Cristian Tabără, Cișmigiu Park, Graziano Messina, Gheorghe Astaloș, His Eminence Bartolomeu, Căldărușani Monastery*

Ce mult v-am iubit

AMINTIRI DIN POVESTEA UNEI ȚĂRI CARE ȘI-A PIERDUT REGELE

RĂZVAN IONESCU

*Eram mic copil atunci când am înțeles că există o parte
în acest om care nu ne aparține nouă.*
Principesa Margareta, Custode al Coroanei Române

...A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nici nu s-ar mai povesti...

Așa a intrat în copilăria mea Majestatea Sa, Regele Mihai. Pe bicicletă. Cu copilăria lui pe bicicletă, în copilăria mea pe bicicletă. Ca o poveste, ca orice poveste despre regi, împărați și prințese, cu feți frumoși și zmei înaripați, doar că, spre deosebire de cele obișnuite, povestea lui era spusă mai pe șoptite... Șoapte strecurate cu duioșie, pe prispe umbroase sau în case vechi, luminate tainic de lămpi opaline, în aromă de busuioc amestecată cu șerbet de zmeură, dulceață de nuci verzi și cafea proaspătă, vorbită îndelung în râșnițe lungi și aurii. Părinți temători, bunici cu domiciliu forțat, unchi retrași, purtând parcă ostentativ monoclu, mătuși cu voal și evantaie din lemn de santal reparate de curând în vreo dugheană ieftină de pe Moșilor, toți aveau măcar o amintire cu sau despre el. Mai ales mătușile, iremediabil îndrăgostite de regele copil ce părea că hoinărește prin grădinile Peleşului, se întreceau în a-i evoca duios chipul angelic. Devenise un fel de nepot al lor, căruia îi însoțiseră pașii de demult și de departe, iar acum îi cântăreau devenirea periodic, în conclavuri discrete, unde se revărsa un fel de iubire tandră și dulceagă, reînnoind cec-ul în alb, îngăduința femeilor, față de suferința copilului devenit rege la vârsta de șase ani, detronat de tatăl său la vârsta de opt ani și redevenit rege zece ani ani târziu.

Tătăiță (bunicul dinspre tata) și colonelul în rezervă Lil Popescu (el chiar purta monoclu și fuma cu un țigaret aurit) când nu jucau pinnacle, povesteau cu lux de amănunte, cel mai adesea contrazicându-se vehement, despre pasiunea pentru automobile a regelui, mai cu seamă când era vorba despre Jeep-ul Ford primit de la Armata Statelor Unite ale Americii la sfârșitul anului 1944.

Împreună cu mama sa, Regina Elena

Cu o mamă exilată a cărei prezență i-a lipsit dureros de mult, silit să accepte situații greu de înțeles pentru un copil ce se pregătea să devină adolescent, situații despre care, după zeci și zeci de ani, avea să vorbească rar, stânjenit, cu o delicatețe ultragiată și monosilabică spunând: *era... așa, o situație... hmm...*, regele a trecut prin viețile multora ca o prezență în duh. Pe atunci n-aveam habar de dimensiunea duhovnicească a Regelui Mihai, *episcop al treburilor de dinafară și uns al lui Dumnezeu*. Mihai fusese încoronat cu Coroana de Oțel și uns rege de patriarhul Nicodim Munteanu în catedrala patriarhală din București, imediat după abdicarea tatălui

său, la 6 septembrie 1940. Dintr-o nobilă modestie ce i-a înveșmântat ființa de-a lungul întregii vieți, nu s-a folosit niciodată de dreptul de a intra în altar prin ușile împărătești și a-și lua singur, de pe Prestol, Sfânta Cuminecătură. Mai târziu, când am crescut, răsfoind albumele cu fotografii vechi ale tatălui meu, i-am regăsit chipul, de astă dată „umbrit” nu numai de „puterea Celui Preaînalt” ci și de seriozitatea unei tristeți senine, chip de adolescent sau tânăr în uniformă militară.

Mie însă, mi se părea doar un personaj dintr-o poveste și-atât. Pe urmă am început să-i aud, din când în când, pe unde scurte, vocea, întotdeauna egală și gravă. Mesajul de Anul Nou difuzat de BBC și Radio Europa Liberă era singura modalitate a regelui de a se adresa poporului său. Dar chiar și acestea, din motive politice, sistaseră între 1972 și 1979 difuzarea discursului regal, încă o dovadă a unor complicități tacite dintre occidentul democratic și comunismul satanic. Mă emoționa teribil mai ales formula de adresare: „Români!”. Și se făcea pielea de găină... Nu-mi amintesc pe nimeni altcineva să fi vorbit astfel. Dar fie și așa, el tot o poveste rămânea, acolo, undeva, departe, sortită inexorabil uitării. O poveste despre care, mai târziu, îmi aminteam cam de două ori pe an. Iarna și vara.

Iarna, pentru că amintirea invitației lui Groza (născut în familia preotului ortodox Adam Groza) din decembrie '48, de a-i pipăi pistolul, ar fi rămas și astăzi cea mai mare mârlianie a veacului trecut, dacă nu ar fi fost egalată mintenaș de cea a tovarășului decembrist Iliescu Ion (născut în familia ilegalistului comunist Alexandru Iliescu) care, după ce l-a alergat pe șosele patriei ori nu i-a permis, profilactic, să coboare din avion la Otopeni întrucât nu avea

acte de identitate cuviincioase, conform republicii rămase populară, atunci când i-a bătut în Primăverii Orologiul din Vest (altul, firește, decât „Orologiul Kremlinului”¹) s-a grăbit să-l invite la împăcare și, asemenea mârlanului Groza, l-a poftit la masă, pipăindu-l amabil protector cu palma pe spate, îndemnându-l spre un șpriț istoric ca și când ar fi avut de-a face cu Gorbaciov. Președinții se ating. Regii nu. Au făcut-o francezii și au dat drumul sans-culottes-ilor pe străzi... Astăzi Notre Dame este aproape scrum în timp ce La Conciergerie privește inexpugnabilă sensul pe dos al lucrurilor. Reședința medievală a regilor transformată în închisoarea lor în timpul Revoluției...

Vara, pentru că aroma de mici cu muștar a rămas atât de îmbibată în defilarea anuală de la 23 august încât și astăzi le asociez, tragică recurență ce îmi dă sentimentul că de 30 de ani năvălește peste noi de prin toate curțile „o insurecție” de neoprit. Vara, și pentru că într-un august aniversar din anul 1984, pentru rolul tânărului comunist, întors temporar de pe frontul antifascist, să convertească congeneri ezitanți, din piesa lui Titus Popovici „Passacaglia”, garderoba Teatrului Bulandra îmi pusese la dispoziție un veston de ofițer pe al cărui buzunar interior am descoperit că era imprimat cu majuscule: *M.S. REGELE MIHAI I.*

Era vremea bufonilor... Iar eu, într-un fel, eram unul dintre ei.

„Știu și simt că în pieptul tuturor românilor, oricare ar fi haina sau uniforma îmbrăcată în silnicie, aceeași inima românească bate” – spunea Majestatea Sa într-unul din discursurile Sale din exil (1956), fără să știe cât de departe poate ajunge ironia și cruzimea istoriei, hrănită de impostura și ipocrizia omenească. Spectacolul aniversar de la Bulandra (care avea o distribuție minunată cu Octavian Cotescu, Ion Besoiu, Valentin Uritescu, alături de proaspeții tineri angajați ai teatrului Mariana Buruiană, Marcel Iureș și subsemnatul²) a avut și el o astfel de istorie.

Premiera din august 1984 făcea parte din ansamblul evenimentelor menite să aniverseze 40 de ani de la *insurecția armată din 23 august 1944*, ziua națională a României în timpul dictaturii comuniste. Cred că, în chiar acel an, la propunerea lui Nicolae Ceaușescu, titulatura s-a transformat în *Revoluția de Eliberare Socială și Națională, Antifascistă și Antiimperialistă*. În realitate *23 august 1944* a fost ziua în care un rege în vârstă de nici 23 de ani, lăsat singur în fața invaziei sovietice, ia inițiativa arestării mareșalului Ion Antonescu (toți reprezentanții partidelor nu mai erau de găsit) și a ieșirii din alianța militară a *Axei Berlin – Roma – Tokyo*, întorcând armele împotriva Germaniei naziste și scurtând războiul cu cel puțin șase luni, cruțând astfel viețile a sute de mii de persoane. Comuniștii și-au anexat apoi acest act istoric, atribuindu-și-l exclusiv lor.

Prin urmare, Teatrul Bulandra (și alături de el multe alte instituții culturale ale țării) aniversa atunci de voie, de nevoie, un fals, fără să știe că adevăratul autor, Regele Mihai, era, chiar și așa, prezent în această „istorie pe dos”, prin vestonul de ofițer care îi aparținuse și care acum era îmbrăcat de actorul interpret al comunistului participant la „insurecția armată de la 23 august” în actul I, întors de pe front ofițer în actul al II-lea, simbol al eliberării și al altor popoare de sub jugul fascist.

Spectacolul s-a repetat toată primăvara și vara aceluiași an, întregii distribuții fiindu-i amânat concediul în toamnă. Cu două săptămâni înainte de premieră au început vizionările

¹ *Orologiul Kremlinului* de Nikolai Pogodin piesă de teatru care, în anul 1958, a fost transferată în întregime de la Institutul de Teatru la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț odată cu înființarea acestuia ca secție a Teatrului de Stat din Bacău împreună cu tinerii absolvenți Leopoldina Bălănuță, Florin Piersic, George Motoi, Cosma Brașoveanu și Gheorghe Popovici Poenaru, acesta din urmă jucându-l pe Lenin, rol ce avea să-i aducă, un an mai târziu, consacrară, când avea să reia personajul în *A treia patetica* a aceluiași Nikolai Pogodin, la Teatrul National din București (regia Moni Ghelerter).

² Piesa lui Titus Popovici se mai jucase la Teatrul Bulandra și în anul 1960 în regia lui Liviu Ciulei cu o distribuție din care făceau parte Fory Eterle, Ileana Predescu, Jules Cazaban, Lazar Vrabie și Liviu Ciulei.

cu decidenții politico-ideologici. Eram oarecum obișnuiți cu toată tevatura asta, dar în acest caz, un fior de gheață ne-a săgetat pe toți, atunci când am aflat că-și anunțase prezența Tamara Dobrin, vicepreședintă a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, apoi vicepreședintă a Biroului Executiv al aceluiași Consiliu până în decembrie 1989. În această funcție, Tamara Dobrin coordona activitatea teatrelor, muzeelor și ocrotirea patrimoniului. Personaj de o răutate ființială, agresivă, fost secretar de partid al Universității București, prilej cu care a participat direct la represiunile împotriva studenților din perioada 1956 – 1960, Tamara Dobrin era o viperă stalinistă, așa cum o caracterizase cineva. Noi, cei trei tineri din distribuție, n-am realizat imediat pericolul pentru că, totuși, autorul, Titus Popovici, era membru al Comitetului Central, scenarist renumit, autor al multor texte și opere „pe linie” și nu în ultimul rând partener de vânătoare al lui Nicolae Ceaușescu iar Meșterul Octavian Cotescu era deputat în Marea Adunare Națională. Așa că, ne simțeam cumva apărați.

Numai că, la sfârșitul acelei vizionări, s-a dezlănțuit dintr-o dată furtuna răcnetelor și șuierăturilor otrăvitoare ale viperei, lăsându-ne pe toți cu gura căscată. Răsfirată prin diverse locuri ale sălii de la Grădina Icoanei, distribuția asculta înmărmurită observațiile satrapului indignat de reprezentarea care, după părerea ei avizată, nu se ridica la măreția momentului aniversar. Mariana, eu și Marcel eram așezați unul în spatele celuilalt, fiecare, la trei capete de rând, în partea dinspre orga de lumini și cea de sunet a sălii de la Grădina Icoanei, așadar mai departe de epicentrul seismului, cumva în spatele gâdelui, adjuncta ministrului culturii, Suzana Gâdea. Ne gândeam că diatribele nu vor ajunge până la noi, când...

– *Și dacă tinerii ăștia nu-și revin în două săptămâni la nivelul momentului istoric pe care îl trăim și îl aniversăm, să fie trimiși urgent în provincie de unde au fost aduși și să fie luați alții în stare să înțeleagă și să se dedice momentului...*

Pe scaunul din fața mea Mariana nici măcar nu se mai zărea, parcă alunecase între rânduri. Măinile lui Marcel s-au înfipt în umerii mei ca niște gheare de pasăre de pradă cu un icnet surd. Încremenisem și parcă nu mai aveam aer. Toți trei venisem la Bulandra în urma unui concurs nu numai greu, dar mai ales o ocazie unică în vremuri în care posibilitățile intrării în București erau rarissime.

– *Iar băiatului ăsta care joacă rolul comunistului să-i explice cineva pe ce lume e! Păi ce, așa eram noi?!*

„Băiatul ăsta” eram eu. Nici nu-mi mai amintesc dacă mi-a fost frică. Cred că nu mai eram acolo.

Titus Popovici a încercat să-i țină piept înverșunatei luptătoare comuniste, Meșteru’ a zis ceva, destul de neconvingător, despre o „etapă de lucru”... și ni s-a mai dat un armistițiu până peste două săptămâni la premieră. Dacă nu ne ieșea ca lumea, cădeau capete. Ce tâmpenie odioasă! Amețiți și livizi, cu mișcări flasce, aproape inerți, Titus ne-a înghesuit în mașina lui împreună cu Meșteru’ și Jimmy Besoiu, și ne-a dus la el acasă la o damigeană de vin, să ne revenim. Evident scopul nu era damigeana, ci doar pretextul. Nepierzându-se cu firea cu una cu două, hârșiți prin multe și policrome aspecte ale materialismului dialectic și al culiselor mijloacelor de propagandă, știind apucăturile și luptele din spatele vârfurilor puterii (*la querelle des chefs* – cum explicase Ciulei sibilinic cu mai mulți ani în urmă culisele interzicerii *Revizorului* lui Pintilie) toți trei au încercat să ne liniștească, explicându-ne că nu noi eram ținta, ci regizorul Mircea Cornișteanu care era evreu, iar Tamara Dobrin pe lângă viperă stalinistă era în mod surprinzător și profund antisemită!

Ajuns acasă, i-am povestit întâmplarea tatălui meu, contemporan cu evenimentele, rugându-l să-mi dea măcar două-trei caracteristici ale comuniștilor acelor vremi, să pot fi și eu pe scenă asemenea idealurilor de luptă ale vicepreședintei Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Mă gândeam că o să scot ceva de la el cu care să mă salvez. Nu îmi mai aduc aminte exact cum m-a privit tata... În orice caz, cred s-a uitat la mine mai degrabă ca la un neghiob:

– Mă-ntrebi cum erau? Păi tocmai asta este, măi băiete, că ei NU erau... sau mai exact... ei... nu era!

Au urmat două săptămâni de repetiții într-o permanentă tensiune motivată de o iminentă prezență în seara premierei, chipurile, la cel mai înalt nivel! Pe parcurs nivelul a mai scăzut puțin câte puțin, până către câțiva membrii ai guvernului. Noroc că Meșteru' apucase între timp să-mi șoptească:

– Aiurea, nu mai vine tovarășu' aici. A fost o singură dată, când s-au interzis *Proștii* lui Mazilu³. I-a ajuns și lui și nouă! Nu vine sigur!

Așa a și fost. Numai că, din două în două zile, Titus Popovici venea cu modificări de text dinspre Comitetul Central care ne aduceau în pragul disperării. În seara premierei, cu o jumătate de oră înainte de începerea spectacolului, cu publicul așteptând afară în stradă, noi în sală încă mai învățam replici noi, modificări de text, asistați de Meșteru' care ne adusesese... Rudotel!! Nu-mi mai aduc aminte de vreo altă premieră unde să fi fost atât de cuminte și blând ca un înger! În cele din urmă nici participanții aniversați ai insurecției, nici membrii guvernului, „n-a mai venit”, astfel încât umilința noastră a fost totală.

Doar Majestatea Sa Regele Mihai era acolo, prezent seară de seară, neștiut, lipit de pieptul meu, îndurând o altfel de umilință, într-o vreme a bufonilor printre care mă număram.

La finele lui octombrie 1990 i-am plătit cu vârf și îndesat viperei, spaima grozavă ce mi-a provocat-o. La petrecerea de ziua de naștere a Dinei Cocea, într-un colț, așezată pe un scaun, stătea ghemuită ea, călăul. Ani Toboșaru, prietena Dinei și soția profesorului Ion Toboșaru, jovială, neștiind de întâmplarea cu *Passacaglia*, face oficiile gazdei:

– Răzvan, o cunoști pe doamna Tamara Dobrin, nu?!

– Cum să nu o cunosc?! – am izbucnit instantaneu. A vrut să mă trimită în provincie fiindcă nu eram ca ea, ca ei... Ia spune tovarășa Dobrin, cum erați voi comuniștii? Unde erați voi comuniștii de eu nu vă găseam să știu și eu să fiu ca voi... Să merit să rămân actor în București, la Teatrul Bulandra!

Irina Petrescu, aflată prin preajmă, m-a luat de braț și m-a tras în altă cameră.

– Nu se face, nu fii tembel, o pui pe Doamna Dina într-o situație...

Iar zeflemeaua lui Gigi Dinică au pus punct tăcerii ce se așternuse și risca să compromită seara...

– Ei, ce vrei, s-a răcorit copilu'...

Mi-a părut rău, dar spaima sub care trăisem atunci răbufnise la vederea acelei scorpii și a amintirii unui coșmar trăit dintr-un nimic care s-a dovedit până la sfârșit lipsit de orice miză. După o vreme, când m-am uitat de jur împrejur, harpia dispăruse.

Cu doar câteva zile înainte, în toamna lui '90, pe malul Tamisei, la Londra, pe scena de la National Theatre, la sfârșitul spectacolului, după tragerea cortinei, mă întâlnisem față către față cu povestea. Regele Mihai, însoțit de Principesa Margareta și o mică suită, a venit pe scenă și a strâns mâna fiecăruia dintre actori. Impresia a fost una copleșitoare. Realitatea întrecea ficțiunea sau cum s-ar spune „viața bătea filmul”. Era prima oară (și probabil și ultima) când strângeam mâna întinsă de un rege. Și ce rege! Una era când vedeai fotografii, imagini filmate și alta era contactul direct. În fața Majestății Sale, Regele Mihai, simțea într-adevăr că te aflai în fața unui rege. Nu făcea nimic pentru asta. Pur și simplu era. Acolo. Impunător. Majestuos. Regal. Îmi aduc aminte că la un moment dat, un deget al Principesei Margareta a fluturat atingând nasul roșu al unuia dintre bufonii din spectacol, ca într-un fel de rectificare adusă istoriei. Spectacolul se terminase și regii-spectatori s-ar fi cuvenit să urce iarăși pe tron. A fost momentul când, privindu-l încă odată atât de aproape pe Regele Mihai, m-am întrebat, cum oare, în urmă cu șase ani, am putut îmbrăca o haină ce-i aparținuse.

³ *Proștii sub clar de lună* de Teodor Mazilu, spectacol în regia lui Lucian Pintilie, care a avut premiera la sfârșitul lui decembrie 1962, despre care regizorul își va mărturisi cu regret că a acceptat schimbări venite din zona ideologicului.

Primăvara anului 1992, Regele Mihai împreună cu Principele Nicolae, la Mănăstirea Putna, alături de cel la a cărui invitație venise, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, Pimen.

același timp deasupra tuturor, a fost o probă pe care doar el ar fi putut să o treacă. Nu avea de dovedit nimic, nimănui. El era Regele românilor.

Seara, în saloanele unuia din hotelurile bucureștene, Regele a strâns mâna reprezentanților opoziției, mai mult sau mai puțin intelighenți și viitor-cederști. Spre stupoarea mea, „bătaia cefii” – moment coreografic și simptom național specific al relației umede dintre subordonat și șef – s-a manifestat și de astă dată plenar cu foarte vași fâstâceli dansante. Ca orișice român aflat la antecameră și poftit înăuntru, fiecare supus autohton, ajuns în fața „întâistătătorului”, conform unei tradiții ancestrale, își azvârle mai întâi, scurt, gâttelej în față, dublând apoi aiuritor execuția cu o concomitentă și complicată apăsare a aceluiași gâttelej între umeri. E semnul distinct că e și el pe aici, gata să slujească cu devotament cauza. În cazul audienței la care mă refer, talia îl ajuta pe Regele Mihai să pară măcar cu un cap nu numai deasupra elitelor curbate ci și a eventualelor viitoare șușoteli de palat. Părea că bufonii nu-și mai aflau locul „la caraghioz”, iar vremea lor se afla la zenit. M-am înșelat amarnic. Urmărindu-i astăzi cum verticali și solemn, dar curbați pe dinăuntru, glosează prin mandat pe marginea cuvântului „erou” mă-ntreb iarăși cum de s-a putut potrivi unui bufon haina

Ce mult v-am iubit

Tabor, nr. 7, iulie, 2020

...când regii tac nu pentru că nu au ce spune, ci pentru că vremurile pe care le trăiesc aparțin bufonilor.

Apoi, adică după aproape două decenii, Majestatea Sa, Regele Mihai a rostit un discurs memorabil în Parlamentul României. În cuvinte puține, a țintit cu precizie de laser, a șfichiuit apucături (*cinismul, interesul îngust și lașitatea nu trebuie să ocupe viața [...] demagogia, disimularea, egoismul primitiv, agățarea de putere și bunul plac nu au ce căuta în instituțiile românești ale anului 2011*) rostind în final cea mai impresionantă frază a acestor vremi și dincolo de ele: *Nu văd România de astăzi ca pe o moștenire de la părinții noștri, ci ca pe o țară pe care am luat-o cu împrumut de la copiii noștri.* Alături de Doina lui Eminescu, primită într-o seară la Putna acum mai bine de o jumătate de veac de la călugărul Pimen ca rugăciune alăturată la Tatăl Nostru, discursul Majestății Regelui Mihai, reprimat în țara care l-a pierdut la invitația aceluiași Pimen (*nu trebuie niciodată*

uitați românii și pământurile românești care ne-au fost luate, ca urmare a împărțirilor Europei în sfere de influență) poate să încheie spre a începe orice psalm dintre utrenie și miezonoptică.

Abia când Regele a plecat, țara și poporul care l-au pierdut au fost, în sfârșit, grandioși. Poate unde ne și pricepem cu deosebire la înmormântări. S-a întâmplat atunci ceva ce m-a răscolit până în prăselele izvorului de lacrimi. Când afetul de tun pe care se afla sicriul cu trupul Regelui Mihai a pornit din fața Palatului Regal din piepturile câtorva s-a auzit, sfâșietor: „Jos comunismul! Jos comunismul!”. Abia atunci, mi-am dat seama că am pierdut. Că nu mai e nimic de făcut... poate doar mila lui Dumnezeu, revărsată din iubirea tatălui peste gropițele din obrajii unei fetițe care pe atunci nu știa că este ori va fi Princesesa unei țări care și-a pierdut Regele.

ABSTRACT

RĂZVAN IONESCU, *Memories from the story of a country that lost its king*

The article evokes the spiritual profile of King Michael of Romania. He had been crowned with the Steel Crown and anointed king by Patriarch Nicodim Munteanu in the patriarchal cathedral in Bucharest, immediately after his father's abdication, on September 6, 1940. Out of a noble modesty that clothed his being throughout his life, he never used his right to enter the altar through the royal doors and take the Holy Communion by himself from the altar table. He played an important role in the armed resurrection of August 23, 1944, a historical event confiscated by the communists and presented to the Romanians, on this note, through several plays. One – and that is Titus Popovici's play "Passacaglia" – is mentioned in the article. After 1989, King Michael made several historical visits to Romania. In 2011 he delivered a memorable speech in the Romanian Parliament, saying among other things: "I do not see today's Romania as a legacy from our parents, but as a country that we borrowed from our children." Only when the King left, the country and the nation who lost him were finally grand.

KEYWORDS: *King Michael of Romania, August 23, 1944, communism, Titus Popovici, the show "Passacaglia"*

Studii

AVOCATUL VALER MOLDOVAN DIN TURDA ȘI BISERICA ORTODOXĂ

RĂZVAN MIHAI NEAGU

PRELIMINARII

Avocatul și profesorul universitar Valer Moldovan (1875-1954) a fost, fără putință de tăgădă, cea mai importantă personalitate politică a orașului Turda. Născut într-o familie de confesiune ortodoxă, el a studiat dreptul la universitățile din Cluj și Budapesta, fiind bursier al Fundației Gojdu. Valer Moldovan și-a construit o solidă carieră profesională, care a atins apogeul în perioada interbelică. A participat la Marea Unire ca reprezentant al Turzii. Fruntaș al Partidului Național, iar apoi al Partidului Național Țărănesc, Valer Moldovan a fost ales de mai multe ori senator și deputat, între anii 1928-1929 a fost vicepreședinte al Senatului României. Pe plan local, el a fost primul decan al Baroului de avocați Turda (1923-1929). A avut o contribuție majoră la dezvoltarea orașului Turda. S-a remarcat și ca membru al Guvernului, fiind subsecretar de stat la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (1929-1930) și Director ministerial al Ardealului (1930-1931). De asemenea, Valer Moldovan a fost profesor la Facultatea de Drept a Universității din Cluj (1930-1940), iar pentru o scurtă perioadă prefect al județului Cluj (1944-1945). Arestat în celebra noapte a demnitarilor (5/6 mai 1950) a fost închis în Penitenciarul din Sighetu Marmației, unde a decedat din cauza bătăilor la care a fost supus, în anul 1954¹.

Una dintre dimensiunile activității lui Valer Moldovan, mai puțin cunoscută și abordată, a fost cea a implicării sale la nivelul eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.

¹RĂZVAN MIHAI NEAGU, HORĂȚIU GROZA, *George Mărie, Valer Moldovan și Augustin Rațiu, reprezentanți ai orașului Turda la Marea Unire persecutați în perioada dictaturii comuniste*, Editura Școala Ardeleană și Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, p. 55-116.

VALER MOLDOVAN ȘI INSTITUȚIILE
EPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI.

Avocatul turdean a fost un apărător al Ortodoxiei, dar și un colaborator apropiat al episcopului Vadului, Feleacului și Clujului, Nicolae Ivan. Valer Moldovan a fost unul dintre artizanii întemeierii eparhiei clujene, precum și al alegerii ca întâistătător a arhimandritului Nicolae Ivan. Legătura dintre avocat și cleric era una de prietenie trainică, cimentată de-a lungul timpului. După cum vom vedea în continuare, avocatul turdean a fost mereu ales membru în cadrul instituțiilor reînviatelor eparhii clujene, fie că vorbim de Consistoriul eparhial, Sinodul eparhial sau Adunarea eparhială.

În ședința Sinodului arhidiecezan de la Sibiu din 30 aprilie 1919, Valer Moldovan, care avea calitatea de deputat sinodal, precum și pe cea de raportor al Comisiei organizatorice, propune înființarea unei episcopii la Cluj, dar și a unui Consistoriu pe modelul celui de la Oradea, care să se ocupe de toate actele necesare constituirii noii eparhii². Valer Moldovan a explicat cu argumente pertinente și irefutabile de ce trebuia creată la Cluj o nouă eparhie a Bisericii Ortodoxe. Pe baza pledoariei avocatului turdean s-a decis înființarea unui Consistoriu la Cluj, care trebuia să convoace un sinod extraordinar cu misiunea alegerii membrilor consistoriului pentru noua eparhie. În locul delegatului sinodal, care urma să supravegheze întreaga procedură, Nicolae Bălan (viitorul mitropolit al Ardealului) a propus constituirea unei comisii de sinodali, cu membri din cadrul viitoarei eparhii, printre aceștia figurând și Valer Moldovan, alături de Teodor Herman (protopopul Dejului), Vasile Duma (protopopul Reghinului), Vasile Almășan (avocat în Cluj), Gavril Buzura (avocat în Târgu-Lăpuș) și Pavel Roșca (profesor la Seminarul Andreian)³. În Senatul bisericesc din cadrul primului consistoriu al eparhiei Clujului a fost ales, printre alții, și avocatul Moldovan (1919)⁴. Tot în anul 1919, Valer Moldovan a donat 1.000 de coroane pentru zidirea viitoarei catedrale din Cluj⁵. La începutul anului 1920, el a făcut o donație identică⁶.

La ședința Consistoriului clujean din 4 mai 1920 au fost aleși deputații în sinodul eparhial, în rândul mirenilor numărându-se și Valer Moldovan⁷. Mandatul acestora expira în 1921. La 5 februarie 1921 Consistoriul clujean l-a delegat pe Valer Moldovan să meargă la Sibiu pentru a-l convinge pe mitropolitul Nicolae Bălan de necesitatea și oportunitatea grăbirii creării eparhiei clujene, precum și a alegerii ca episcop a arhimandritului Nicolae Ivan⁸. Avocatul Moldovan a fost unul dintre membrii marcanți ai Consistoriului eparhiei clujene. Datorită eforturilor depuse de avocatul Valer Moldovan, dar nu numai, în anul 1921 s-a reînființat episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, în cadrul Mitropoliei Ardealului, iar prim ierarh a fost ales Nicolae Ivan, sfințit la 4 decembrie 1921 în catedrala din Sibiu de către

² NICOLAE VASIU, IOAN BUNEA, *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936 ctitorul reînviatelor eparhii al Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, p. 83.

³ NICOLAE BOCȘAN, *Istoricul reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului în Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului la 90 de ani (1921-2011)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, pp. 78-79; NICOLAE VASIU, IOAN BUNEA, *Episcopul Nicolae Ivan*, p. 85.

⁴ NICOLAE BOCȘAN, *Istoricul reînființării*, p. 80.

⁵ *Telegraful Român*, anul LVII, Sibiu, 23 august 1919, nr. 81, p. 3.

⁶ *Foaia Bisericească*, anul I, Cluj, 1 martie 1920, nr. 4, p. 8.

⁷ NICOLAE BOCȘAN, *Istoricul reînființării*, p. 83.

⁸ IOAN-VASILE LEB, „Nicolae Ivan (1855-1936), întâiul episcop al Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Tabor*, nr. 9, decembrie 2011, p. 17.

mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului și episcopii Ioan Ignatie Papp al Aradului și Roman Ciorogariu al Oradiei⁹.

Așa după anticipam anterior, Valer Moldovan a fost o prezență constantă în cadrul instituțiilor bisericești ale eparhiei clujene. În cadrul Sinodul eparhial, el a fost una din vocile cele mai prezente la diversele dezbateri care au avut loc. Remarcăm faptul că distinsul avocat turdean a luat parte la începuturile organizării instituționale ale eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, contribuind prin expertiza sa în domeniul juridic la buna funcționare a acestora. La sinodul din mai 1921, Valer Moldovan a îndeplinit calitatea de deputat sinodal din partea cercului XIII Turda, alături de protopopul ortodox, Iovian Mureșan, și omul politic liberal, Mihai Moldovan¹⁰. A fost ales membru în comisia de organizare¹¹. La 10 mai 1921, Valer Moldovan, ca raportor al comisiei de organizare, propune ca sinodul eparhial al Clujului, până la elaborarea unui nou regulament intern, să funcționeze după Regulamentul Sinodului arhidiecezan de la Sibiu¹². La ședința din 11 mai 1921, în aceeași calitate, Moldovan a citit raportul consistorial nr. 1143/1921 referitor la scoaterea unui organ oficial al eparhiei¹³. Această chestiune a fost soluționată o dată cu apariția periodicului *Renașterea*, primul număr văzând lumina tiparului la 1 septembrie 1923. În cadrul aceleiași ședințe, Valer Moldovan a prezentat actul consistorial nr. 1147/1921 referitor la crearea a două posturi de asesor-referenți în Senatul bisericesc¹⁴. De asemenea, tot atunci, Moldovan a fost ales membru membru al noului Consistoriu, în Senatul școlar¹⁵.

Sinodul din aprilie 1922 nu a adus modificări în ceea ce privește oficiile pe care le-a îndeplinit avocatul. Astfel, el a fost membru în comisia de organizare și raportor al acesteia. În această din urmă calitate, în 24 aprilie 1922 a citit actul consistorial nr. 1087/1922 referitor la împărțirea fondurilor și fundațiilor comune cu Arhiepiscopia Sibiului, arătând că această problemă este tergiversată de trei ani de organisme arhidiecezane, fapt care aduce importante pagube pentru eparhia Clujului¹⁶. Tot la acea dată, avocatul a prezentat un proiect de regulament pentru afacerile interne ale Sinodului¹⁷. Valer Moldovan a știut mereu să-i comoreze pe iluștrii înaintași, iar în ședința sinodală din 25 aprilie 1922, a amintit de personalitatea lui Andrei Șaguna¹⁸.

Distinsul avocat turdean și-a păstrat calitățile anterioare și în cadrul sinodului care a avut loc în anul 1924. La ședința din 5 mai 1924, el a completat propunerea colegului său, Sextil Pușcariu, în sensul în care legea cârciumilor să se aplice și în Transilvania¹⁹. Eminent jurist, Moldovan a avut ocazia să se exprime și asupra unei chestiuni delicate cum a fost cea a drepturilor clericilor pensionari. El a arătat, în ședința sinodală din 7 mai 1924, că dreptul de pensie este un drept câștigat și propune ca cei aflați în nevoi să primească un avans din partea

⁹ NICOLAE BOCȘAN, *Istoricul reînființării*, p. 90.

¹⁰ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1921*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1921, p. 11.

¹¹ *Ibidem*, p. 14.

¹² *Ibidem*, p. 27.

¹³ *Ibidem*, p. 42.

¹⁴ *Ibidem*, p. 44.

¹⁵ *Ibidem*, p. 48.

¹⁶ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1922*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1923, p. 21.

¹⁷ *Ibidem*, p. 44.

¹⁸ *Ibidem*, p. 65.

¹⁹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1925, pp. 24-25.

Fondului de pensii al eparhiei²⁰. În aceeași dată, comisia de organizare, printr-un raport prezentat de Valer Moldovan, raportează asupra interpelării deputatului Lazăr Chirilă referitor la situația de drept a bisericii de la universitate²¹.

La următoarele două sinoade din 1925 și 1929, Valer Moldovan nu s-a remarcat printr-o activitate deosebită. La cel din 1925, Valer Moldovan nu a participat, cerând un concediu de trei zile²², iar la cel din 1929, a fost, ca și în trecut, membru în comisia de organizare²³. Considerăm că această scădere de intensitate în activitatea bisericească a lui Valer Moldovan se datorează activității pe plan politic, el fiind în conducerea centrală a Partidului Național Țărănesc, dar și a filialei județene Turda a acestei formațiuni.

El și-a reluat activitatea în cadrul Adunării eparhiale din anul 1930, ca membru în Comisia de organizare²⁴. În cadrul ședinței din 19 mai 1930, Adunarea eparhială își exprimă bucuria pentru faptul că Valer Moldovan a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, fiind caracterizat ca: *vechiu și distins membru al adunării noastre și cald ocrotitor al nevoilor eparhiei Vadului*²⁵. În cadrul ședinței adunării eparhiale din 20 mai 1930, Valer Moldovan a prezentat raportul Consiliului eparhial nr. 3909/1930 privitor la situația lucrărilor și a fondurilor de zidire a catedralei pe anul 1929. Se constată că lucrările catedralei înaintează pe măsura disponibilităților de fonduri²⁶. Tot atunci, el a vorbit despre starea materială gravă a pensionarilor ecleziastici, propunând trecerea preoților la Casa generală de pensii a statului²⁷.

În cadrul Adunării eparhiale din anul 1932, Valer Moldovan nu s-a făcut remarcat, decât prin faptul că a fost membru în secția culturală²⁸.

Alta a fost situația în anul 1933. Astfel, în Adunarea eparhială din acest an, avocatul turdean a fost membru în comisia de organizare, fiind ales la 14 mai 1933²⁹. În ședința din 15 mai 1933, deputatul eparhial Sebastian Stanca din partea comisiei de organizare, a prezentat raportul Consiliului eparhial nr. 5948/1933 privitor la alegerea unui membru mirean în cercul Albacului, în persoana lui Valer Moldovan, oficiu devenit vacant prin renunțarea avocatului Remuș Pașca³⁰. În aceeași ședință, Moldovan, în calitate de raportor al Comisiei de organizare, a citit raportul Consiliului eparhial nr. 2720/1933 privitor la zidirea catedralei din Cluj³¹.

În ceea ce privește Adunarea eparhială din anul 1934, remarcăm din nou intervențiile avocatului Moldovan. El a rămas în continuare membru al comisiei de organizare³². Fost membru marcant al mișcării naționale a românilor din Transilvania la începutul secolului al

²⁰ *Ibidem*, p. 50.

²¹ *Ibidem*, pp. 54-55.

²² *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1925*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1925, p. 8.

²³ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1929*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1929, p. 4.

²⁴ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1930*, Cluj, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, 1930, p. 9.

²⁵ *Ibidem*, p. 14.

²⁶ *Ibidem*, p. 28.

²⁷ *Ibidem*, p. 29.

²⁸ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1932*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1933, p. 12.

²⁹ *Actele Adunării Eparhiale ordinare și extraordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținute la Cluj în anul 1933*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1934, p. 4.

³⁰ *Ibidem*, p. 11.

³¹ *Ibidem*, p. 15.

³² *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1934*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1934, p. 4.

XX-lea, Valer Moldovan s-a simțit atașat de evenimentele care au marcat luptele românilor pentru drepturi. Astfel, în ședința eparhială din 7 mai 1934, el a amintit că au trecut 40 de ani de la procesul memorandiștilor de la Cluj, când 20.000 de români au manifestat în sprijinul acestora³³. Ulterior, Moldovan a luat parte la discuții privind Fundația Gojdu³⁴.

În anul 1935, ierarhul locului, marele episcop Nicolae Ivan, a împlinit vârsta de 80 de ani, astfel că la 26 mai 1935, în numele Adunării eparhiale, Valer Moldovan a prezentat la reședința episcopală un mesaj de recunoștință și admirație pentru munca depusă pentru biserică și pentru eparhia Vadului, Feleacului și Clujului de vrednicul vlădică³⁵. Ulterior, în ședința din 27 mai 1935, Valer Moldovan împreună cu Emil Panaitescu au redactat trei telegrame din partea Adunării eparhiale adresate primului-ministru, ministrului de externe și ministrului cultelor³⁶.

Prodigioasa activitate a lui Valer Moldovan în cadrul instituțiilor bisericești ale eparhiei clujene a continuat și în anul 1936. El și-a reluat activitatea în comisia de organizare, iar la 11 mai 1936 a citit adresa Primăriei din Târgu-Mureș, nr. 11121/1936, prin care se ridică problema creării unui vicariat ortodox în acest oraș³⁷. Tot atunci, el a prezentat actul Consiliului eparhial nr. 1635/1936 privitor la crearea eparhiei Maramureșului. Decizia pentru constituirea noii eparhii fusese luată de Congresul Național Bisericesc în 15 octombrie 1935, însă până la crearea propriu-zisă, se propune organizarea unui vicariat dependent de eparhia clujeană format din protopopiatele Sighet, Baia Mare și Satu Mare³⁸.

La Adunarea eparhială din 1937, Valer Moldovan a fost din nou membru al comisiei de organizare³⁹ și a renunțat la funcția de președinte al secției eparhiale a Frăției Ortodoxe Române⁴⁰. În anul următor, avocatul turdean a luat parte la lucrările forului bisericesc în aceleași condiții⁴¹.

VALER MOLDOVAN ȘI VIAȚA BISERICESCĂ A EPARHIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI.

Deși a avut o activitate politică deosebit de încărcată atât pe plan local la Turda, cât mai ales pe plan național la București, avocatul Valer Moldovan a găsit timp pentru a participa la diverse evenimente din viața bisericească a Transilvaniei. Se remarcă apropierea de episcopul Nicolae Ivan, pe care l-a însoțit în diverse ocazii, mai ales în vizitele sale de la Turda. Ierarhul a efectuat între 20-21 mai 1922 o vizită canonică la Turda, ca parte a unui adevărat turneu în zona Munților Apuseni, iar printre cei care l-au primit în orașul de pe Arieș a fost și prietenul și colaboratorul său, avocatul Valer Moldovan⁴². Nicolae Ivan a revenit la Turda

³³ *Ibidem*, p. 7.

³⁴ *Ibidem*, p. 24.

³⁵ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1935*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1935, p. 7.

³⁶ *Ibidem*, p. 11.

³⁷ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1936*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1936, p. 20.

³⁸ *Ibidem*, p. 22.

³⁹ *Actele Adunării Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1937*, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1938, p. 4.

⁴⁰ *Ibidem*, p. XVII.

⁴¹ *Actele Adunării „Eparhiale ordinare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ținută la Cluj în anul 1938”*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1939, p. 5.

⁴² RĂZVAN MIHAI NEAGU, „Episcopul Nicolae Ivan și orașul Turda”, în *Tabor*, nr. 2, februarie, 2019, p. 58.

în 19 februarie 1925, când a efectuat o vizită *incognito*, iar împreună cu protopopul Iovian Mureșan a inspectat terenul pe care se va construi viitoarea catedrală din orașul de pe Arieș. Ulterior, însoțit de Valer Moldovan, înaltul prelat a vizitat Școala de meserii, adresându-le cuvinte de laudă ucenicilor⁴³.

La 19 septembrie 1926 Valer Moldovan a participat la Turda, la ceremonia punerii pietrei de temelie a Catedralei „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, în calitate de președinte al comitetului parohial. Menționăm că la momentul solemn au participat episcopul Nicolae Ivan, primarul Clujului, Teodor Mihali, primarul Turzii, Iuliu Gențiu, prefectul județului Turda, Ovidiu Gritta, și ministrul cultelor și artelor, Vasile Goldiș⁴⁴.

Valer Moldovan a fost printre cei care au susținut crearea Frăției Ortodoxe Române (FOR). Această organizație a intelectualilor ortodocși a luat ființă la Cluj, în urma adunării de constituire din 5 martie 1933, fiind prezidată de ilustrul om de cultură, Sextil Pușcariu. În cadrul ședinței de constituire, Valer Moldovan a fost cel care a citit statutele FOR, fiind ales în Consiliul General din partea eparhiei Clujului, alături de Sextil Pușcariu, Victor Stanciu, Silviu Dragomir și Ion Mateiu⁴⁵. La scurt timp de la fondarea FOR, conștient de noua responsabilitate, Valer Moldovan a ținut la 19 martie 1933 în Sala „Vasile Pârvan” a universității clujene, o conferință, în cadrul respectivei asociații, cu titlul *Principiile fundamentale ale organizației bisericești de azi*⁴⁶. Avocatul turdean a contribuit la extinderea FOR, iar la 14 mai 1933, a participat la Caransebeș, la constituirea secției eparhiale locale a asociației, în calitate de delegat al Comitetului Central⁴⁷. Menționăm că Valer Moldovan a fost președinte al secției eparhiale Cluj, a FOR⁴⁸. În această calitate a condus lucrările adunării generale a FOR, secția eparhială Cluj, care au avut loc la 18 noiembrie 1934 la Aiud. În discursul său, Moldovan a vorbit despre importanța familiei și rolul Ortodoxiei în viața românilor din Transilvania și a citit telegramele omagiale ale episcopului, Nicolae Ivan și președintelui FOR, Sextil Pușcariu⁴⁹.

Avocatul Moldovan a fost unul dintre cei care au susținut edificarea a două monumente simbol ale Ortodoxiei din Transilvania: Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj și Catedrala „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Turda. El a fost prezent la sfințirea ambelor lăcașe de cult. Astfel, la 4-6 noiembrie 1933 au avut loc festivitățile sfințirii Catedralei din Cluj în prezența regelui Carol al II-lea, a Marelui Voievod de Alba Iulia, Mihai, a principelui Nicolae, a patriarhului României, Miron Cristea, a mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, a episcopilor Nicolae al Clujului, Nichita al Argeșului, Grigore al Aradului și Ioan al Armatei. Au mai participat primul ministru Alexandru Vaida-Voevod și profesorul Dimitrie Gusti⁵⁰.

De asemenea, în 1935 Valer Moldovan a luat parte la târnosirea Catedralei Ortodoxe din Turda. În contextul sfințirii impunătorului edificiu bisericesc, el a elaborat un articol referitor la protopopul ortodox, Iovian Mureșan (*Protopopul Iovian Murășianu, omul și opera lui*) apărut în ziarul *Renașterea*, nr. 44 din 3 noiembrie 1935, în care îi aducea un pios omagiu vrednicului protopop al Turzii⁵¹. La data de 3 noiembrie 1935, a avut loc sfințirea solemnă a Catedralei din Turda de către episcopul Lucian Triteanu al Romanului, Valer Moldovan par-

⁴³ *Renașterea*, anul III, Cluj, 22 februarie 1925, nr. 8, p. 8

⁴⁴ *Renașterea*, anul IV, Cluj, 26 septembrie 1926, nr. 39, pp. 1-4.

⁴⁵ *Renașterea*, anul XI, Cluj, 19 martie 1933, nr. 10-11, pp. 2, 16.

⁴⁶ *Renașterea*, anul XI, Cluj, 26 martie 1933, nr. 12, p. 3.

⁴⁷ *Telegraful Românul*, anul LXXXI, Sibiu, 27 mai 1933, nr. 43-44, p. 4.

⁴⁸ *Renașterea*, anul XII, Cluj, 4 martie 1934, nr. 9, p. 3.

⁴⁹ *Renașterea*, anul XII, Cluj, 25 noiembrie 1934, nr. 47, p. 2.

⁵⁰ *Renașterea*, anul XI, Cluj, 19 noiembrie 1933, nr. 45-46, *passim*.

⁵¹ *Renașterea*, anul XIII, Cluj, 3 noiembrie 1935, nr. 44, p. 1-2.

ticipând la ceremonie alături de personalități marcante precum Alexandru Lapedatu (ministrul cultelor), istoricul Ioan Lupaș, omul de cultură Onisifor Ghibu sau Ioan Vască (rectorul Academiei Teologice din Cluj)⁵².

Avocatul Moldovan și-a dovedit atașamentul față de Biserica Ortodoxă în perioada tulbură a ocupației horticiste a Transilvaniei de Nord. El a făcut parte din Consiliul care conducea vicariatul de Alba Iulia, creat de episcopul Nicolae Colan la 6 septembrie 1940 pentru a coordona activitatea parohiilor episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului rămase în România⁵³.

CONSIDERAȚII FINALE.

Avocatul Valer Moldovan a fost o personalitate foarte apropiată de Biserica Ortodoxă. El a contribuit la crearea eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului și a făcut parte din instituțiile de conducere ale acesteia, ca mirean. Această parte oficială a activității sale ecleziastice a fost dublată de o relație personală, de prietenie cu episcopul Nicolae Ivan, alături de care s-a aflat de multe ori. Distinsul avocat a fost prezent la diverse momente ale Ortodoxiei din Transilvaniei, precum cele desfășurate la Cluj sau Turda.

ABSTRACT

RĂZVAN MIHAI NEAGU, *Barrister Valer Moldovan from Turda and the Orthodox Church*

Valer Moldovan was, undoubtedly, the greatest political personality of Turda. The outstanding legal expert studied law at Cluj and Budapest and successfully concluded his studies with a PhD. He got involved early in the national movement of the Romanians in Transylvania, as he was a member of the central leadership board of the Romanian National Party. He was the first dean of the Turda Bar between 1923 and 1929. Valer Moldovan was a Member of the Parliament, a deputy and a senator for several years. The highest office he held was Vice President of the Romanian Senate (1928-1929). He was also a member of the Government as an Undersecretary of State and a Ministerial Chief Executive for the Region of Ardeal. Alongside this aspect of his activity, Valer Moldovan was one of the most renowned professors of „King Ferdinand” University in Cluj, at the Faculty of Law. On the political field, he was a member of the National Peasants’ Party until 1947 when the communist authorities dismantled it. He had a very close relationship with the orthodox church in Transylvania and he was a friend of bishop Nicolae Ivan. Lawyer Valer Moldovan was a constant presence in the institutes of management of the bishopric of Cluj. He was also noted for participating in various church events. Of these, we mention the consecration of the cathedrals in Cluj (1933) and Turda (1935).

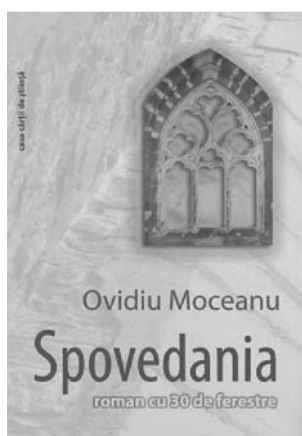
KEYWORDS: *Valer Moldovan, bishopric of Cluj, Turda, eparchial synod, Nicolae Ivan*

⁵² *Renașterea*, anul XIII, Cluj, 10 noiembrie 1935, nr. 45, p. 1.

⁵³ *Renașterea*, anul XVIII, Alba Iulia, 10 noiembrie 1940, nr. 36, p. 3.

Recenzii

OVIDIU
MOCEANU,
Spovedania,
roman cu 30 de
ferestre, Ediția
a III-a, Editura
Tracus Arte,
2017.

Invitație la *Spovedania*

Apărut în anul 2012 și scris pe parcursul a aproximativ două decenii, romanul *Spovedania* este o apariție salutară și singulară în literatura română postdecembristă prin temă și actualitatea mesajului propus. Revenirea la o normalitate morală, atât de clamată în spațiul public de după '89, nu are sorți de izbândă doar printr-o redresare economică de tip capitalist sau o orientare exclusivă spre material. De altfel, salvarea nu poate veni nici prin chinuitoarele „mărturisiri” și deconspirări supralicitate de literatura contemporană ori prin apelul la dedublare artistică între existențial și istoric. Cel puțin pentru spațiul românesc este nevoie de o abordare mai amplă și integratoare.

Spovedania este unul dintre romanele scriitorului Ovidiu Moceanu care își începe destinul literar sub seducția titlului. Actul lecturii este ab initio subsumat conotației ecleziastice a termenului, ceea ce poate genera asumarea unei chei de lectură comode, previzibile și accesibile ochilor grăbiți. **Dar** această spovedanie nu e pentru curioși, ci pentru cei capabili să privească taina în esența ei, căci ea nu este o confesiune determinată de timp și spațiu, ci presupune o schimbare fundamentală a ființei umane. **Aceasta este și linia arhitecturală care menține deschiderea celor 30 de ferestre.** *Spovedania* a fost întotdeauna actul

care a suscitât cele mai multe curiozități și controverse dat fiind caracterul ei secret și sacramental. Ori un roman care-ți propune o astfel de călătorie interioară câștigă nu doar prin generozitatea de a-ți permite accesul într-o lume a inițiaților, ci mai ales prin autenticitatea pe care actul în sine a presupus-o de milenii. Așadar, dincolo de intențiile autorului și de așteptările cititorilor, romanul *Spovedania* se dezvăluie pe îndelete, imperturbabil în curgerea lui narativă, ceea ce nu exclude câtuși de puțin dramatismul întâmplărilor, creând, din fereastră în fereastră, un alt spațiu de oxigenare spirituală. Ferestrele par tot atâtea deschideri concentrice, din ce în ce mai mari, mai cuprinzătoare pornind de la necesara acomodare temporală, istorică, până la abordarea problemei cu adevărat esențială: pregătirea omului pentru veșnicie.

Impresionant ca număr de pagini cu o vastă referință cronologică, romanul încearcă să cuprindă nu doar istoria recentă a României cu turbulențele ei sociale, ci și o istorie interioară mult mai dificil de surprins și sistematizat: cea a lui Valeriu Cărpinișan, protagonist al romanului și subiect al unei spovedanii cu mult mai complexe decât lasă cuvântul să se înțeleagă. Pe scurt, subiectul romanului gravitează în jurul **racului (cancerului)**, boala necruțătoare survenită în urma unui „pact mișelesc cu «asediatorii»” a organismului. **Racul** nu e altceva decât o punere în abis a ideii că o astfel de boală erodează nu doar un neputincios trup uman, cu consecințe restrânse, ci o societate întregă printr-o mutație diabolică a valorilor. Debutul romanului surprinde și un debut al bolii protagonistului, al frământărilor postdecembriste, al lumii care, anesteziată încă de evenimentele din decembrie '89, încearcă să respire primele semne ale libertății. În acest context teza narațiunii rămâne aceeași: un sistem cu alt chip urmează altuia, însă oamenii rămân aceiași, cu o inerție dezolantă, parcă incapabili să reacționeze la uriașa oportunitate a libertății. Valeriu Cărpinișan este parte din acest joc al trecerii, al cernerii, al re poziționării. Boala îl proiectează însă pe cu totul alte orbite, determinându-l să-și pună, în sfârșit, probleme fundamentale. Tabloul uman succint

prezentat prin descrierea unor personaje precum Florica Roman, Silvia Teodorescu, Melania Dobrescu, Dumitru Danciu, Nicolae Popescu, Costică Pițu (ca să amintim doar câteva din numele acestor personaje), nu face altceva decât să redecoreze, pentru un cititor nefamiliarizat, atmosfera anilor '90 când încă puternicele pulsiuni ale orânduirii comuniste își mai făceau simțite prezența. Valer face parte din această lume, cu ițele ei nedeslușite, fără să o asume, devenind victimă a ticăloșiei celorlalți care, în virtutea unei adaptabilități de context, reușesc să se camufleze pentru supraviețuirea în noua lume.

Boala devine un punct nevralgic, care-l obligă pe Valer, în fața seducției funcțiilor și a poziționării sociale, să aleagă o altă cale. Primul punct al unui astfel de pelerinaj, căci spre asta ne invită romanul, este biserica. Atmosferă este descrisă prin ochii cunoscătorului, iar personajul „uitat”, preotul, după mărturia autorului, revine în actualitate. Nu pentru că el nu ar fi existat în literatura postdecembristă, dar de cele mai multe ori este abia amintit sau prezentat într-un registru marginal, adesea ironic.

Părintele Policarp este cel care deschide un drum. Problematika spovedaniei devine evidentă și se cere explicată îndelung. Dintr-o dată termenul nu-și mai încapă în hainele strâmte ale denotației sale. Ceea ce părea să fie la îndemâna oricui începe să se aprofundeze atât de mult încât hotărârea pentru o astfel de întâlnire devine o adevărată provocare. Obișnuit să gândească în termenii relativi ai societății, fără a-și pune problema legăturilor uluitoare dintre faptă și consecințele ei cele mai imprevizibile, Valeriu Cărpinișan se descoperă total nepregătit pentru o astfel de experiență. Anamneza la care este obligat de propria conștiință îi dezvăluie primele date despre starea interioară. Personajul imaginar Tristoiu, o întruchipare a stării de vid, Marțela (Marcela), a manifestărilor diabolice, devin primele semne ale unei vederi duhovnicești. Lungile conversații cu părintele Policarp, om ancorat în societate prin familie și parohie, întâlnirea de la distanță, dar providențială cu părintele Teodul de la Sâmbăta îl vor pregăti

pentru momentul zero al experienței sale desfășurate într-un salon de spital acolo unde ecourile lumii zgomotoase se mai aud încă prin vocile celor internați. Cine sunt ei? Unii cunoscuți, alții necunoscuți, dar cu impresia că fac parte din aceeași lume neașezată, confuză și polarizată atinsă de un rac moral, în primul rând. Dar și acolo există un reper, în părintele Ioan, pentru că Dumnezeu nu-și lasă niciodată via pe care a sădit-o Dreapta Lui. Valer se spovedește împlinind o iconomie numai de Dumnezeu știută. Cititorul curios să „vadă în direct”, prin așternerea rândurilor, o spovedanie va trebui să se mulțumească doar cu taina. O taină care nu s-a lăsat dezvăluită decât de lumina zilei: „Se crăpă de ziuă când părintele Ioan își ridică epitrahilul de pe creștetul meu”. Va urma o altă spovedanie în fața părintelui Natanail, de la Cluj, pentru că va fi una continuă și ziditoare. Păcatele sunt cele ale oricărui muritor, cu accent pe unele care au prin natura lor „darul” de a ucide fără milă precum racul.

Romanul conturează o altă dimensiune a spovedaniei. Valer nu rămâne la o împlinire „corectă” a acestei taine, la momente stabilite. Pentru el spovedania care a început în dialogurile cu părintele Policarp, s-a consumat sub epitrahilul părintelui Ioan și, în anii ce au urmat, s-a desăvârșit sub ascuțita pătrundere duhovnicească a părintelui Natanail, a devenit un *modus vivendi*. Spovedania lui Valer este una continuă și ea implică și o transfigurare. Devenirea acestui „fiu risipitor” este urmărită în modul cel mai realist și concret cu putință. Personajul nu este scos din lumea în care trăiește, ca un cobai pe care se experimentează chestiuni de natură religioasă. El este prezent în lume, gustă din toate plăcerile ei, cunoaște corupția propriei ființe, descoperind că împlinirea personală prin transfigurare nu este doar o teorie a creștinismului, ci o modalitate autentică de salvare. Tocmai pentru că este autentică, este puțin căutată și greu accesibilă. Jurnalul încredințat părintelui Natanail este echivalentul mărturisirii „*Acestea și mai mari decât acestea am făcut!*” urmată de eliberarea de sub povara propriilor fapte. Se explică astfel și episodul în care

ființa malefică, Marcela, ființe despre care, personal, cred că există cu adevărat, apare în salonul de spital cerând imperativ jurnalul. Este imaginea recognoscibilă a Răului care cere socoteală față în față cu omul eliberat prin Spovedanie. Aici este locul să remarcăm că în roman *spovedania este sinonimă cu metanoia* (pocăința, transfigurarea). Poate că în parcurgerea acestor ferestre personajul va fi trecut și prin Vămi acolo unde, conform Tradiției, Răul cere însemnările pentru acuzare. Dar cine a spus că Vămile nu pot fi chiar ferestre spre mântuire?

Visul devine adesea calea de reconstituire anamnetică a unor evenimente străine care au totuși o coerență în realitate. Reprezentările morții, din fereastra a 17-a reflectă unul dintre momentele în care personajul conștientizează nevoia de lămurire a relației sale cu vinovăția. Acest aspect nu este conturat în mod gratuit sau previzibil. Pe parcursul întregului roman acest punct este unul dintre cele mai nevralgice. „De ce eu?/ De ce mie?” sunt întrebările firești care se conturează tocmai în punctul de dezechilibru generat de această lipsă de înțelegere a vinovăției. Autorul romanului observa că „visul răscolește amintirea, de care trebuie să ne eliberăm, iar diavolul găsește în asta o armă, pentru că amintirea poate fi întipărită în cuget”¹. Așadar, apelul la aceste insule onirice se face deliberat, justificând astfel căutarea conștientă a liniștii care nu poate veni decât prin spovedania ca mod asumat de curățire interioară.

Textul este amplu, bogat în descrieri (mai ales a satului natal-Hodaie), reactualizări istorice (evenimente ante și postdecembriste), povești de viață zguduitoare (Ana Todor), portrete memorabile (părintele Ioan Sebeșan, medicul Josefina Vârlan), descrieri ale Brașovului (locuri familiare, evenimente precum tradiția Junilor) și alte evenimente care curg în mod firesc din plăcerea personajelor de a povesti întâmplările pe care le-au trăit. Nu este de neglijat nici doza cuminte de umor menită să descrețească frunțile și să alunge gândurile negre.

¹ OVIDIU MOCEANU, *Visul și împărăția – Elemente de teologie a visului*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Egumenița, Galați, p. 77.

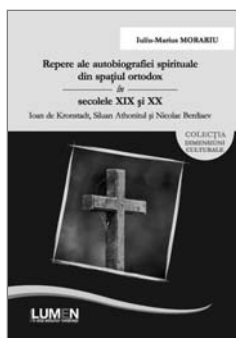
Colecția de bancuri atribuită lui Teofil Racoți, în fereastra a 6-a este savuroasă. Când și când naratorul mai presară vorbe de duh cu dubla funcție fatică și de delectare: „Natanaile, Natanaile, cu glasul opt, chiar te-ai copt!” (referindu-se la cele opt scrisori împotriva regimului ale părintelui), „No, frate Mihai, acum chiar că ai belit belingărul...” (reacția candidă a boschetarului care-și vede tovarășul de suferință mort), „elegia broscănească, meditația broscană, textele broștești ș.a” (referitoare la poetul Andrei Broască). Umorul plutește, ca o mireasmă cu bun miros, deasupra unei lumi bolnave, iar inocența și simplitatea amugeanului știe a face Hodaie din toată lumea.

Nu se poate ca citind *Spovedania* să nu intuiești omul din spatele acestei arhitecturi complexe cu cele 30 de ferestre în 18 coloane. Spovedania nu este doar a lui Valer! E mai ales a celui ascuns dincolo de rânduri mai degrabă de farmecul povestirii decât de nevoia de a nu fi deconspirat. Mesajul este atât de puternic încât romanul spovedește fiecare cititor care ia în serios actul lecturii, invitându-l să poposească apoi sub epitrahil pentru a recăpăta aceeași viziune eliberatoare a protagonistului care „Se simțea un om liber, fără teamă și fără vină, ocrotit tocmai de neputințele sale, precum acela care zicea odinioară: când sunt slab atunci sunt tare”². Densitatea epică a romanului este solicitantă. Trupul îi este greu. Probabil o reflectare a sufletului protagonistului. Am rămas, în finalul lecturii acestui roman, cu imaginea puternică a homarului care atunci când se simte inconfortabil își distruge carapacea pentru a putea crește. Nu apelează la surogate sau la calmante pentru a uita disconfortul. Cărpinișan răspunde în mod adecvat acestui disconfort distrugându-și carapacea socială și personală prin duhovnic și spovedanie. Orice încercare de a uita, de a ignora disconfortul are o singură consecință: rămânem mici, neroditori, cu impresia grandomaniei ca smochinul din Evanghelie³.

CONSTANTIN PETREA

² OVIDIU MOCEANU, *Spovedania-roman cu 30 de ferestre*, Ediția a III-a, Editura Tracus Arte, 2017, p 545.

³ Luca, 13, 6-9; Biblia Ortodoxă.

IULIU-MARIUS MORARIU, *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX, Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev*, Editura Lumen, Iași, 2019.

Pentru o autobiografie spirituală?

În cursul cercetării doctorale, pe lângă tema propriu-zisă, am fost preocupat și de biografiile sfinților studiați. Ceea ce mă interesa atunci erau note biografice sau autobiografii istorice care m-ar fi ajutat să înțeleg parcursul vieții lor, împrejurările în care au scris anumite opere sau au luat decizii majore privitoare la disputele și frământările teologice ale vremii. Spre surprinderea mea, am găsit foarte puține elemente biografice sau autobiografice în scrierile lor. Am întâlnit însă panegirice și encomioane, precum și scrieri biografice ale ucenicilor sau prietenilor persoanelor în cauză, astfel nu am greși dacă am afirma că în primul mileniu creștin, în spațiul răsăritean autobiografia spirituală lipsește cu desăvârșire.

Motivul pentru care genul autobiografic lipsește de la părinții răsăriteni este, dacă aruncăm o privire în literatura patericală, ferirea de ispita mândriei și întărirea cu virtutea smereniei. Referirile la experiențele duhovnicești se făceau spre folosul celor care cereau sfat și erau puse pe seama altor părinți care nu erau de față, abia după trecerea la cele veșnice, în cele mai multe cazuri, ucenicii aflau că de fapt avă care le vorbise era el însuși protagonistul în multe dintre exemplele date.

În lucrarea de față, *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX – Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev* –, apărută în anul 2019, în cea de-a doua ediție, la Editura Lumen din Iași, Iuliu-Marius Morariu (părintele Maxim) se străduiește să

identifice autobiografiile spirituale în spațiul răsăritean în secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Se cuvine menționat, de la bun început, că lucrarea a fost susținută ca lucrare de doctorat în Teologie, în data de 2 octombrie 2019, iar în baza acesteia, autorului i s-a acordat calificativul „Excelent” cu *Summa cum laude*, cea mai înaltă distincție academică conferită la absolvirea unor studii universitare.

Dorind să elimine lipsa unei definiții clare și concise a „autobiografiei spirituale” (pp. 18-20) și să treacă în revistă „principalele repere din istoria autobiografiei spirituale în spațiul creștin” (p. 20), autorul își propune într-un demers științific să „despice firul în patru” printr-o analiză complexă care să conțină și „chestiuni privitoare la context, mesaj, conținut, stil, repere și alte chestiuni isagogice, și reliefarea principalelor motive, a temelor recurente, utilității practice și a identificării surselor de inspirație ale autorilor” studiați.

„Datorită faptului că foarte multe dintre texte nu au fost scrise cu scopul de a fi publicate” (p. 30), în spatele lor se întrevede o potențială literatură aghiografică mai umană, o autobiografie necenzurată, care este mai ușor digerabilă de omul contemporan.

Demersul tânărului doctorand este îngreunat de lipsa unei definiții complexe și exhaustive a autobiografiei spirituale, puținele încercări de definire a acesteia rămân nesatisfăcătoare pentru autorul prezentei lucrări, fapt pentru care dedică problematicii un întreg capitol intitulat „Precizări terminologice”, în care extrage elementele definitorii ale autobiografiei spirituale, constatând că „autobiografia spirituală are ca element definitoriu principal legătura cu spiritualitatea. Experiența transcendentului, deopotrivă subiectivă și mistică, marcată de întoarcerea dinspre ceva înspre Dumnezeu, se regăsește așadar în centrul ei” (pp. 56-57), astfel „în centrul fiecărei autobiografii spirituale, se găsește descrierea relației autorului ei cu Dumnezeu, a drumului său înspre Acesta” și „din acest motiv, nu toate textele autobiografice sau care au în centru prezentarea unor aspecte din spectrul memorialistic pot fi subsumate genului în cauză” (p. 57).

Elementul distinctiv față de autobiografiile și lucrările memorialistice „clasice” este dat de depășirea relatării unor evenimente moarte, privite distant și rece, de trecerea dincolo de cascada de date și evenimente care se succed în fața cititorului, contemporan sau nu cu autorul lor, la efectul scontat de autobiografia spirituală, acela de a transforma viața cititorului, de a-l menține constant contemporan cu evenimentele și totodată el însuși un actor principal, care se regăsește în ipostaze identice sau asemănătoare cu cele ale autorului jurnalului autobiografic spiritual, de aceea „Un element comun tuturor este faptul de a fi fost, la timpul lor, oameni care au schimbat mentalități și au reușit să fie, în contextele în care au activat, formatori de opinie” (p. 59).

În urma cercetării asidue, autorul face diferențierea clară între lucrările care conțin elemente de autobiografie spirituală în spațiul ortodox, dar nu se încadrează total genului, astfel: „Așa cum am spus, multe lucrări de memorialistică, autobiografii sau jurnale din spațiul ortodox conțin și referiri la experiențele mistice care i-au marcat pe autorii lor, însă doar cele concepute strict ca opere care să aibă în centru aceste experiențe, pot fi subsumate categoriei avute în vedere” (p. 65) și lucrările efective de autobiografie spirituală: „Rezumând, trebuie să afirmăm faptul că, pentru a fi considerată astfel, o lucrare trebuie să aibă un conținut eminent autobiografic, să fie scrisă de un autor care-și propune prezentarea unor aspecte esențiale privitoare la propria sa biografie, și nu la cea a altora” (p. 69) „trebuie să aibă în centru experiența mistică a autorului, lupta sa cu sine, experiența mistică a întâlnirii cu Dumnezeu, a părăsirii de către acesta, și a îndelungilor căutări, dorința sinceră de comuniune cu El, și prezentarea unor aspecte ce țin de intimitatea sufletească a autorului și de modul în care se conturează aceasta în raport cu divinitatea” (pp. 69-70).

Capitolul al II-lea, dedicat istoriei genului autobiografic spiritual urcă perioada studiată până la Apostolul Pavel, care este considerat de către autor ca „fondator al scrisului la persoana întâi în spațiul creștin” pornind de la textul acestuia din 2 Co 12, 5-9, considerat baza autobiografiei spirituale (p. 72). În

același capitol, autorul ne conduce pe firul roșu al evoluției genului de la Sfântul Apostol Pavel și până la Sfântul Ioan de Kronstadt, cu popasuri la cei care, în spațiul eterodox, sunt considerați reprezentanți sau promotori ai genului.

Capitolele III, IV și V alcătuiesc nucleul cercetării, astfel capitolul al III-lea este dedicat Sfântului Ioan de Kronstadt și *Jurnalului* său *duhovnicesc*, capitolul al IV-lea este dedicat Sfântului Siluan Atonitul și *Jurnalului mistic* al acestuia, iar capitolul al V-lea este rezervat lui Nicolae Berdiaev și *Memoriilor* sale. Fiecare din aceste trei capitole conțin repere bio-bibliografice ale persoanelor studiate, studiul operelor în cauză ale acestora și nu în ultimul rând, concluzii pertinente în urma analizării acestora, iar *Concluziile generale* ne fac o scurtă trecere în revistă a principalelor concluzii din cadrul cercetării. Îmbinarea fericită a biografiilor, plasarea în contextele social, duhovnicesc, istoric și cultural ale vremii, cu analiza textului operelor selectate, accentele și jaloanele puse în cadrul acestora precum și formularea de concluzii obiective constituie o introducere necesară și o posibilă cheie de lectură a textelor autobiografice aduse în fața cititorului, fapt pentru care lucrarea de față, a cărei lectură o recomand, se dovedește a fi un punct de referință necesar în înțelegerea lucrărilor autobiografice ale Sfântului Ioan de Kronstadt, ale Sfântului Siluan Atonitul și ale lui Nicolae Berdiaev.

Cu 691 itemi bibliografici, rezumate în limbile engleză, franceză și italiană și cu un bogat indice de nume lucrarea semnată de *Iuliu-Marius Morariu (părintele Maxim)* se înscrie în demersul științific al redescoperirii scrisului despre sine, uneori necesar, în avalanșa de întrebări diverse care cer răspunsuri din viață și nu din cărți, al discernământului dintre ceea ce, chiar dacă a fost o experiență înjositoare sau nefericită pentru un anumit moment din viața duhovnicească a autorului, poate aduce un folos duhovnicesc omului ispitit și încercat și, uneori, chiar sminteală descriind latura mai trupească, plină de slăbiciuni ale celor care, după un demers anevoios și sinuos, sunt candidați cu multe șanse la dobândirea Împărăției lui Dumnezeu.

NICOLAE KEREEKES

MIHAI CIUREA, *Epistola Sobornicească a Sfântului Iuda: Introducere, traducere, comentariu și teologie*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, 200 p.

Părintele Mihai Ciurea, diacon al Mitropoliei Olteniei și Lector Universitar al Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova, ne surprinde plăcut cu o nouă carte a sfinției sale, legată de exegeza și teologia Noului Testament. Suntem obișnuiți deja cu activitatea dânsului din zona de cercetare filologică și exegetică a Sfintei Scripturi în limbile ei originale (ebraică și greacă), dar și cu cercetarea legată de isagogia textului sacru, unde a reușit să definească principalele etape ce stau la baza transmiterii textului biblic, precum și a conturării Canonului biblic noutestamentar. În domeniul filologiei biblice, a conturat o interesantă propedeutică a temei onomasticii divine (teonime), cu accent pe perspectiva contextuală, semitică și filologică, dar și cu o aprofundare teologică, patristică și cultică. La aceasta se adaugă și ampla introducere în limba greacă a dialectului comun (gr. *koinē dialektos*), un instrument de lucru util ce poate constitui o bază sigură pentru cei care vor să citească originalul Noului Testament.

Preocupările exegetice mai noi ale părintelui Mihai merg în direcția studierii corpusului epistolar sobornicesc al Noului Testament, de unde și titlul cărții de față. Lucrarea este structurată pe trei capitole mari: primul capitol, se ocupă cu precizarea problemelor legate de isagogia epistolei (chestiuni analitice ce țin de canonicitatea textului, de autorul ei, de data și locul scrierii, de destinatarii epistolei cât și de limba, genul literar și structura ei); cel de-al doilea capitol oferă traducerea autorului (un mare plus al cărții care denotă totodată originalitate și acribie în desfacerea tuturor nuanțelor limbii originale) dar și comentariul exegetic asupra epistolei Sfântului Iuda, prin care autorul se folosește de cele mai actuale cercetări în domeniu ale specialiștilor, dovedind o bună cunoștință a rezultatelor științifice, pe care le preia critic

în exegeza dânsului; cel de-al treilea capitol prelungește datele culese în urma laborioasei exegeze, completând tabloul cu o culoare teologică dominantă, desprinsă din învățăturile sfinților părinți și ale teologilor români de ieri și de azi. Cartea se încheie prin oferirea unei vaste liste bibliografice, din care autorul s-a inspirat, fascinându-ne prin erudiția ei.

Capitolul intitulat „Traducerea și Comentariul Epistolei Sobornicești a Sfântului Iuda”, tratează la nivel filologic și exegetic, verset cu verset, întreaga epistolă (după metodologia internațională de lucru, specifică comentariilor biblice științifice). Apreciem aici duhul ortodox de gândire al Părintelui Mihai, care interpretând titulatura Sfântului Iuda, spune despre acesta: „De remarcat totuși faptul că autorul nu amintește nimic despre rudenia sa cu Iisus Hristos, nici despre a fratelui său, «Iacob, fratele Domnului» (Marcu 6, 3; 1Corinteni 9, 5), pentru că nu vrea să profite de un anumit statut privilegiat în scopul câștigării admirației și bunăvoinței auditoriului, ci preferă să se situeze la același nivel cu ceilalți creștini” (p. 60). Deși identificarea falșilor predicatori, care promovau erezii proto-gnostice și chiar hristologice, este recunoscută de exegeți a fi un *crux interpretum*, cartea de față încearcă să ofere unele piste de identificare, pentru a limpezi înțelegerea contextului: „vina este de a fi niște nelegiuți notorii, lipsiți de orice sentiment de evlavie... Impietatea este unul dintre termenii clasici care desemnează adversarii credinței în Noul Testament... Prima caracteristică a acestor oameni infiltrați în comunitate este că înțeleg greșit eliberarea din robia păcatului, cu permisiunea de a face orice, schimbând harul Domnului nostru în desfrânare... Al doilea aspect al învățăturii falșilor învățători se referă la compromiterea curăției credinței în singurul Stăpân” (pp. 77-78). Cu privire la pedeapsa pe care o vor primi acești uzurpatori ai credinței adevărate, Sfântul Iuda este foarte precis, nelăsând loc speculațiilor: dacă Dumnezeu nu l-a cruțat pe Israel, atunci când s-a îndepărtat de calea cea dreaptă, alunecând în idolatrie; nici pe acești defecți proto-gnostici nu-i va lăsa nepedepsiți, pentru ca prin gestul acesta, Dumnezeu să restabilească sănătatea morală a credincioșilor Săi (p. 84). Mai mult decât atât, dacă nici măcar îngerii, care sunt asemenați cu păcătoșii desfrânați din Sodoma și Gomora, nu

au scăpat de mânia lui Dumnezeu, după ce au păcătuit împotriva Lui; cu siguranță, nici ereticii imixtați prin comunitățile creștine nu vor putea scăpa de consecințele intrinseci ale acțiunilor lor cabotine (pp. 87-92).

Salutară este exegeza părintelui Mihai cu privire la trimiterea „apocrifă” către arhanghelul Mihail (*1Enoch*), iarăși un *crux interpretum* al epistolei. Fiind una dintre așa-zisele idei controversate ale Sfântului Iuda, tocmai pentru că face trimitere către o pseudoepigrafă, spun majoritatea specialiștilor, decantarea ei de toate impuritățile ideologice este un alt mare atu al lucrării de față. Autorul afirmă că enigmatică formulă biblică „să te certe pe tine Domnul” de fapt are acoperire canonică, ea inspirându-se din textul profetic de la *Zaharia* 3, 2, unde este vorba despre contextul acuzației Satanei împotriva marelui preot Iosua și împotrivirea arhanghelului Mihail (p. 101).

Atitudinea celor credincioși față de aceste atacuri spirituale reprezintă o dimensiune teologică cheie a epistolei (*Iuda* 17-23), căreia autorul nostru îi conferă un spațiu exegetic însemnat. Stilul de expunere al acestor versete de final este unul exortativ, parenetic – din punct de vedere retoric, este un *peroratio* cu ajutorul căruia Sfântul Apostol Iuda recapitulează principalele argumente ale scrierii sale, oferind totodată și concluziile sale. În corpusul acesta, Apostolul Iuda părăsește stilul polemic, îndreptându-se către credincioși, și îndemnându-i să se întărească în credința cea una a sfinților. Cheia de boltă o reprezintă imperativul *mnesthete* adică „aduceți-vă aminte” de învățătura apostolică (*kerygma*), fundamentul de neclintit al credinței creștine și rămâneți ancorați întru ea (pp. 131-142).

Ultimul mare capitol al cărții se numește „Teologia Epistolei Sobornicești a Sfântului Iuda”, aici sunt tratate următoarele teme teologice proeminente ale epistolei: unitatea și trinitatea lui Dumnezeu; Judecata universală și Judecata particulară; învățătura despre îngeri; importanța credinței apostolice; viețuirea creștină autentică dar și sensul valoric al Sfintei Scripturi (p. 163). Oarecum atipic în comparație cu celebrele serii de comentarii biblice, care așază dimensiunea teologică în capitolul introductiv al cărții, părintele Mihai alege să așeze la finalul cărții sale acest topic *sine qua non* al metodologiei biblice. Credem că face aceasta, tocmai pentru

a dubla analiza exegetică, completând în felul acesta învățătura sacră, la modul cel mai natural, în curgerea ei firească. Învățăturile cu privire la viața veșnică ale epistolei contribuie și ele cu o nuanță în plus la marele capitol eshatologic al Noului Testament. Autorul identifică cu acuratețe în episodul arhanghelului Mihail, o trimitere către teologia judecății particulare, unde reiese prin trimiterea către profetul Moise, importanța trupului omenesc în toată această ecuație a Judecății lui Dumnezeu (pp. 168-169). Cadrul referențial al apostolului Iuda este unul plin de nădejde în milostivirea fără margini a lui Dumnezeu, Care îi poate mântui chiar și pe acești nenorociți eretici, dacă aceștia se vor pocăi de nelegiuirile lor: „*Credincioșii pot salva de la această pedeapsă veșnică pe cei care sunt sortiți osândeii pentru devierile de la dreapta credință și de la o viață morală. În pofida severității cu care autorul îi mustră pe cei rătăciți de la adevărata credință, printr-un comportament destrăbălat, acesta nu-și pierde nădejdea în mântuirea lor: «Și pe unii șovăitori muștrați-i, iar pe alții, smulgându-i din foc, mântuiți-i; de alții însă fie-vă milă cu frică, urând și cămașa spurcă de pe trupul lor» (vv. 22-23). Rugăciunea celor vii pentru cei adormiți își află aici un temei important” (p. 170).*

Concluziv, această carte de exegeză și teologie a părintelui Mihai Ciurea, specialist al Noului Testament, atinge un deziderat al spațiului biblic ortodox român: acela de-a aduce o notă distinctă dar polifonică în mărețul concert al comentariului Sfintei Scripturi. Este un proces anevoios, încă ne lipsesc multe comentarii care să acopere golul lăsat de lipsa unor tâlcuiri sistematice pe toate cărțile Bibliei, însă observăm cu bucurie, cum generația tânără de bibliști ortodocși români înțeleg acest neajuns și vin salutar să își aducă neprețuita contribuție. Îl îndemnăm pe colegul nostru de la Craiova să continue această binevenită muncă pe toate epistolele sobornicești ale Noului Testament, astfel va contribui cu o cărămidă esențială la ridicarea mărețului Templu al cercetării biblice ortodoxe românești. Slava Muntelui Sionului să te înalțe tot mai sus înspre cunoașterea Celui Ce Este al nostru Mântuitor Iisus Hristos.

Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus, iubitul meu tânăr coleg în binecuvântata muncă de tâlcuire a Cuvântului lui Dumnezeu. Din partea celor de la Cluj: Plus ultra!

CĂTĂLIN VARGA

Autorii

- ✂ **ANDREICUȚ, † ANDREI**, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului; profesor universitar al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.
- ✂ **CIACHIR, DAN**, scriitor.
- ✂ **IONESCU, RĂZVAN** (n. 2 noiembrie 1955), profesor universitar, doctor în teatrologie (cu teza intitulată *Valori ale sacralului de la ceremonial la transfigurare scenică - o contribuție restauratoare asupra întâietăților*), doctor în teologie (cu teza intitulată *Teologie și politică - tradiții, erori, detalii iconice, mărturii istorice și aspecte mai puțin cercetate în raportul dintre teologie și politică din perspectivă creștin-ortodoxă*), membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru fondator al *Asociației române de studii religioase* (ARSR), membru al *Societății Internaționale pentru studiul Istoriei Retoricii* (ISHR), și membru al *Societății Europene pentru studiul Științei și Teologiei* (ESSSAT), cercetător la Institutul de Filozofie și Psihologie “Constantin Rădulescu Motru” al Academiei Române, este autor al mai multor volume publicate dintre care *Timpul omului din eternitatea Domnului - 33 de luminânde și o singură fereastră* (Nemira 2003), *Când sfinții mergeau la teatru - ecouri dintr-un altfel de Bizanț* (Curtea Veche 2007), *România și Julieta la fix - scrieri apocrife* (Curtea Veche 2007), *Un episcop uitat și cărțile lui - Dionisie Romano* (Kronart 2009), *Obiecte pierdute* (KronArt 2011).
- ✂ **IORDACHE, MIHAI** (n. 1977), preot paroh al Bisericii Olari din București și Președintele Centrului Social Educațional ADORNO, doctor în teologie al Universității din București, din 2011, cu lucrarea *Libertatea la Emil Brunner, Karl Barth și Rudolf Bultmann. O evaluare ortodoxă*. Studii doctorale la Universitatea din Basel (2004-2006). Din 2008, cercetător științific la Catedra UNESCO pentru Schimburi Interculturale și Inter-religioase a Universității din București, iar din 2014, membru al PRO ORIENTE, Viena (Kommission für südosteuropäische Geschichte). Membru al unor organizații teologice și ecumenice internaționale: *Societas Oecumenica*, *IAMS* (International Associations for Mission Studies), *NIME* (Nordic Institute for Missiological and Ecumenical Research), *AMS* (American Society of Missiology), *APS* (Association of Professors of Mission), *AÖF-ERF* (*Arbeitsgemeinschaft Ökumenische Forschung* – Germania, membru al Continuation Committee 2010-2012). Consilier Patriarhal și Referent Ecumenic la Sectorul de Relații Externe Bisericești și Ghidul Patriarhiei Române. E-mail: mihaiunesco@gmail.com
- ✂ **KEREKES, NICOLAE**, preot, doctor în teologie.
- ✂ **MORARU, ALEXANDRU**, preot, profesor universitar dr. la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române.

- ✎ **NAN, ALEXANDRU**, preot, protopop al Bavariei; studii la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, la Facultatea Catolică din Chur (Elveția) și la Facultatea de Teologie din Lugano (Elveția); doctor în teologie.
- ✎ **NEAGU, RĂZVAN MIHAI**, profesor de istorie și cercetător în Turda; doctor în istorie cu o teză despre politica papilor de la Avignon în Transilvania, coordonată de regretatul academician Nicolae Edroiu.
- ✎ **PETREA, CONSTANTIN**, absolvent al Facultății de Litere, Istorie și Teologie, Galați (2001). Continuă studiile la Universitatea Transilvania, Brașov cu un master de Scriere Creatoare (2009) și un doctorat despre opera lui Valeriu (Bartolomeu) Anania (2019). A colaborat la revista la Revista *Astra*, (Brașov), *Tabor* (Cluj-Napoca). Actualmente este profesor de Limba și literatura română în învățământul preuniversitar și preot la Centrul Social Pastoral „Sfânta Treime”, Bușteni.
- ✎ **PREAFERICITUL DANIEL**, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.
- ✎ **TEȘU, IOAN C.**, preot, profesor universitar doctor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași.
- ✎ **TIRA, IUSTIN**, preot, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.
- ✎ **VARGA, CĂTĂLIN**, preot paroh în protopopiatul Dej; dublu licențiat în Informatică și Teologie Ortodoxă (promoția 2009 Baia Mare, respectiv 2014 Cluj-Napoca), în prezent doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Membru al Cenaclurilor literare „Noduri și semne”; „Confluente Românești”; „Versuri și creații”. Membru în societatea internațională a bibliștilor ortodocși „Orthodox Center for the Advancement of Biblical Studies”, Worcester (USA). Studii teologice publicate în Reviste și Jurnale internaționale și naționale (*Journal of the Orthodox Center for the Advancement of Biblical Studies*; *Tabor*; *Altarul Banatului*; *Teologie și Viață*; *Astra Salvensis – review of history and culture*; *Orthodoxia*; *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*; *Revista Teologică*; *Altarul Reîntregirii* etc).

CUPRINS

ANIVERSARE

† ANDREI ANDREICUȚ

Un patriarh harismatic pentru vremuri atipice.....5

ALEXANDRU MORARU

*Preafericitul Părinte Patriarh Daniel – 30 de ani de Arhierie în slujba Bisericii
lui Iisus Hristos și a Neamului românesc – 11*

† DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Satul românesc, între tradiție, supraviețuire și speranță18

THEOLOGICA

IOAN C. TEȘU

Efecte ale cyber-dependențelor asupra somnului 29

ALEXANDRU NAN

*Patriarhul Iustin și comunitățile externe ale Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru
Europa Centrală și Occidentală 35*

MIHAI IORDACHE

Viața Mântuitorului Hristos în familie. Taina familiei și taina copilului.....41

EVOCĂRI

IUSTIN TIRA

Diaconi de odinioară ai Catedralei (II)51

JURNAL

DAN CIACHIR

Pagini de jurnal (IV).....67

CE MULT V-AM IUBIT

RĂZVAN IONESCU

Amintiri din povestea unei țări care și-a pierdut regele.....75

STUDII

RĂZVAN MIHAI NEAGU

Avocatul Valer Moldovan din Turda și Biserica Ortodoxă..... 85

RECENZII..... 93

OVIDIU MOCEANU, *Spovedania*, roman cu 30 de ferestre, Ediția a III-a, Editura Tracus Arte, 2017.

(CONSTANTIN PETREA)

IULIU-MARIUS MORARIU, *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX, Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev*, Editura Lumen, Iași, 2019. (NICOLAE KEREEKES)

MIHAI CIUREA, *Epistola Sobornicească a Sfântului Iuda: Introducere, traducere, comentariu și teologie*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, 200 p. (CĂTĂLIN VARGA)

